

तुम्ह जु नाइक आछहु अंतरजामी ॥
प्रभ ते जनु जानीजै जन ते सुआमी ॥२ ॥
सरीरु आराधै मोकउ बीचारु देहू ॥
रविदास समदल समझावै कोऊ ॥ ३ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ९३)

शब्दार्थ : तोही – तुझ्यात; मोही – माझ्यात; अंतरु – अंतर; कैसा – कसे आहे, कोणत्या प्रकारचे आहे; कनक – सोने; कटिक – कडे; जल – पाणी; तरंग – लाटा; जउपै – जर निर्माण झाल्या; करंता – करतो; अहे अनंता – हे अनंत प्रभू; हुता – झाले, होते; तुमे – तू; जु – जर; नाइक – स्वामी; आछहु – आहात; अंतरजामी – अंतर्यामी; प्रभ – प्रभू; जनु – भक्त; जानीजै – जाणले जातात; सुआमी – मालक; सरीरु – शरीर; आराधै – आराधना करेल; मोकउ – मला; बीचारु – शहाणपण; देहू – दया; समदल – सर्वांच्या ठायी समान रूपात; समझावै कोऊ – कुणी समजावा.

भावार्थ : हे प्रभू परमात्मा ! तू म्हणजेच मी व मी म्हणजेच तू. तुझ्या माझ्यात अंतर कुठे आहे ? सोने आणि सोन्याचे कडे किंवा पाणी आणि पाण्यावर उठणारे तरंग ह्यात जसा कोणताही भेद नसतो तसेच तू व मी एकरूपच आहोत. ॥१ ॥ हे प्रभो ! आम्ही मर्त्य लोकांनी जर पापच केले नाही. तर 'पतितपावन' हे तुझे नाव कसे सार्थ होणार ? ॥१ ॥ राहाउ ॥ हे अंतर्यामी ! तू सर्व जीवांचा नायक आहेस. हे प्रभो ! मालकावरून लोक त्यांच्या दासाला ओळखतात तसेच नोकरावरून मालकाला ओळखतात. ॥२ ॥ हे प्रभो ! मला अशी बुद्धी व शक्ती दे की मी हे माझे शरीर असेयर्पत तुझी आराधना करीन. भक्त रवी दासाला कोणी असा संतजन हे समजावून देईल का की ह्या नाना देहात जरी ते वेगवेगळे दिसत असले, तरी तो प्रभू परमात्मा सर्वांमध्ये सर्व जीवात सर्वव्याप्त आहे. ॥३ ॥

रागु माझ, चउपदे, घरु १, महला ४
१ ओं अंकारसतिनामु करता पुरखु निरभउ निरवैरु
अकाल मूरति अजूनी सैभं गुरप्रसादि ॥

ईश्वर एक आहे. तो ओंकार स्वरूप आहे. त्याचे नाम सदा अस्तित्वमान सत्य आहे. तो सर्व सृष्टीचा निर्माता व पालनकर्ता पुरुष आहे. तो निर्वैर व निर्भय आहे. तो कालातीत आहे. तो अयोनी संभव स्वयंभू आहे. तो सतगुरूच्या प्रसादाने प्राप्त होतो.

हरि हरि नामु मै हरि मनि भाइआ ॥ वडभागी हरिनामु धिआइआ ॥
गुरि पूरै हरिनाम सिधि पाई, को विरला गुरमति चलै जीउ ॥१ ॥
मै हरि हरि खरचु लइआ बंनि पलै ॥ मेरा प्राण सखाई सदा नालि चलै ॥
गुरि पूरै हरि नामु दिडाइआ हरि निहचलु हरि धनु पलै जीउ ॥२ ॥
हरि हरि सजणु मेरा प्रीतमु राइआ ॥ कोई आणि मिलावै मेरे प्राण जीवाइआ ॥
हउ रहि न सका बिनु देखे प्रीतमा मै नीरु वहे वहि चलै जीउ ॥३ ॥
सतिगुरु मित्रु मेरा बाल सखाई ॥ हउ रहि न सका बिनु देखे मेरी माई ॥
हरि जीउ क्रिपा करहु गुरु मेलहु जन नानक हरि धनु पलै जीउ ॥४ ॥१ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा.९४)

राग माझ, चौपदी घरु १, महला ४

शब्दार्थ : मै – मला; भाइआ – आवडले; वडभागी – मोठ्या भाग्याने; धिआइआ – ध्यान केले; पुरै – पूर्ण; गुरि पूरै – पूर्ण गुरू; सिधि – सिद्धी, सफलता; को – कोणी; विरला – एखादाच; गुरमति – गुरूंच्या मार्गदर्शनपर; चलै – चालतो; मै – मी; खरचु – खर्चासाठी; बंनि – बांधले आहे; पलै – पदरात; प्राण सखाई – प्राणाचा आधार, प्राण सखा; नालि – (च्या) बरोबर; दिडाइआ – दृढ केले, निश्चित केले; निहचलु – निश्चल; सजणु – सज्जन; प्रीतमु – प्रियतम; राइआ – राया, राजा; मिलावै – भेट करावी, भेट घडवावी; प्राण जीवाइआ – प्राणास जीवन देणारा; हउ – मी; रहि न सका – राहू शकत नाही; बिनु – शिवाय; नीरु – पाणी; वहे – वाहते; माई – हे माते; क्रिपा – कृपा; करहु – करा; मेलहु – भेटवा;

भावार्थ : सर्व दुःखाचे हरण करणारा जो हरी त्याचे नाम हरिनाम मला फार प्रिय आहे. मला महत भाग्याने हरि नामाची प्राप्ती झाली आहे. म्हणून मी हरीनामाचे ध्यान करतो. फार क्वचित लोक सतगुरूच्या मार्गदर्शनाप्रमाणे वागून सतगुरूच्या कृपेने हरिनामाची सिद्धी प्राप्त करतात. ॥१ ॥ मी माझ्या जीवनयात्रेत उपयोगी पडावे म्हणून हरिनाम पदरात बांधून घेतले आहे. हेच नामधन, हाच माझा प्राणसखा, प्रभू परमात्मा सदैव माझ्याबरोबर आहे. माझ्या सतगुरूने हरिनाम माझ्या मनात दृढ केले आहे. त्या निश्चल प्रभू परमात्म्याच्या नामरूपी धनाच्या आधारे माझे जीवन सफल होईल. ॥२ ॥ तो प्रभू परमात्मा माझा प्रियकर आहे. कोणी तरी माझे त्याच्याशी मिलन घडवून माझे प्राण वाचवा हो! मी माझ्या प्रियतमास न पाहाता जगूच शकत नाही. त्याच्या विरह दुःखाने माझ्या डोळ्यातून अश्रू वाहून वाहून माझे प्राण कासावीस झाले आहेत. ॥३ ॥ तो प्रभू परमात्मा हा माझा लहानपणाचा जणू मित्र आहे. माझा सखा आहे. मी त्यास पाहिल्यावाचून राहूच शकत नाही. नानक म्हणतात, हे प्रभो, माझ्यावर कृपा करून माझी सतगुरूशी भेट करवा, म्हणजे मी त्याच्या कडून नामरूपी धन प्राप्त करून गाठी बांधून ठेवीन ॥४ ॥१ ॥

खंड १ [२८२]

॥ माझ महला ४॥

मधुसूदन मेरे मन तन प्राणा ॥ हउ हरि बिनु दूजा अवरु न जाना ॥
कोई सजणु संतु मिलै वडभागी मै हरि प्रभु पिआरा दसै जीउ ॥१ ॥
हउ मनु तनु खोजी भालि भालाई ॥ किउ पिआरा प्रीतमु मिलै मेरी माई ॥
मिलि सतसंगति खोजु दसाई विचि संगति हरि प्रभु वसै जीउ ॥२ ॥
मेरा पिआरा प्रीतमु सतिगुरु रखवाला ॥ हम बारिक दीन करहु प्रतिपाला ॥
मेरा मात पिता गुरु सतिगुरु पूरा गुरु जल मिलि कमलु विगसै जीउ ॥३ ॥
मै बिनु गुरु देखे नीद न आवै ॥ मेरे मन तनि वेदन गुरु बिरहु लगावै ॥
हरि हरि दइआ करहु गुरु मेलहु जन नानक गुरु मिलि रहसै जीउ ॥४ ॥२ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ९४)

शब्दार्थ – मधुसूदन – मधुनामी दानवास मारणारा कृष्ण; प्राणा – प्राणा; हउ – मी; दूजा – दुसरा; अवरु – अन्य; सजणु – साजण; संतु – संत; मिलै – मिळावा; वडभागी – मोठा भाग्यवान; प्रभु – परमेश्वर; दसै – दाखवा, (त्याचे) दर्शन घडवा; खोजी – शोधतो आहे; भालि – शोधतो; भालाई – शोधवतो आहे; किउ – कसे, का; माई – माता, दसाई – सांगतात; बसै – निवास करतो; बारिक – बालक; करहु – करा; प्रतिपाला – प्रतिपालन; पूरा गुरु – पूर्ण गुरु; मिलि – मिळाल्यावर; विगसै – विकसते; नीद – निद्रा, झोप; वेदन – वेदना, पीडा; बिरहु – विरह; लगावै – होतो; दइआ – दया; मेलहु – भेटव; मिलि – मिळाल्यावर; रहसै – खुश होतो, आनन्दित होतो;

भावार्थ : तो प्रभू परमात्मा, तो मधुसूदन माझे तन-मन-प्राण आहे. मी त्या प्रभू परमात्म्याशिवाय अन्य कोणासही ओळखत नाही. माझ्या सौभाग्याने जर मला सतगुरू भेटला तर तोच मला त्याचे, माझ्या प्रभू परमात्म्याचे दर्शन घडवील. ॥१ ॥ हे माते, तो प्रभू परमात्मा प्राप्त व्हावा म्हणून मी तन-मनाने त्याचा शोध घेत आहे. हे माते, मला तो कसा काय प्राप्त होईल? असे म्हणतात की तो प्रभू परमात्मा संतसज्जनांच्या संगतीत वास करतो म्हणून मी सतसंगात त्याचा शोध घेतो. ॥२ ॥ तो माझा परमप्रिय सतगुरूच माझा रक्षणकर्ता आहे. तोच आम्हा दीनदुबळ्यांचा, बालकांचा रक्षक आहे. माझे माता-पिता सारे सारे काही तो सतगुरू आहे. मला सतगुरूची जलाची प्राप्ती झाली तर माझ्या हृदयात प्रभुरूची कमळ उमलेल. ॥३ ॥ प्रभू परमात्मारूपी सतगुरूचे दर्शन झाल्याशिवाय मला झोपसुद्धा येत नाही. प्रभू परमात्म्याच्या विरहाने माझे तनमन होरपळून निघते आहे. नानक सांगतात, सर्व दुःखाचे हरण करणाऱ्या श्रीहरी, माझ्यावर दया कर आणि मला सतगुरू भेटव. सतगुरूच्या प्राप्तीनेच भक्ताचे मन प्रफुल्लित होते. ॥४ ॥२ ॥

॥ माझ महला ४ ॥

हरिगुण पडीए हरिगुण गुणीए ॥ हरि हरि नाम कथा नित सुणीए ॥
मिलि सतसंगति हरिगुण गाए जगु भउजलु दुतरु तरीए जीउ ॥१ ॥
आउ सखी हरि मेलु करेहा ॥ मेरे प्रीतम का मै देइ सनेहा ॥
मेरा मित्रु सखा सो प्रीतमु भाई मै दसे हरि नरहरीए जीउ ॥२ ॥
मेरी बेदन हरि गुरु पूरा जाणै ॥ हउ रहि न सका बिनु नाम वखाणे ॥
मै अउखधु मंत्रु दीजै गुरु पूरै मै हरि हरि नामि उधरीए जीउ ॥३ ॥

खंड १ [२८३]

हम चात्रिक दीन सतिगुर सरणाई ॥ हरि हरि नामु बूंध मुखि पाई ॥

हरि जलनिधि हम जल के मीने जन नानक जल बिनु मरीऐ जीउ ॥४॥३॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ९५)

शब्दार्थ : पड़ीऐ – वाचा; गुणीऐ – विचार करा; नित – नित्य, नेहमी; भवजलु – भवसागर; दुतरु – दुस्तर, कठीण; तरीऐ – तरून जाल; आउ – या; मेलु – सत्संग करा; करेहा – करू; प्रीतम – प्रियतम; का – चा; मै देइ सनेहा – मला संदेश द्या; सो – तो; दसे – दाखवेल; नरहरीऐ – नरहरी, प्रभू; बेदन – वेदना; जाणै – जाणतो; हउ – मी; रहि न सका – राहू शकत नाही; वखाणे – कथन केल्या शिवाय; अउखधु – औषधी; मंत्रु – मंत्र; उधरीऐ – उद्धार करावा; चात्रिक – चातक; सरणाई – शरण आलो; बूंद – थेंब; मुखि – तोंडात; जलनिधि – सागर, समुद्र; मीने – मीन, मासा; मरीऐ – मरून जाऊ.

भावार्थ : त्या हरीचे, त्या प्रभू परमात्म्याचे गुणगान करा. त्याच्या गुणांचे चिंतन करा. सर्व दुःखाचे हरण करणाऱ्या त्या हरीची कथा सदैव श्रवण करा. सत्संगतीत राहून हरिगुण गायल्याने हा जगरूपी दुस्तर असा भवसिंधू तुम्ही पार करून जाल ॥१॥ हे सख्यांनो या, माझे त्या प्रभू परमात्म्याशी मिलन घडवून आणणारा तो सतगुरू मला भेटवा. तोच मला माझ्या प्रियतमाचे, त्या प्रभू परमात्म्याचे प्रेम प्राप्त करून देईल. तोच माझा मित्र, तोच माझा साथी, तोच माझा प्रियतम बंधू, जो माझ्या प्रियकराचे, त्या सर्व दुःख हरण करणाऱ्या नरहरीचे, प्रभू परमात्म्याचे मला दर्शन घडवील. ॥२॥ माझी वेदना, माझी व्यथा माझा सतगुरू चांगली जाणतो. मी प्रभू परमात्म्याच्या नामस्मरणाशिवाय जगू शकत नाही. हे सतगुरू मला प्रभूनामरूपी औषध द्या. त्या प्रभू परमात्म्याच्या नामस्मरणाने माझा उद्धार होईल. ॥३॥ मी एक दीन चातक आहे, मी सतगुरूस शरण आलो आहे. त्यानेच माझ्या मुखात हरिनामरूपी स्वाती जल बिंदू टाकला आहे. नानक सांगतात, तो प्रभू परमात्मा अथांग जलनिधी आहे तर मी त्या जलात विहार करणारा मासा आहे ज्याप्रमाणे मासा पाण्याशिवाय जगू शकत नाही. त्याप्रमाणे मी प्रभूनामाशिवाय मरून जाईन. ॥४॥३॥

॥ माझ महला ४ ॥

हरिजन संत मिलहु मेरे भाई ॥ मेरा हरिप्रभु दसहु मै भुख लगाई ॥

मेरी सरधा पूरि जगजीवन दाते मिलि हरि दरसनि मनु भीजै जीउ ॥१॥

मिलि सतसंगि बोली हरि बाणी ॥ हरि हरि कथा मेरे मनि भाणी ॥

हरि हरि अंग्रितु हरि मनि भावै मिलि सतिगुर अंग्रितु पीजै जीउ ॥२॥

वडभागी हरि संगति पावहि ॥ भागहीन भ्रमि चोटा खावहि ॥

बिनु भागा सतसंगु न लभै बिनु संगति मैलु भरीजै जीउ ॥३॥

मै आइ मिलहु जगजीवन पिआरे ॥ हरि हरि नामु दइआ मनि धारे ॥

गुरमति नामु मीठा मनि भाइआ जन नानक नामि मनु भीजै जीउ ॥४॥४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ९५)

शब्दार्थ : मिलहु – मिळोत; दसहु – दाखवा; मै भुख लगाई – मला भूक लागली आहे; सरधा – श्रद्धा; पूरि – पूर्ण करा; दरसेनि – दर्शन; भीजै – आनंदित होणे, तृप्त होणे; बोली – बोल, गाण्याची; भाणी – भावली, गोड लागली; भावै – आवडते, भावते; अंग्रितु – अमृत; पीजै – प्यायले जाते, उपभोग घेतला जातो; वडभागी – भाग्यशाली; पावहि – प्राप्त करतात; भागहीन – भाग्यहीन; भ्रमि – भ्रमात पडून; चोटे – दुःख भोगणे; बिनुभागा – भाग्याशिवाय;

खंड १ [२८४]

मैलु – मळ, घाण; भरीजै – भरले जातात; मै आइ मिलहु – मला येऊन भेटा; दइआ मनि धारे – मनात दया धारण करा; गुरमति – गुरूनी दिलेले; भाइआ – आवडले;

भावार्थ : हे माझ्या बंधूनों, हरिभक्तांनों, संत जनहो, सारेजण या आणि माझी त्या प्रभू परमात्म्याशी भेट घडवा. मी प्रभु प्राप्तीसाठी अत्यंत भुकेला आहे. माझी अशी श्रद्धा आहे की साऱ्या जगाला जीवन देणारा तो प्रभू परमात्मा माझी इच्छा पूर्ण करील. मला त्याचे दर्शन घडवील. माझा आत्मा तृप्त करील. ॥१॥ मी संतसज्जनांच्या संगतीत राहून मुखाने प्रभुनाम घेईन. सर्व दुःखाचे निरसन करणा जो हरी त्याची कथा मला फार आवडते. हरीचे नामरूपी अमृत मनाला फार गोड लागते. पण त्या हरीनामामृताचे रसपान गुरूच्या भेटीनेच प्राप्त होते. ॥२॥ भाग्यवान पुरुषच हरीची, त्या प्रभू परमात्म्याची प्राप्ती संतसंगती मध्येच प्राप्त करतात. भाग्यहीन लोक जगात ठोकर खात फिरत राहतात. ज्याच्या भाग्यात नाही त्याला संतसंगत प्राप्त होत नाही आणि संतसंगत प्राप्त न झाल्याने त्याचे जीवन विषयविकाराने बरबटलेले असते ॥३॥ हे प्रभू परमात्मा, हे माझ्या प्रियतम जगजीवना, मला येऊन भेट रे! हे हरी माझ्यावर दया कर रे! माझ्या सतगुरूमुळे माझ्या मनात प्रभु नामाची गोडी उत्पन्न झाली. नानक गुरुजी सांगतात, हे गोड नाम माझ्या मनाला आवडले आणि नामात माझे मन तृप्त झाले, मन शांत झाले. ॥४॥४॥

॥ माझ महला ४ ॥

हरि गुर गिआनु हरिसु हरि पाइआ ॥ मनु हरि रंगि राता हरिसु पाआइआ ॥
हरि हरि नामु मुखि हरि हरि बोली मनु हरिसि टुलि टुलि पउदा जीउ ॥१॥
आवहु संत मै गलि मेलाईऐ ॥ मेरे प्रीतम की मै कथा सुणाईऐ ॥
हरि के संत मिलहु मनु देवा जो गुरबाणी मुखि चउदा जीउ ॥२॥
वडभागी हरि संतु मिलाइआ ॥ गुरि पूरे हरि रसु मुखि पाइआ ॥
भागहीन सतिगुरु नही पाइआ मनमुखु गरभ जूनी निति पउदा जीउ ॥३॥
आपि दइआलि दइआ प्रभि धारी ॥ मलु हउमै बिखिआ सभ निवारी ॥
नानक हट पटण विचि कांइआ हरि लैंदै गुरमुखि सउदा जीउ ॥४॥५॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ९५)

शब्दार्थ : गिआनु – ज्ञान; मनु – मन; हरि रंगि – हरीच्या प्रेमात, (हरीनामात); राता – रंगून गेलो आहे; पीआइआ – पाजला; टुलि टुलि – उसळून उसळून उल्लसित; पउदा – पडतो; आवहु – या; मै गलि मेलाईऐ – मला आलिंगन द्या, मला जवळ घ्या; मै कथा सुणाईऐ – मला कथा ऐकवा; देवा – अर्पण करीन; चउदा – उच्चारतो; वडभागी – भाग्यशाली; गुरि पूरे – पूर्णगुरू; मनमुखु – स्वेच्छाचारी; गरभ जूनी – गर्भयोनीत; निति – नित्य; पउदा – पडतो; आपि – स्वतः परमेश्वर; दइआलि – दयाळू; दइआ – दया; प्रभि – प्रभूने; धारी – धारण केली आहे; मलु – मळ, हउमै – अहंकार; बिखिआ – विष; सभ – सर्व; निवारी – दूर केली; हट – दुकान; पटण – शहर; विचि – मध्ये; कांइआ – शरीर, देह; लैंदै – घेतात; सउदा – सौदा;

भावार्थ : माझ्या सतगुरूने मला प्रभू परमात्म्याचे ज्ञान दिले. त्याच्यामुळेच मला हरिनामामृत प्राप्त झाले. हरीरसामृत प्राशन केल्याने माझे मन परमेश्वरात रंगून गेले. आता माझ्या मुखातून सदैव प्रभु नामाचा उच्चार होतो व माझे मन हरिनामामृताने उचंबळून येते. ॥१॥ हे संतजन हो या! मला आपल्या हृदयाशी धरा. मला माझ्या प्रियतम प्रभू परमात्म्याच्या गोष्टी सांगा. हरीचे संत मला भेटवा. जे सतत आपल्या वाणीने प्रभु नामाचा उच्चार करतात त्यांच्या चरणी मी माझे

तनमन अर्पण करतो. ॥२॥ महत भाग्याने प्रभू परमेश्वाच्या कृपेने संतांची भेट होते. त्या पूर्ण गुरूकडून हरिनानामामृताची प्राप्ती होते. भाग्यहीन जीवास सतगुरुप्राप्ती होत नाही. स्वेच्छाचारी जीव आपल्या मनाच्या विकारांच्या आहारी गेल्यामुळे जन्ममरणाच्या चक्रात अडकून वारंवार जन्मतो आणि मरतो. ॥३॥ तो दयाळू प्रभू परमात्मा ज्याच्यावर कृपा करतो त्याच्या मनातील अहंकार, विषयविकाररूपी मळ धुवून जातो. नानक सांगतात, ह्या देहरूपी नगरात दुकाने थाटली आहेत, त्यातून गुरमुख जन गुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून प्रभुनामाचा सौदा प्राप्त करतात. ॥४॥५॥

॥ माझ महला ४ ॥

हउ गुण गोविंद हरिनामु धिआई ॥ मिलि संगति मनि नामु वसाई ॥
 हरि प्रभ अगम अगोचर सुआमी मिलि सतिगुर हरिसु कीचै जीउ ॥१॥
 धनु धनु हरिजन जिनि हरि प्रभु जाता ॥ जाइ पुछा जन हरि की बाता ॥
 पाव मलोवा मलि मलि धोवा मिलि हरिजन हरिसु पीचै जीउ ॥२॥
 सतिगुर दातै नामु दिडाइआ ॥ वडभागी गुर दरसनु पाइआ ॥
 अंम्रित रसु सचु अंम्रितु बोली गुरि पूरै अंम्रितु लीचै जीउ ॥३॥
 हरि सतसंगति सतपुरखु मिलीईए ॥ मिलि सतिसंगति हरिनामु धिआईए ॥
 नानक हरि कथा सुणी मुखि बोली गुरमति हरिनामि परीचै जीउ ॥४॥६॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ९५)

शब्दार्थ : हउ – मी; धिआई – ध्यान करतो; मनि – मनात, हृदयात; वसाई – बसवतो, स्थिर करतो; प्रभ – प्रभू; अगम – अगम्य; सुआमी – स्वामी; मिलि – भेटून; सतिगुर – सतगुरू; कीचै – केले जावे; धनु – धन्य; जाता – जाणले, ओळखले; जाइ पुछा – जाऊन विचारीन; बाता – वार्ता; पाव – पाय, चरण; मलोबा – चोळू, मर्दन करू; मलि मलि धोवा – चोळून चोळून धुतो; पीचै – पिऊ; दातै – दात्याने; नामु – नाम; दिडाइआ – दृढ केले; वडभागी – मोठ्या भाग्याने; दरसनु पाइआ – दर्शन मिळाले; अंम्रित – अमृत; बोली – बोलतो, उच्चारतो; जाड पूरै – पूर्ण गुरूकडून; लीचै – प्राप्त केले; सतपुरखु – सत्पुरुष; मिलीईए – मिलन; सुणी – ऐकली; परीचै – परिचय प्राप्त होतो.

भावार्थ : माझी इच्छा आहे की गोविंदाचे गुणगान गावे. प्रभु नामाचे ध्यान करावे. संतजनांची संगत करावी ज्यामुळे माझ्या मनात प्रभुनामाचे वास्तव्य व्हावे. तो प्रभू परमात्मा अगम्य आहे. चर्मचक्षूंना न दिसणारा आहे. सर्व जीवांचा स्वामी आहे. सतगुरु अशा ह्या प्रभू परमात्म्याशी भेट करून देऊन हरीचा नामरूपी रस प्राप्त करून देतो. ॥१॥ ते हरीचे दास धन्य होत ज्यांनी त्या प्रभू परमात्म्यास जाणले आहे. अशा हरिसेवकांच्या पायाशी बसून मी त्यांच्या कडून त्या प्रभू परमात्माविषयी जाणून घेईन त्यांचे पाय चेपून, त्यांची सेवा करून त्या हरिसेवकांकडूनच प्रभुनामरूपी रसामृत प्राशन करता येते ॥२॥ सतगुरूने दिलेले प्रभुनाम मनात दृढ करावे. महतभाग्याने सतगुरूचे दर्शन प्राप्त झाले. त्या सतगुरूकडून मी सत्यस्वरूप प्रभू परमात्म्याचे नामरसामृत प्राशन केले आहे त्यामुळे त्यांची अमृतमय वाणीही प्राप्त झाली आहे. अशा सतगुरूकडून प्रभुनाम प्राप्त करता येते ॥३॥ हे हरी, मला त्या सत्पुरुषांची संतसंगत प्राप्त होऊ दे. संतसंगतीत प्रभुनामाची आराधना होते. नानक सांगतात कानांनी हरि कथा ऐकत राहावे, मुखाने हरीकथा बोलत राहावे, सतगुरूच्या उपदेशाने माझे मन नामात लीन होऊन राहावे. मन हरिनामात निमग्न व्हावे ॥४॥६॥

॥ माझा महला ४ ॥

आवहु भैणे तुसी मिलहु पिआरीआ ॥ जो मेरा प्रीतमु दसे तिस कै हउ वारीआ ॥
मिलि सतसंगति लधा हरि सजणु हउ सतिगुर विटहु घुमाईआ जीउ ॥१ ॥
जह जह देखा तह तह सुआमी ॥ तू घटि घटि रविआ अंतरजामी ॥
गुरि पूरै हरि नालि दिखालिआ हउ सतिगुर विटहु सद वारिआ जीउ ॥२ ॥
एको पवणु माटी सभ एका सभ एका जोति सबाईआ ॥
सभ इका जोति वरतै भिनि भिनि न रलाई किसै दी रलाईआ ॥
गुर परसादी इकु नदरी आइआ हउ सतिगुर विटहु वताइआ जीउ ॥३ ॥
जनु नानकु बोलै अंम्रित बाणी ॥ गुरसिखां कै मनि पिआरी भाणी ॥
उपदेसु करे गुरु सतिगुरु पूरा गुरु सतिगुरु परउपकारीआ जीउ ॥४ ॥७ ॥
सत चउपदे महले चउथे के ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ९६)

शब्दार्थ : आवहु – या; भैणे – बहिणीनो (सद - संगिणीनो); तुसी – तुम्ही; मिलहु – भेटा; पिआरीआ – प्रिय सख्यांनो; दसे – दाखवेल; तिसकै – त्याच्या; हउ – मी; वारीआ – जीव ओवाळून टाकीन; लधा – प्राप्त केले; सजणु – सज्जन; विटहु – (च्या) वर; घुमाईआ – ओवाळून टाकीन; जह जह – जेथे जेथे; देखा – पाहतो; तह तह – तेथे तेथे; सुआमी – स्वामी; घटि घटि – प्रत्येक शरीरात; रविआ – व्यापलेला आहेस; अंतरजामी – अंतर्दामी; गुरि पूरै – पूर्ण गुरु; नालि – बरोबर, सह; दिखालिया – दाखवले; पवणु – वायू; सभ – सर्व; सबाईआ – सर्वांच्या; इका – एकच; जोति वरतै – ज्योतीने व्याप्त आहेत; रलाई – मिसळणे; रलाईआ – कुणाच्या द्वारे मिसळ्याने; गुर परसादी – गुरुप्रसादाने; इकु – एक; नदरी – दृष्टिगोचर, दृष्टोत्पत्तीस; आइआ – येते; वताइआ – समर्पित; बोलै – बोलतो, उच्चारण करतो; अंम्रित – अमृत; बाणी – वाणी; भाणी – आवडते; उपदेसु – उपदेश; पर उपकारीआ – परोपकारी; सत – सात; चउपदे महले चउथे के – महला चारचे चौपदी;

भावार्थ : या, माझ्या प्रिय भगिनीनो, जी कोणी मला माझा प्रियकर - प्रभू परमात्मा दाखविल तिच्यावर मी माझे प्राण ओवाळून टाकीन. मला सतसंगतीत राहिल्यामुळे माझा प्रियतम प्रभू परमात्मा भेटला. ज्याच्यामुळे मला हा लाभ झाला त्या सतगुरुवरून मी माझे प्राण ओवाळते ॥१ ॥ मी जेथे जेथे पाहते, तेथे तेथे मला तो प्रभू परमात्माच दिसतो. हे अंतर्दामी ! तू प्रत्येक जीवात वास करतोस. ज्या सतगुरुने मला हे दाखवून दिले की प्रभू माझ्या अंतरातच आहे त्या सतगुरुचरणी मी माझे प्राण समर्पित करते. माझे प्राण ओवाळून टाकते. ॥२ ॥ सतगुरुने हे दाखवून दिले की हे सारे जीव एकाच मातीचे बनले आहेत. त्यात एकच वायू संचार करतो आहे आणि प्रत्येक जीवाचे ठायी त्या एकाच प्रभू परमात्म्याची ज्योत वास करते. पण प्रत्येक जीवाचे वर्तन, कार्य मात्र भिन्न भिन्न रूपात आहे. हे ज्ञान अन्य कोणीही देऊ शकत नाही. सतगुरुकृपेने मला हे ज्ञान प्राप्त झाले. त्या सतगुरुवरून मी माझे प्राण ओवाळून टाकते. ॥३ ॥ दास नानक अमृतवाणीचा उच्चार करतात. ही वाणी शिष्यांच्या मनाला फार भावते. सतगुरुही त्याच वाणीचा उपदेश करतात. सतगुरु जीवांवर उपकार करणारे असतात. ॥४ ॥७ ॥

ह्या सात चौपदी चौथे गुरु श्री गुरु रामदासजी (महला ४) यांच्या आहेत.

माझ महला ५, चउपदे घरु १ ॥

मेरा मनु लोचै गुर दरसन ताई ॥ बिलप करे चात्रिक की निआई ॥
त्रिखा न उतरै सांति न आवै बिनु दरसन संत पिआरे जीउ ॥१ ॥
हउ घोली जीउ घोलि घुमाई गुर दरसन संत पिआरे जीउ ॥१ ॥रहाउ ॥
तेरा मुखु सुहावा जीउ सहज धुनि बाणी ॥ चिरु होआ देखे सारिंगपाणी ॥
धनु सु देसु जाहा तूं वसिआ मेरे सजण मीत मुरारे जीउ ॥२ ॥
हउ घोली हउ घोलि घुमाई गुर सजण मीत मुरारे जीउ ॥१ ॥रहाउ ॥
इक घडी न मिलते ता कलिजुगु होता ॥ हुणि कदि मिलीऐ प्रिअ तुधु भगवंता ॥
मोहि रैणि न विहावै नीद न आवै बिनु देखे गुर दरबारे जीउ ॥३ ॥
हउ घोली जीउ घोलि घुमाई तिसु सचे गुर दरबारे जीउ ॥१ ॥रहाउ ॥
भागु होआ गुरि संतु मिलाइआ ॥ प्रभु अबिनासी घर महि पाइआ ॥
सेव करी पलु चसा न विछुडा जन नानक दास तुमारे जीउ ॥४ ॥
हउ घोली जीउ घोलि घुमाई जन नानक दास तुमारे जीउ ॥रहाउ ॥१ ॥८ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ९६)

शब्दार्थ : मनु – मन; लोचै – इच्छा करते; ताई – च्यासाठी; बिलप – विलाप; चात्रिक – चातक पक्षी; निआई – प्रमाणे; त्रिखा – तृष्णा, तहान; न उतरै – उतरत नाही, भागत नाही; सांति – शांती; न आवै – येत नाही, मिळत नाही; बिनु – शिवाय; दरसन – दर्शन; हउ – मी; घोली जीउ – समर्पित होतो; घोलि घुमाई – जीव ओवाळून टाकू; मुखु – चेहरा; सुहावा – सुंदर; सहज धुनि बाणी – आत्मिक आनंद देणारी वाणी; चिरु – उशीर; होआ – झाला; सारिंगपाणी – शारंगपाणी; धनु – धन्य; सु – ते; देसु – स्थान; जहा – जेथे; तूं – तू; वसिआ – राहतोस, निवास करतोस; मीत – मित्र; मुरारे – मुरारी, घडी – थोडा वेळ, एक घटका; ता – तेव्हा; हुणि – आता; कदि – केव्हा; प्रिअ – प्रिय; तुधु – तुझे, आपल्याला; मोहि – मला; रैणि – रात्र; विहावै – व्यतीत होते, जाते; नीद न आवै – झोप येत नाही; बिनु – शिवाय; घोली – समर्पित; तिसु – त्या; सचे – खरे; भागु – भाग्य; गुरि – गुरूने; संतु – संत; मिलाइआ – भेट घडवली; अबिनासी – अविनाशी; महि – मध्ये; पाइआ – पावले, मिळाले; सेव करी – सेवा करतो; पलु – पळ (क्षण), (काळाचे माप); चसा – पळाचा तिसावा भाग; न विछुडा – वियोग होऊ नये.

भावार्थ : प्रभू परमात्म्या ! तुझ्या दर्शनाची मला तीव्र इच्छा आहे. ज्याप्रमाणे चातक पक्षी स्वाती नक्षत्रातील पावसाळ्याच्या पाण्यासाठी व्याकूळ होतो त्याप्रमाणे मी तुझ्या दर्शनासाठी व्याकूळ झालो आहे. प्रभू परमात्म्याच्या दर्शनाशिवाय हे माझ्या प्रिय संतजन हो, माझी तहान भागणार नाही माझ्या मनास शांती प्राप्त होणार नाही ॥१ ॥ हे प्रभो ! तुझ्या प्राप्तीसाठी मी माझे सर्वस्व तुझ्यावर ओवाळून टाकतो ॥१ ॥रहाउ ॥ हे प्रभो ! तुझे मुख अतीव सुंदर आहे सुखदायी आहे. तुझी वाणी सहजावस्थात प्राप्त करून देणारी आहे. हे प्रभो ! हे शारंगपाणी, तुझे दर्शन झाल्याला कितीतरी दिवस झाले रे. हे माझ्या सख्या हे मित्रा ! धन्य धन्य तो देश जेथे तू वास करतोस. ॥२ ॥ हे प्रभो, हे सख्या, हे साजणा, गुरुदेवा ! मी तुझ्यावरून जीव ओवाळून टाकतो. ॥१ ॥रहाउ ॥ तुझ्या संगतीशिवाय जाणारी एक एक घटका मला कलियुगासारखी क्लेशकारक व दुःखदायक वाटते रे ! हे माझ्या प्रिय प्रभो ! तू मला केव्हा भेटशील रे ? सांग ना ! तुझ्या विरहाने मी रात्र रात्र तडफडत असतो. मला तुझा दरबार पाहिल्या शिवाय सुखाने झोपसुद्धा लागत नाही रे ॥३ ॥ प्रभू परमात्म्याचा दरबार सत्य आहे, तो सदा स्थिर राहाणारा आहे. हे प्रभो मी तुझ्यावरून माझा जीव समर्पित करतो. ॥१ ॥रहाउ ॥ जेव्हा भाग्य

प्राप्त झाले तेव्हा सतगुरूने मला प्रभू परमात्म्याचे दर्शन माझ्या अंतरातच घडविले. तो प्रभू माझ्या अंतरातच आहे. नानक सांगतात, हे प्रभो ! मी तुझा दास आहे. माझी एकच इच्छा आहे की ह्यापुढे सदैव तुझी सेवा करावी एक क्षणही तुझ्या सेवेशिवाय जाऊ नये ॥४॥ हे प्रभो, हा तुझा दास नानक तुझ्यावरून आपला जीव ओवाळून टाकतो. ॥१॥८॥

॥ रागु माझ महला ५ ॥

सा रुति सुहावी जितु तुधु समाली ॥ सो कंमु सुहेला जो तेरी घाली ॥

सो रिदा सुहेला जितु रिदै तूं वुठा सभना के दातारा जीउ ॥१॥

तूं साझा साहिबु बापु हमारा ॥ नउ निधि तेरै अखुट भंडारा ॥

जिसु तूं देहि सु त्रिपति अघावै सोई भगतु तुमारा जीउ ॥२॥

सभु को आसै तेरी बैठा ॥ घट घट अंतरि तूं है वुठा ॥

सभे साझीवाल सदाइनि तूं किसै न दिसहि बाहरा जीउ ॥३॥

तूं आपे गुरमुखि मुकति कराइहि ॥ तूं आपे मनमुखि जनमि भवाइहि ॥

नानक दास तेरै बलिहारै सभु तेरा खेलु दसाहरा जीउ ॥४॥२॥९॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ९७)

शब्दार्थ : सा - ते, तो; रुति - ऋतू; सुहावी - सुखदायक; जितु - ज्याच्यात; तुधु - तुझे; समाली - स्मरण करीन; कंमु - कर्म; सुहेला - सुखदायक; तेरी घाली - तुझ्या सेवेत; रिदा - हृदय; जितु रिदै - ज्या हृदयात; वुठा - बसला आहेस; सभना - सर्वांचा; दातारा - दाता; साझा - सामायिक, सर्वांचा; साहिबु - स्वामी, प्रभू; बापु - पिता; नउ निधि - नव निधी; तेरै - तुझे; अखुट - अक्षय, अक्षुण्ण; भंडारा - भांडार; देहि - देतोस; त्रिपति - तृप्ती; अघावै - पूर्णरूपाने, तृप्त; सोई - तोच; भगतु तुमारा - तुमचा भक्त आहे; आसै - आस, इच्छा; घट घट अंतरि - घटा घटात, प्रत्येक व्यक्तीत; वुठा - बसला; साझीवाल - सर्वांचा, सर्वांसाठी; सदाइनि - म्हणवतात, म्हणतात; किसै - कुणालाही; न दिसहि - दिसत नाहीस; बाहरा - बाहेर; आपे - स्वतःच; मुकति - मुक्ती; कराइहि - करवतोस; मनमुखि - स्वेच्छाचारी; जनमि भवाइहि - जन्ममरणाच्या चक्रात भटकवतोस, फिरवतोस; बलिहारै - समर्पित होतो; खेलु - खेळ; दसाहरा - प्रकट.

भावार्थ : हे प्रभो ! ज्या ऋतूत मी तुझे स्मरण करीन. तोच ऋतू सुखदाई. ज्या कर्मांमुळे तुझी सेवा घडेल तेच कर्म सुखावह. तेच हृदय चांगले की ज्यात तो सर्व काही देणारा प्रभू परमात्मा वास करतो. ॥१॥ हे प्रभो ! माझ्या बापा, तू सर्वांचा स्वामी आहेस. तू सर्वांमध्ये वास करतोस. तुझ्याजवळ नऊनिधींचे अक्षय भांडार आहे. तू ज्याला ते देतोस तो पूर्णपणे तृप्त होतो. तोच तुझा खरा भक्त ॥२॥ सर्वजण तुझ्याकडे आशेने पाहत आहेत. पण तू तर प्रत्येक शरीरात वास करतोस. तू सर्वांच्यात सामावलेला आहेस. तू सर्वांचा मालक, धनी आहेस असे म्हणतात. तू कोणासही परका वाटत नाहीस ॥३॥ हे प्रभू ! गुरू उपदेशाप्रमाणे जे आचरण करतात त्यांना तू स्वतः मुक्त करतोस व जे स्वेच्छाचारी असतात त्यांना जन्ममरणाच्या चक्रात अडकवून टाकतोस. हे प्रभू परमात्मा, मी तुझ्यावर माझे प्राण ओवाळतो. ही सृष्टी, हा संसार हा सारा तुझाच दृश्यमान खेळ आहे. ॥४॥२॥९॥

॥ माझा महला ५ ॥

अनहुदु वाजै सहजि सुहेला ॥ सबदि अनंद करे सद केला ॥

सहज गुफा महि ताडी लाई आसणु ऊच सवारिआ जीउ ॥१॥

खंड १ [२८९]

फिरि घिरि अपुने ग्रिह महि आइआ ॥ जो लोडीदा सोई पाइआ ॥
 त्रिपति अघाइ रहिआ है संतहु गुरि अनभउ पुरखु दिखारिआ जीउ ॥२ ॥
 आपे राजनु आपे लोगा ॥ आपि निरबाणी आपे भोगा ॥
 आपे तखति बहै सचु निआई सभ चूकी कूक पुकारिआ जीउ ॥३ ॥
 जेहा डिठा मै तेहो कहिआ ॥ तिसु रसु आइआ जिनि भेदु लहिआ ॥
 जोती जोति मिली सुखु पाइआ जन नानक इकु पसारिआ जीउ ॥४ ॥३ ॥१० ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ९७)

शब्दार्थ : अनहदु वाजै – अनाहत (नाद) वाजतो; सहजि – स्वाभाविकपणे; सुहेला – सुखदाई; सबदि – शब्दात नामात; अनंद – आनंद; सद – सदा, नेहमी; केला – क्रीडा, विहार; गुफा – गुफा; महि – मध्ये; ताडी लाई – समाधी लावली; आसणु – आसन; ऊच – उंच; सवारिआ – सजवले; फिरि – परत, फिरून; घिरि – हिंडून; ग्रिह – घर; महि – मध्ये; जो – जे; लोडीदा – इच्छिले; सोई – ते; पाइआ – मिळाले; त्रिपति – तृप्ती; अघाइ – पूर्णपणे; रहिआ – राहिला; संतहु – संतांनो; अनभउ पुरखु – ज्ञानस्वरूप पुरुष, वाहिगुरू; दिखारिआ – दाखवले; लोगा – लोक, प्रजा; निरबाणी – विरक्त, त्यागी; आपे – स्वतःच; भोगा – भोगणारा; तखति बहै – सिंहासनावर बसतो; सचु निआई – खरा न्याय करणारा; सभ – संपूर्ण; चूकी – संपला, समाप्त झाली; कूक – कर्कश; पुकारिआ – हाक, पुकार; जेहा डिठा – जसे पाहिले, जसे अनुभवले; तेहो कहिआ – तसेच सांगितले; तिसु – त्याला; रसु आइआ – स्वाद आला; जिनि – ज्याला; भेदु लहिआ – रहस्य समजले; इकु पसारिआ – एक प्रभू, सर्वत्र भरून आहे.

भावार्थ : हे बंधू ! मी आता अशा स्थानावर येऊन पोहोचलो आहे की जेथे माझ्या मनात प्रभू परमात्म्याचा नामरूपी अनाहत नाद सतत चालू असतो. त्या शब्दाने, नामाने माझ्या मनात सदैव आनंद पसरला आहे. आता माझे मन आत्मज्ञानाच्या गुंफेत सहजसमाधीत मग्न आहे व ते उच्च स्थानी विराजमान आहे. ॥१ ॥ माझे मन पूर्वी बाह्यमुखी होते म्हणून मी ह्या संसारात, जन्ममरण चक्रात, निरनिराळ्या योनीत फिरून शेवटी स्वगृही आलो आहे. जे मी इच्छिले होते ते (प्रभूनाम) मला प्राप्त झाले आहे. हे संतजन हो ! माझ्या गुरूने अनुभूतीद्वारा त्या प्रभू परमात्म्याचे दर्शन मला घडवले आहे. त्यामुळे मी आता पूर्णपणे तृप्त झालो आहे. माझे मन आता शांत झाले आहे. ॥२ ॥ हे प्रभू परमात्मन ! तूच राजा आहेस आणि तूच तुझी प्रजा आहेस. तू विरक्त आहेस आणि उपभोग घेणारा भोगीही तूच आहेस. तूच न्यायासनावर बसून सत्य तोच न्याय देतोस. तुझ्या दर्शनाने माझ्या जीवाची सारी तडफड शांत झाली आहे. ॥३ ॥ मी जे प्रत्यक्ष अनुभवले तेच मी सांगत आहे. ज्याला हे रहस्य समजले, प्रभू परमात्म्याचे सत्य स्वरूप समजले त्यासच प्रभू परमात्म्याचे दर्शन होते. नानक सांगतात, आत्मज्योत परमज्योतीत जेव्हा मिळून जाते, एकरूप होते, तेव्हा परमसुखाची प्राप्ती होते व समजून येते की सारा सृष्टीचा पसारा हा त्या एकमात्र प्रभू परमात्म्याचाच अविष्कार आहे. ॥४ ॥३ ॥१० ॥

॥ माझ महला ५ ॥

जितु घरि पिरि सोहागु बणाइआ ॥ तितु घरि सखीए मंगलु गाइआ ॥
 अनद बिनोद तितै घरि सोहहि जो धन कंति सिगारी जीउ ॥१ ॥
 सा गुणवंती सा वडभागणि ॥ पुत्रवंती सीलवंति सोहागणि ॥
 रूपवंति सा सुघडि बिचखणि जो धन कंत पिआरी जीउ ॥२ ॥

खंड १ [२९०]

अचारवंति साईं परधाने ॥ सभ सिंगार बणे तिसु गिआने ॥
सा कुलवंती सा सभराईं जो पिरि कै रंगि सवारी जीउ ॥३॥
महिमा तिसकी कहणु न जाए ॥ जो पिरि मेलि लईं अंगि लाए ॥
थिरु सुहागु वरु अगमु अगोचरु जन नानक प्रेम साधारी जीउ ॥४॥४॥११॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. १७)

शब्दार्थ : जितु – ज्या; घरि – जीवास, शरीरास; पिरि – प्रभू; सोहागु – सौभाग्य; बणाइआ – प्राप्त झाला; तितु – त्या; घरि – जीवास; मंगलु – मंगल गाणी; गाइआ – गातात; अनद – आनंद; बिनोद – विनोद, हास्य विनोद; तितै घरि – त्या घरी; सोहहि – शोभायमान; धन – जीवरूपी स्त्री, जीवरूपी कामिनी; कंति – कान्त, प्रभुरूपी कान्त; सिंगारी – श्रृंगार केला; सा – ती; गुणवंती – गुणवंती; वडभागणि – मोठ्या भाग्याची; पुत्रवंती – पुत्रवती; सीलवंति – शीलवती; सोहागणि – सौभाग्यवती; रूपवंति – रूपवती; सुघडि – चतुर; बिचखणि – विलक्षणी, बुद्धिमती; पिआरी – प्रिय; अचारवंति – शुभाचरणी; साईं परधाने – तीच प्रधान आहे; सिंगार – श्रृंगार; बणे – बनते; तिसु – तिला; गिआने – ज्ञानवती; कुलवंती – कुलवती; सभराईं – पट्टराणी, आवडती राणी; रंगि – रंगलेली; सवारी – शोभित झाली; तिसकी – तिचा; कहणु न जाए – सांगता येत नाही; मेलि – मिळवून घेतली; लईं अंगि – जवळ घेतली; थिरु – स्थिर; वरु – वर, पती; अगमु – अगम्य; अगोचरु – अगोचर; साधारी – आश्रय असलेली; आधार असलेली.

भावार्थ : ज्या स्त्रीस पतीचे सौभाग्य प्राप्त झाले, तीच स्त्री पतीचे सदैव मंगल गुणगान गाते, म्हणजे ज्या जीवावर प्रभू परमात्म्याने कृपा केली तोच भक्त प्रभूचे मंगल गीत गातो. ज्या स्त्रीस तिच्या पतीने गुणाने श्रृंगारले आहे तिलाच प्रभुनामाचा आनंद प्रभुनामाची गोडी शोभून दिसते. म्हणजेच ज्या भक्तावर प्रभू परमात्म्याने कृपा केली त्या भक्तासच प्रभुनामाचा खरा आनंद प्रभुनामाची खरी गोडी कळते. ॥१॥ जी स्त्री आपल्या पतीस प्रिय झाली तीच खरी गुणवती, भाग्यवती, पुत्रवती, शीलवती, सुहासिनी होय. जी स्त्री आपल्या पतीचे प्रेम प्राप्त करते तीच खरी रूपवती, चतुर नारी होय. म्हणजे जो भक्त प्रभूस प्रिय झाला त्याचे ठायी सर्व गुण वास करतात. ॥२॥ शुभ आचरण करणारी स्त्री सर्व स्त्रियांमध्ये श्रेष्ठ होय. कारण तिने ज्ञानरूपी श्रृंगार केला आहे. ती स्त्री कुलवंत असते. आपल्या पतीची ती अत्यंत आवडती पट्टराणी असते. ती पतीच्या रंगाने रंगून आपल्या जन्माचे सार्थक करते. म्हणजे वर वर्णन केलेला भक्त आपल्या विशुद्ध आचरणाने सर्व भक्तांमध्ये सर्वश्रेष्ठ ठरतो. कारण त्यास प्रभू परमात्म्याचे ज्ञान झालेले असते. तो आपल्या आचरणाने, प्रभुभक्तीने प्रभू परमात्म्याचा अत्यंत लाडका, प्रिय भक्त होतो. असा भक्त प्रभूच्या रंगात रंगून जाऊन प्रभू भक्तीत निमग्न राहून आपल्या जीवनाचे सार्थक करतो. ॥३॥ ज्या स्त्रीस तिच्या पतीने आपल्याशी एकरूप करून घेतले आहे, तिचा महिमा अपार आहे. वर्णनापलिकडे आहे. नानक सांगतात जिला अगम्य, अगोचर असा प्रभू परमात्मा वर म्हणून प्राप्त झाला त्याच्या आधाराने तिचे सौभाग्य अढळ झाले. म्हणजे ज्या भक्तास प्रभू परमात्म्याने आपल्याशी एकरूप करून टाकले त्याचा महिमा अवर्णनीय आहे. त्या अगम्य अगोचर प्रभू परमात्म्यास प्राप्त केल्याने त्याच्या आधाराने तो भक्त स्थिरपद प्राप्त करतो. ॥४॥४॥११॥

॥ माझ महला ५ ॥

खोजत खोजत दरसन चाहे ॥ भाति भाति बन बन अवगाहे ॥
निरगुणु सरगुणु, हरि हरि मेरा कोई है जीउ आणि मिलावै जीउ ॥१॥

खंड १ [२९१]

खटु सासत बिचरत मुखि गिआना ॥ पूजा तिलकु तीरथ इसनाना ॥
 निवली करम आसन चउरासीह इन महि सांति न आवै जीउ ॥२ ॥
 अनिक बरख कीए जप तापा ॥ गवनु कीआ धरती भरमाता ॥
 इकु खिनु हिरदै सांति न आवै जोगी बहुड़ि बहुड़ि उठि धावै जीउ ॥३ ॥
 करि किरपा मोहि साधु मिलाइआ ॥ मनु तनु सीतलु धीरजु पाइआ ॥
 प्रभु अबिनासी बसिआ घट भीतरि हरि मंगलु नानकु गावै जीउ ॥४ ॥५ ॥१२ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ९८)

शब्दार्थ : खोजत खोजत – शोधता शोधता; दरसन चाहे – दर्शनाच्या इच्छेने प्रेरित होऊन; भाति भाति – अनेक प्रकारच्या; बन बन अवगाहे – अवगाहन केले; निरगुणु – निर्गुण; सरगुणु – सगुण; आणि मिलावै – मला प्रभूची भेट घडवा; खटु – सहा; सासत – शास्त्र; बिचरत – विचार करतात; मुखि – मुखाने; गिआना – ज्ञानाचा; तिलकु – तिलक, टिळा; तीरथ – तीर्थ; इसनाना – स्नान; निवली करम – एक प्रकारची यौगिक क्रिया; आसन – आसन; चउरासीह – चौऱ्याऐंशी; इन महि – यांच्यामध्ये, यांच्या द्वारा; सांति – शांती; न आवै – आली नाही; अनिक – अनेक; बरख – वर्षे; कीए – केलेल्या; तापा – तप; गवनु – गमन, यात्रा; कीआ – केले; धरती – पृथ्वीवर; भरमाता – भ्रमण करून; इकु – एक; खिनु – क्षण; हिरदै – हृदयात, अंतःकरणात; जोगी – योगी; बहुड़ि बहुड़ि – वारंवार, परत परत; उठि – उठून; धावै – धावते, किरपा – कृपा; मोहि – मला; साधु मिलाइआ – गुरू मिळवून दिला; मनु – मन; तनु – तन; सीतलु – शीतल; धीरजु – धैर्य; अबिनासी – अविनाशी; बसिआ – वसला, स्थिरावला; घट भीतरि – हृदयाच्या आत; मंगलु – मंगल, मांगल्य;

भावार्थ : अनेक लोक प्रभू प्राप्त करून घेण्याच्या इच्छेने त्याच्या शोधात सर्वत्र भटकत पार रानावनातही त्यास धुंडाळतात. तो माझा सगुण निरगुण हरी, प्रभू परमात्मा, कोणी त्याची व माझी भेट घडवून आणील का ? ॥१ ॥ सर्व षट्शास्त्रे तोंडपाठ केली. टिळा माळा घातल्या, पूजाअर्चा केली. तीर्थ स्नान केले. योगिक क्रिया केल्या. चौऱ्याऐंशी आसने केली. पण ह्यापैकी कशाकशानेही मनाला शांती प्राप्त होत नाही. ॥२ ॥ अनेक वर्षे कर्मकांडे, जप-तप केले. जगभर हिंडलो-फिरलो. एक क्षणभरही मनाला शांती लाभली नाही. योगी जनहो, हे मन परत परत विषयवासनेकडेच धावते. ॥३ ॥ प्रभूने कृपा करून माझी सतगुरूशी भेट घडवली त्यामुळे माझे मन शांत व धीट झाले आहे. आता तो अविनाशी प्रभू हृदयात वास करतो ह्याची मला प्रचिती प्राप्त झाली आहे. नानक त्याचेच मंगल गीत गात आहे. ॥४ ॥५ ॥१२ ॥

॥ माझ महला ५ ॥

पारब्रह्म अपरंपर देवा ॥ अगम अगोचर अलख अभेवा ॥
 दीन दइआल गोपाल गोबिंदा हरि धिआवहु गुरमुखि गाती जीउ ॥१ ॥
 गुरमुखि मधुसूदनु निसतारे ॥ गुरमुखि संगी क्रिसन मुरारे ॥
 दइआल दमोदरु गुरमुखि पाईए होरतु कितै न भाती जीउ ॥२ ॥
 निरहारी केसव निरवैरा ॥ कोटि जना जा के पूजहि पैरा ॥
 गुरमुखि हिरदै जा कै हरि हरि सोई भगतु इकाती जीउ ॥३ ॥

खंड १ [२९२]

अमोघ दरसन बेअंत अपारा ॥ वड समरथु सदा दातारा ॥

गुरमुखि नामु जपीऐ तितु तरीऐ ॥ गति नानक विरली जाती जीउ ॥४॥६॥१३॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ९८)

शब्दार्थ : पारब्रह्म – परब्रह्म; अलख – अलक्ष्य; अभेवा – अभेद्य; दइआल – दयाळू; धिआवहु – ध्यान करा, स्मरण करा; गाती – गती देणारा, मुक्तिदाता; गुरमुखि – गुरुमार्गी; निसतारे – मुक्ती देतो; संगी – साथी, मित्र; क्रिसन मुरारे – कृष्ण मुरारी; दमोदरु – दामोदर; होरतु – अन्य; कितै – कुणाला; भाती – प्रकारे; निरहारी – निराहारी, परमात्मा; केसव – केशव; निरवैरा – वैररहित; जा – ज्याचे; पूजहि – पूजतात; पैरा – पद, पाय; हिरदै – हृदयात, अंतःकरणात; जा कै – ज्याच्या; सोई – तोच, तो; इकाती – एकमेव; अमोघ दरसन – सफल दर्शन; बेअत – अनंत; समरथु – समर्थ; जपीऐ – जपा; तितु – त्याच्याद्वारा; तरीऐ – तरून जा; गति – गती, मुक्तावस्था; विरली जाती – एखाद्या विरळ्यानेच जाणली आहे.

भावार्थ : हे देवा ! तू परब्रह्म, परमेश, अपरंपार, अगम, अगोचर, अलक्ष्य व अभेद्य आहेस. हे मना, गुरु उपदेशाप्रमाणे आचरण करून तू त्या दीनदयाल जगतपालक गोविंदाचे, त्या दुःख हरण करणाऱ्या हरीचे ध्यान कर, त्याचे गुणगान कर. गुरमुख जीवास तो मधुसूदन संसार सागरातून तारून नेतो. ॥१॥ हे कृष्ण मुरारी, तू गुरुमुख जीवाचा सखा, मित्र बनतोस. दीन-दयाळा, दामोदरा, गुरुमुखी झाल्यानेच तुझी प्राप्ती होते. अन्य कोणत्याही मार्गाने तुझी प्राप्ती होऊ शकत नाही. ॥२॥ त्या निराहारी, निर्वैर केशवाची, त्या प्रभू परमात्म्याच्या चरणांची कोटी कोटी लोक पूजा करतात. गुरुच्या उपदेशाप्रमाणे वागून ज्याने आपल्या हृदयात त्या प्रभू परमात्म्यास प्राप्त केले आहे तोच त्या हरीचा अनन्य भक्त होय. ॥३॥ त्या अनंत, अपार प्रभू परमात्म्याचे दर्शन सदा सफल आहे. तो परम सामर्थ्यशाली प्रभू भक्तास सदैव दान देत असतो. नानक सांगतात, ज्याने सतगुरुच्या मार्गदर्शनाप्रमाणे प्रभुनामाचा जप केला तो भवसागर तरून जातो व परमगती मोक्ष प्राप्त करतो. पण असे लोक फारच विरळे असतात. ॥४॥६॥१३॥

॥ माझा महला ५ ॥

कहिआ करणा दिता लैणा ॥ गरीबा अनाथा तेरा माणा ॥

सभ किछु तूं है तूं है मेरे पिआरे तेरी कुदरति कउ बलि जाई जीउ ॥१॥

भाणै उझड भाणै राहा ॥ भाणै हरिगुण गुरमुखि गावाहा ॥

भाणै भरमि भवै बहु जूनी सभ किछु तिसै रजाई जीउ ॥२॥

ना को मूरखु ना को सिआणा ॥ वरतै सभ किछु तेरा भाणा ॥

अगम अगोचर बेअंत अथाहा तेरी कीमति कहणु न जाई जीउ ॥३॥

खाकु संतन की देहु पिआरे ॥ आइ पइआ हरि तेरै दुआरै ॥

दरसनु पेखत मनु आघावै नानक मिलणु सुभाई जीउ ॥४॥७॥१४॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ९८)

शब्दार्थ : कहिआ – सांगितलेले; करणा – करणे; दिता – दिलेले; लैणा – घेणे; गरीबा – गरिबांना; अनाथा – अनाथांना; माणा – सन्मान, आदर; सभ किछु – सर्वकाही; कुदरति – शक्ती, रचना; कउ – ला; बलिजाई – समर्पित होतो; भाणै – ईश्वराची इच्छा; उझड – उजाड; राहा – रास्ता, मार्ग; हरिगुण – हरीच्या गुणांचा; गुरमुखि – गुरुमार्गी; गावाहा – गातो; भाणै – ईश्वराच्या इच्छेने; भरमि – भ्रमात; भवै – भटकतो; बहु – खूप, पुष्कळ; जूनी

– योनीमध्ये; तिसै – त्याच्या; रजाई – हुकमाने; मूरखु – मूर्ख; सिआणा – शहाणा; वरतै – घडतो, वापर होतो; भाणा – आज्ञा; बेअंत – अनंत; अथाहा – अथांग; कीमति – किंमत, मूल्य; कहणु न जाई – सांगता येत नाही; खाकु – (संत) चरण रज; देहु – द्या, प्रदान करा; आइ-पइआ – येऊन पडलो आहे; पेखत – पाहताच; आघावै – तृप्त होते; मिलणु – मिलन; सुभाई – स्वाभाविकपणेच.

भावार्थ : हे प्रभो, तू जे व जसे सांगतोस तसेच आम्ही आचरण करतो. तू जे देतोस मग ते सुख असो वा दुःख त्याचा आम्हास स्वीकार करावा लागतो. गोर-गरिबांचा, दीन-दुबळ्या अनाथांचा तूच आधार आहेस. हे प्रभू परमात्मा, सर्वकाही तूच आहेस. तुझ्या सामर्थ्यावर (कार्यावर) मी माझा जीव ओवाळतो. ॥१॥ हे प्रभो, तुझ्याच इच्छेने जीव पथभ्रष्ट होतात तर तुझ्याच इच्छेने ते गुरुमुख होऊन हरिगुण गातात. तुझ्याच इच्छेने जीव मोहमायेने भ्रमित होऊन निरनिराळ्या योनीत फिरत राहतात. जीव जे काही करतात ते सर्वकाही तुझ्याच इच्छेने. ॥२॥ जगात कोणीही शहाणा नाही. जगात कोणीही मूर्ख नाही. तुझ्याच इच्छेप्रमाणे सगळे जीव वागत असतात. तू अगम्य आहेस, अगोचर आहेस, अनंत आहेस, अथांग आहेस. तुझे योग्य मूल्यमापन शब्दात करताच येत नाही. ॥३॥ हे प्रभू परमात्म्या ! मी तुझ्या दारी आलो आहे. मला संतजनांचे चरणरज दान दे. नानक आपल्या मनातील विचार सांगतात, की संतजनांचे दर्शन झाले की भक्ताचे मन त्यांना पाहून तृप्त होते व मग कुठलीही तृष्णा राहत नाही. अशा प्रकारे सहज सुलभतेने जीवाचे प्रभूशी मिलन घडते. ॥४॥ ७ ॥ १४ ॥

॥ माझ महला ५ ॥

दुखु तदे जा विसरि जावै ॥ भुखु विआपै बहु बिधि धावै ॥
सिमरत नामु सदा सुहेला जिसु देवै दीन दइआला जीउ ॥१॥
सतिगुरु मेरा वड समरथा ॥ जीइ समाली ता सभु दुखु लथा ॥
चिंता रोगु गई हउ पीड़ा आपि करे प्रतिपाला जीउ ॥२॥
बारिक वांगी हउ सभ किछु मंगा ॥ देदे तोटि नाही प्रभ रंगा ॥
पैरी पै पै बहुतु मनाई दीनदइआल गोपाला जीउ ॥३॥
हउ बलिहारी सतिगुर पूरे ॥ जिनि बंधन काटे सगले मेरे ॥
हिरदै नामु दे निरमल कीए नानक रंगि रसाला जीउ ॥४॥ ८ ॥ १५ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ९८)

शब्दार्थ : दुखु – दुःख; तदे – तेव्हा; जा विसरि जावै – जेव्हा तुला विसरले जाते; भुखु – भूक; विआपै – व्यापून जाते; बहु बिधि – अनेक प्रकारे; धावै – धावतो, भरकटतो; सिमरत – स्मरण केले तर; सदा – नेहमी, सदा; सुहेला – सुखदायी; जिसु – ज्याला; देवै – देतो; दीनदइआला – दीनदयाळ; सतिगुरु – सतगुरू; वड – मोठा; समरथा – समर्थ, सामर्थ्यवान; जीइ – जीवाने अंतःकरणात; समाली – स्मरण केले; लथा – दूर झाले; गई हउ पीड़ा – अहंकाररूपी पीडा दूर झाली; आपि – (तू) स्वतःच; प्रतिपाला – प्रतिपाळ; बारिक – (लहान) बालक; वांगी – सारखे; मंगा – मागतो; देदे – देताना; तोटि – कमी; रंगा – आनंदायक; पैरी – चरणाशी; पैरी पै पै – पुनः पुन्हा लोळण घेऊन; मनाई – आळवणी, मनधरणी; दीन दइआल – दीनदयाळ; बलिहारी – समर्पित होतो; जिनि – ज्याने; काटे – तोडले; हिरदै – हृदयात; दे – देऊन; रंगि रसाला – प्रेमरसाचे घर.

भावार्थ : हे प्रभू परमात्मा, तुला विसरणाच्यास दुःख प्राप्त होते. नाना प्रकारच्या विषयविकारांची भूक लागते व मन तिकडेच धावत सुटते. हे दीनदयाळा ! ज्या जीवाला तू आपले नाम देतोस तो नामस्मरणाने सदैव सुखी राहतो. ॥१॥

माझा प्रभू (सतगुरू) महासामर्थ्यवान आहे. जेव्हा भक्त त्याचे स्मरण करतो तेव्हा त्याच्या कृपेने भक्तांची सर्व दुःखे दूर होतात व भक्तांचा संभाळही तोच करतो. साऱ्या चिंता, साऱ्या व्याधी नष्ट करून तो जीवांचा संभाळ करतो. ॥२॥ मी एखाद्या लहान मुलासारखा त्या प्रभू पित्याकडे मला हे दे, ते दे असं सारं काही मागत असतो व तो प्रभू परमात्मा मी जे जे मागतो, ते ते देत असतो. त्याच्या देण्याला काही सीमाच नाही. हे दीनदयाळा, गोपाळा, मी वारंवार तुझ्या चरणी लोळण घेतो. ॥३॥ ज्या सतगुरूने माझे सारे पाश तोडून टाकले त्या समर्थ सतगुरूवर मी माझे प्राण समर्पित करतो. नानक सांगतात, माझ्या सतगुरूने माझ्या हृदयात प्रभुनाम दृढ केले व माझे मन स्वच्छ निर्मळ केले. आता माझे हृदय हे नामरूपी प्रेमाने रसाळ झाले आहे. ॥४॥८॥१५॥

॥ माझ महला ५ ॥

लाल गोपाल दडूआल रंगीले ॥ गहिर गंभीर बेअंत गोविंदे ॥

ऊच अथाह बेअंत सुआमी सिमरि सिमरि हउ जीवां जीउ ॥१॥

दुख भंजन निधान अमोले ॥ निरभउ निरवैर अथाह अतोले ॥

अकाल मूरति अजूनी संभौ मन सिमरत ठंडा थीवां जीउ ॥२॥

सदा संगी हरि रंग गोपाला ॥ ऊच नीच करे प्रतिपाला ॥

नामु रसाइणु मनु त्रिपताइणु गुरुमुखि अंघ्रितु पीवां जीउ ॥३॥

दुखि सुखि पिआरे तुधु धिआई ॥ एह सुमति गुरू ते पाई ॥

नानक की धर तू है ठाकुर हरि रंगि पारि परीवां जीउ ॥४॥९॥१६॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ९९)

शब्दार्थ : गोपाल – पृथ्वीचे रक्षण करणारा; लाल – हे प्रियतम; रंगीले – प्रेमस्वरूप, गहिर – अगाध; उच – श्रेष्ठ; अथाह – अथांग, सिमरि सिमरि – सदैव स्मरण करून; जीवां – जिवंत राहतो; दुख भंजन निधान – दुःखाचा नाश करणाऱ्या; अमोले – अमूल्य; निरभउ – निर्भय; निरवैर – निर्वैर; अतोले – अतुलनीये अकाल – कालातीत; मूरति – मूर्ती; अजूनी – अयोनी, संभव; संभौ – स्वयंभू, स्वयंप्रकाशी; सिमरत – स्मरण करण्याने; ठंडा थीवा – शांत (शीतल) होतो; संगी – बरोबर; ऊच नीच – लहान मोठा; करे – करतो; प्रतिपाला – प्रतिपाळ; रसाइणु – रसायन; त्रिपताइणु – तृप्त करणारे; गुरुमुखि – गुरूच्या उपदेशाने; अंघ्रितु – अमृत; पीवा – प्यायले जाते; सुखि – सुखात; पिआरे – प्रिया; तुधु – तुझे; धिआई – ध्यान करतो, स्मरण करतो; एह – येथे; सुमति – सुबुद्धी; ते – पासून; पाई – मिळाली; धर – आश्रय, आधार; हरि रंगि – हरीच्या प्रेमाने; पारि – पार; परीवा – पडतो.

भावार्थ : हे प्रियतम, जगत पालक, प्रेमस्वरूप दीनदयाळा ! हे गहन गंभीर अनंत गोविंदा ! अति श्रेष्ठ, अथांग, अनंत, सर्व चराचरांच्या स्वामी ! मी तुझे स्मरण करून करून माझे जीणे जगतो. ॥१॥ तो प्रभू परमात्मा सर्व दुःखाचा नाश करतो. तो अमोल निधीचे भंडार आहे. तो निर्भय, निर्वैर, अथांग व सर्व तऱ्हेच्या मोजमापापलीकडे आहे. तो कालातीत आहे. अयोनीसंभव व स्वयंभू आहे. त्याच्या नामस्मरणाने मन शांत होते. ॥२॥ जो त्या जगत्पालक गोविंदाच्या स्वरूपाशी सदैव एकरूप झाला, तो मग उच्च किंवा नीच कोणीही असो, त्याचा तो प्रतिपाळ करतो. त्याचे नामरूपी रसायन मनाला तृप्त करते. पण हे नामामृत सतगुरूकडूनच प्राप्त होतो. ॥३॥ हे प्रिय प्रभो ! सुखात-दुःखात सदैव तुझेच स्मरण करावे अशी सुबुद्धी मला सतगुरूकडूनच प्राप्त झाली आहे. नानक सांगतात हे प्रभो ! तूच माझा आधार आहेस. हे हरी ! तुझ्या रंगात रंगूनच मी हा संसार सागर पार करतो. ॥४॥९॥१६॥

॥माझ महला ५ ॥

धनु सु वेला जितु मै सतिगुरु मिलिआ ॥ सफलु दरसनु नेत्र पेखत तरिआ ॥
धनु मूरत चसे पल घडीआ धनि सु ओइ संजोगा जीउ ॥१ ॥
उदमु करत मनु निरमलु होआ ॥ हरि मारगि चलत भ्रमु सगला खोइआ ॥
नामु निधानु सतिगुरु सुणाइआ मिटि गए सगले रोगा जीउ ॥२ ॥
अंतरि बाहरि तेरी बाणी ॥ तुधु आपि कथी तै आपि वखाणी ॥
गुरि कहिआ सभु एको एको अवरु न कोई होइगा जीउ ॥३ ॥
अंम्रितरसु हरि गुर ते पीआ ॥ हरि पैनणु नामु भोजनु थीआ ॥
नामि रंग नामि चोज तमासे नाउ नानक कीने भोगा जीउ ॥४ ॥१० ॥१७ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ९९)

शब्दार्थ : धनु - धन्य; सु वेला - शुभ वेळ, शुभ मुहूर्त; जितु - जेव्हा; सतिगुरु - सतगुरु; मिलिआ - मिळाले; सफलु - सफळ; दरसनु - दर्शन; पेखत तरिआ - पाहताच (संसार सागर) तरून गेलो; मूरत - मुहूर्त; चसे - क्षणाचा, तिसावा भाग; पल - पळ (घटकेचा साठावा भाग); धनि - धन्य; सु - तो; ओइ - होतो; संजोगा - संयोग; उदमु - उद्यम, उद्योग; करत - करण्याने; निरमलु - निर्मळ; हरि मारगि - परमेश्वराच्या मार्गाने; चलत - चालताना; भ्रमु - भ्रम; खोइआ - दूर झाला; नामु निधानु - नामरूपी खजिना; सुणाइआ - ऐकवले; मिटि - संपले; अंतरि बाहरि - आत बाहेर; बाणी - वाणी; तुधु - तू; आपि - स्वतःच; कथी - सांगितलीस; आपि - स्वतःच; वखाणि - वर्णन केलीस; गुरि - गुरूने; कहिआ - सांगितली; एको - एक; अवरु - अन्य; कोई - कोणी; अंम्रित रसु हरि - हरीनामरूपी अमृत रस; पीआ - प्यायलो; पैनणु - नेसण्यासाठी (वस्त्र); भोजनु - भोजन, जेवण; थीआ - झाले; नामि - नामात; रंग - आनंद; चोज - लीला आनंददायी गोष्ट; तमासे - करमणूक; कीने - केले; भोगा - भोग विलास;

भावार्थ : ज्या वेळी मला सतगुरूची प्राप्ती झाली ती, माझ्या आयुष्यातील अत्यंत शुभवेळ होती. त्याच्या दर्शनाने माझे जीवन सफल झाले. त्याच्या केवळ दर्शनाने मी संसार सागर तरून गेलो. ज्या क्षणाला माझा सतगुरूशी संयोग झाला तो मुहूर्त, ती घटका तो क्षण धन्य धन्य होय. ॥१ ॥ सतगुरूने सांगितल्याप्रमाणे आचरण केल्याने माझे मन निर्मळ झाले. गुरूने दिलेल्या उपदेशाने प्रभूच्या मार्गावर चालल्याने मनातील सारे भ्रम नष्ट झाले. सतगुरूने नामरूपी खजिना मला दिल्यामुळे जीवाची मोहमायारूपी रोगापासून मुक्तता झाली ॥२ ॥ हे प्रभू! आता अंतर बाह्य, सर्वत्र मला तुझे गुणगान ऐकू येत आहे. वाणी तुझीच, सांगणाराही तूच आणि त्याचा ऊहापोहही तूच करतोस. तूच त्याचा अर्थ सांगतोस. मला सतगुरूने सांगितले आहे की सर्वत्र तोच एकमेव प्रभू परमात्मा भरून राहिला आहे. ह्या साऱ्या सृष्टीत तुझ्याशिवाय कोणीही नाही व पुढेही तुझ्याशिवाय कोणी असणार नाही. ॥३ ॥ सतगुरूने जेव्हा मला हरिनामामृत प्यावयास दिले, तेव्हापासून मी पूर्णपणे हरीमय झालो आहे. आता हरी हेच माझे वस्त्र, हरी हेच माझे भोजन. हरीनामात मी पूर्णपणे रंगून गेलो आहे. आता नाम हाच माझा विश्राम, नाम हाच माझा आनंद. मी आता सदैव नामसुख भोगतो आहे. ॥४ ॥१० ॥१७

॥ माझ महला ५ ॥

सगल संतन पहि वसतु इक मांगुड ॥ करउ बिनंती मानु तिआगुड ॥
वारि वारि जाई लख वरीआ देहु संतन की धूरा जीउ ॥१ ॥
तुम दाते तुम पुरख बिधाते ॥ तुम समरथ सदा सुखदाते ॥
सभ को तुम ही ते वरसावै अउसरु करहु हमारा पूरा जीउ ॥२ ॥
दरसनि तेरै भवन पुनीता ॥ आतम गडु बिखमु तिना ही जीता ॥
तुम दाते, तुम पुरख बिधाते तुधु जेवडु अवरु सूरा जीउ ॥३ ॥
रेनु संतन की मेरै मुखि लागी ॥ दुरमति बिनसी कुबुधि अभागी ॥
सच घरि वैसि रहे गुण गाए नानक बिनसे कूरा जीउ ॥४ ॥११ ॥१८ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. १००)

शब्दार्थ : सगल – सगळ्या; संतन – संत; पहि – पासून, कडे; वसतु – वस्तू; इक – एक; मांगुड – मागतो (याचना करतो) करउ बिनंती – विनंती करतो; मानु – मान; तिआगुड – त्याग करतो; वारि वारि जाई – जीव ओवाळून टाकतो, समर्पित होतो; लख वार – लाख वार; देहु – द्या; संतन की – संतांची; धूरा – पायधूळ; पुरख – प्रभू; बिधाते – विधाता, परमेश्वर; समरथ – समर्थ; सदा – नेहमी; तुम ही तेवरसावै – तुमच्याकडून लाभ प्राप्त करतात; अवसरु – अवसर, वेळ; करहु – करा; दरसनि तेरै – तुझ्या दर्शनद्वारा; भवन – भवन (शरीररूपी भवन); पुनीता – पवित्र, पुनीत; आतम – आत्मा; गडु – किल्ला, गड; बिखमु – विषम; तिना – त्याने; जीता – जिंकला; तुधु – तुझ्या; जेवडु – एवढा; अवरु – अन्य; सूरा – शूर-वीर; रेनु – रेणू, चरण धूळ, मेरै – माझ्या; मुखि – तोंडाला; लागी – लागली; दुरमति – दुर्मती; बिनसी – नष्ट झाली. कुबुधि – कुबुद्धी; अभागी – दूर निघून गेली; सच – प्रभू; घरि – घरात, हृदयात; वैसि – बसून; बिनसे – नष्ट झाले; कूरा – असत्य, मोह, माया;

भावार्थ : सर्व संतांकडे मी एकच गोष्ट मागतो. त्यांना एकच विनंती करतो की हे संतजन हो, माझ्या मनातील अहंकार नष्ट करा व मला नाम दान द्या. मी लाखो वेळा अशा संतांच्या वर माझा जीव ओवाळून टाकतो. हे प्रभो! मला अशा संतांचे चरणरज प्राप्त व्हावे ॥१ ॥ हे प्रभो! सर्व काही देणारा तूच आहेस. सर्व काही घडवणाराही तूच आहेस आणि सदैव सुख देणाराही तूच आहेस. हे प्रभो! सर्व जीवांच्या सर्व इच्छा तूच पूर्ण करतोस. हे प्रभो! माझ्या ह्या मानव जन्माचे सार्थक व्हावे ही माझी इच्छा तू पूर्ण कर. ॥२ ॥ तुझ्या दर्शनाने आपले तनमन ज्याने पवित्र केले, मनातील विषयविकार, मोहमायेवर विजय प्राप्त केला, त्यानेच अत्यंत कठीण असा आत्मज्ञानरूपी किल्ला सर केला. सर्व काही देणारा तूच, सर्व घडविणारा तूच, तुझ्या एवढा शूर अन्य कोणीही नाही. ॥३ ॥ मी जेव्हा संतांची चरणधूळ माझ्या भाळी धारण केली, तेव्हा माझ्या मनातील कुवासना, कुबुद्धी नष्ट झाली. नानक सांगतात, आता माझ्या मनातील असत्याचा नाश झाला आहे. मोहमायेच्या बंधनातून माझी सुटका झाली व मी त्या सत्यरूप प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होऊन गेलो. ॥४ ॥११ ॥१८ ॥

॥ माझ महला ५ ॥

विसरु नाही एवड दाते ॥ करि किरपा भगतन संगि राते ॥
दिनसु रैणि जिउ तुधु धिआई एहु दानु मोहि करणा जीउ ॥१ ॥

खंड १ [२९७]

माटी अंधी सुरति समाई । सभ किछु दीआ भलीआ जाई ॥
 अनद बिनोद चोज तमासे तुधु भावै सो होणा जीउ ॥२ ॥
 जिसदा दिता सभु किछु लैणा ॥ छतीह अंग्रित भोजनु खाणा ॥
 सेज सुखाली सीतलु पवणा सहज केल रंग करणा जीउ ॥३ ॥
 सा बुधि दीजै जितु विसरहि नाही ॥ सा मति दीजै जितु तुधु धिआई ॥
 सास सास तेरे गुण गावा ओट नानक गुर चरणा जीउ ॥४ ॥१२ ॥१९ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. १००)

शब्दार्थ : विसरु नाही – विस्मृत होऊ नये; एवड – एवढ्या मोठ्या; दाते – दात्या; किरपा – कृपा; भगतन – भक्तांच्या; संगि – बरोबर; राते – रंगून राहावे; दिनसु रैणि – दिवस रात्र; जिउ – जसे होईल तसे; तुधु – तुझे; दानु – दान; मोहि – मला; करणा – करणे; माटी – पाच तत्व; अंधी – जड रूप; सुरति – चैतन्य; समाई – घातली; सभ किछु दीआ – सर्व काही दिलेस; भलीआ – शुभ; जाई – जागा, स्थान; अनद – आनंद; बिनोद – विनोद; चोज तमासे – करमणूक; तुधु – तुला; भावै – भावेल, आवडेल; सो होणा – तेच होईल; दा – चे; दिता – दिले आहे; लैणा – घेतो; छतीह – छत्तीस प्रकारचे, अनेक प्रकारचे; अंग्रित – अमृत; भोजनु – भोजन; खाणा – खातो; सेज – शेज, शय्या; सुखाली – सुखदायी; शीतलु – शीलत; पवणा – वारा; सहज – स्वाभाविक; केल – क्रीडा; करणा – करतो; सा – तो; बुधि – बुद्धी; जितु – ज्यामुळे; विसरहि नाही – विसर पडणार नाही; मति – मती; दीजै – दया; सास सास – श्वासोच्छ्वास; गावा – गाऊ; ओट – आश्रय.

भावार्थ : हे प्रभो ! हे महान दानी ! मला तुझा विसरु पडू देऊ नकोस. माझ्यावर कृपा कर की मी सदैव प्रभु भक्तांच्या संगतीत रंगून जावे. रात्रंदिवस मी सदैव तुझ्याच ध्यानात निमग्न राहावे हेच दान तू मला दे. ॥१ ॥ हे प्रभो ! पंचमहाभूतातून तू हा जड देह निर्माण केलास. त्यात तुझे तेज, तुझे चैतन्य दिलेस. ह्या मानवी देहास तू सर्व काही देऊन त्यास चांगले स्थानही दिले आहेस. शरीराला आनंद प्राप्त व्हावा म्हणून तू ह्या जगात सर्व भौतिक सुख साधने निर्माण केली आहेस. पण तुला जे आवडते, जे योग्य वाटते तेच तू घडवतोस. ॥२ ॥ हे प्रभो ! तू जे जे देतोस ते सर्व काही आम्ही घेतो. नाना प्रकारच्या अमृतरूपी पक्वान्नांचे भोजन, मऊ मुलायम सुखशय्या, मंद सुशीतल वारा सारे काही तूच दिले आहेस. त्यांच्या साहाय्याने आम्ही ह्या जगात हर तऱ्हेच्या क्रीडेत रंगून गेलो आहोत. ॥३ ॥ हे प्रभू परमात्मन ! मला अशी सुबुद्धी दे की मला तुझा कधीही विसर पडू नये. अशी बुद्धी दे की मी सदैव तुझ्या ध्यानात निमग्न होऊन राहावे. श्वासाश्वासागणिक मी तुझेच गुण गावेत. नानक सांगतात, हे प्रभो ! तुझ्या चरणांचा आश्रय ह्या जीवाला लाभावा. ॥४ ॥१२ ॥१९ ॥

॥ माझ महला ५ ॥

सिफति सालाहणु तेरा हुकमु रजाई ॥ सो गिआनु धिआनु जो तुधु भाई ॥
 सोई जपु जो प्रभ जीउ भावै भाणै पूर गिआना जीउ ॥१ ॥
 अंग्रितु नामु तेरा सोई गावै ॥ जो साहिब तेरै मनि भावै ॥
 तूं संतन का संत तुमारे संत साहिब मनु माना जीउ ॥२ ॥
 तूं संतन की करहि प्रतिपाला ॥ संत खेलहि तुम संगि गोपाला ॥
 अपुने संत तुधु खरे पिआरे तूं संतन के प्राना जीउ ॥३ ॥

खंड १ [२९८]

उन संतन कै मेरा मनु कुरबाने ॥ जिन तूं जाता जो तुधु मनि भाने ॥

तिन कै संगि सदा सुखु पाइआ हरिरस नानक त्रिपति अघाना जीउ ॥४॥१३॥२०॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. १००)

शब्दार्थ : सिफति – तारीफ, प्रशंसा; सालाहणु – स्तुती करणे; हुकमु – हुकूम; रजाई – अनुमती, स्वीकृती; सो – तो; गिआनु – ज्ञान; धिआनु – ध्यानमग्न; जो – जे; तुधु – तुला; भाई – भावेल, आवडेल; भाणै – आज्ञेत; पूर गिआना – पूर्ण ज्ञान; अंग्रितु – अमृत; नामु – नाम; सोई गावै – तेच गातो; साहिब – स्वामी, प्रभू; मनि – मनाला; भावै – भावेल; करहि – करतोस, प्रतिपाला – प्रतिपाळ; खेलहि – खेळतात; अपुने – आपले; खरे – खूप; पिआरे – प्रिय; प्राणा – प्राण; जाता – जाणलेस; भाने – चांगले वाटतात. आवडतात; त्रिपति – तृप्ती; अघाना – मन पूर्ण तृप्त.

भावार्थ : हे प्रभो! तुझी आज्ञा शिरसाबंध मानून त्याप्रमाणे आचरण करणे हेच तुझे गुणगान करणे, तुझी स्तुती करणे होय. तुला आवडेल असे आचरण करणे हेच खरे ध्यान, हेच खरे ज्ञान, जे तुला आवडेल तेच करणे म्हणजे तुझा जप करणे होय. सदैव तुझ्या आज्ञेत राहणे हेच पूर्ण ज्ञान होय ॥१॥ हे प्रभु परमात्मा, जो तुझ्या मनाला आवडतो तोच तुझे अमृतासारखे गोड नाम गातो. हे संत तुझेच आहेत व तूच संतांना आपला वाटतोस. हे प्रभो संतसज्जनांचे मन तुझ्याशी एकरूप होऊन गेले आहे. ॥२॥ हे गोपाला ! तूच संतांचा प्रतिपाळ करतोस व संत ही सदैव तुझ्यातच विहरत असतात. तुझ्याशी रममाण होतात. तुझे संतच तुला खरे प्रिय असतात. संतांनाही तूच जीव की प्राण वाटतोस ॥३॥ हे प्रभो ! ज्यांनी तुला जाणले आहे व जे तुला मनापासून आवडले आहेत अशा संतसज्जनांवर मी माझे मन अर्पण करतो. नानक सांगतात, अशा संतांच्या सदैव संगतीत राहून मी खूप सुख प्राप्त करून घेतले व अधाशासारखे मन तृप्त होई पर्यंत हरिरसामृत प्राशन करून मी तृप्त झालो आहे. ॥४॥१३॥२०॥

॥ माझ महला ५ ॥

तूं जलनिधि हम मीन तुमारे ॥ तेरा नामु बूंद हम चात्रिक तिखहारे ॥

तुमरी आस पिआसा तुमरी तुम ही संगि मनु लीना जीउ ॥१॥

जिउ बारिकु पी खीरु अघावै ॥ जिउ निरधनु धनु देखि सुखु पावै ॥

त्रिखावंत जलु पीवत ठंडा तिउ हरि संगि इहु मनु भीना जीउ ॥२॥

जिउ अंधिआरै दौपकु परगासा ॥ भरता चितवत पूरन आसा ॥

मिलि प्रीतम जिउ होत अनंदा तिउ हरि रंगि मनु रंगीना जीउ ॥३॥

संतन मो कउ हरि मारगि पाइआ ॥ साध क्रिपालि हरि संगि गिझाइआ ॥

हरि हमरा हम हरि के दासे नानक सबदु गुरु सचु दीना जीउ ॥४॥१४॥२१॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. १००)

शब्दार्थ : नामु – प्रभूचे नाम; चात्रिक – चातक पक्षी; तिखहारे – तहानलेला; तुमरी – तुमची; आस – आशा, प्रभू दर्शनाची इच्छा, पिआसा – तहानलेला, भुकेलेला; मनु लीना – मन लीन राहते; बारिकु – बालक; पी – पिऊन; खीरु – दूध; अघावै – तृप्त होतो; जिउ – ज्या प्रमाणे; निरधनु – निर्धन; धनु देखि – धन पाहून; पीवत – पिताच; ठंडा – थंड, शांत; इहु – हे; भीना – तृप्त होतो; अंधिआरै – अंधारात; परगासा – प्रकाश देतो; भरता – पती;

खंड १ [२९९]

चितवत – आठवण, स्मरण; पूरन – पूर्ण; आसा – आशा; मिलि – मिळाल्यावर; प्रीतम – प्रियतम, प्रियकर; अनंदा – आनंदित; तिउ – त्याप्रमाणे; रंगीना – रंगून जाते; संतन – संत; मारगि पाइआ – मार्ग दाखविले; साध – गुरू; क्रिपालि – कृपाळू; गिझाइआ – एक केले, मिसळून टाकले; दासे – दास; दीना – दिला;

भावार्थ : हे प्रभो ! तू विशाल जलसागर आहेस, तर मी त्यात विहार करणारा मासा आहे. हे प्रभो ! तू मेघातून बरसणारा जलबिंदू आहेस तर तो जलबिंदू प्राशन करण्यासाठी तहानलेला मी चकोर आहे. हे प्रभो ! तूच माझे आशा स्थान आहेस. तुझ्याच दर्शनासाठी मी आसुसलो आहे. हे प्रभो ! माझे मन सदैव तुझ्यात लीन होऊ दे. ॥१॥ मातेचे दूध पिऊन जसे लहान मूल तृप्त होते, निर्धनाला धन प्राप्त झाल्यावर जे सुख प्राप्त होते, तहानलेल्या जीवास थंड पाणी पिण्याने जे समाधान लाभते, हे प्रभो ! तेच सुख, तेच समाधान तुझ्या संगतीने माझ्या मनास लाभते ॥२॥ जसे गडद अंधकारात दिवा लावताक्षणीच सर्वत्र प्रकाशच प्रकाश पसरतो, जसे विरहाने होरपळणाऱ्या स्त्रीस पती दर्शनाने आशा पूर्ण झाल्याचे समाधान लाभते, प्रियकराच्या मिलनाने प्रेयसीच्या मनात जशा आनंदाच्या लाटा उसळतात, तसाच आनंद, समाधान हरिरंगात मन रंगून गेलेल्या जीवास प्राप्त होते. ॥३॥ संतांनी मला प्रभुप्राप्तीचा मार्ग दाखवला. गुरुकृपेने मी प्रभू परमात्म्याशी एकरूप झालो. हे प्रभो ! तू माझा स्वामी आहेस व मी तुझा दास आहे. नानक सांगतात, गुरुजीने मला सत्य उपदेश देऊन प्रभुशी एकरूप केले. ॥४॥१४॥२१॥

॥ माझ महला ५ ॥

अंघ्रित नामु सदा निरमलीआ ॥ सुखदाई दूख बिडारन हरीआ ॥
 अवरि साद चखि सगले देखे मन हरिरसु सभ ते मीठा जीउ ॥१॥
 जो जो पीवै सो त्रिपतावै ॥ अमरु होवै जो नामरसु पावै ॥
 नाम निधान तिसहि परापति जिसु सबदु गुरू मनि वूठा जीउ ॥२॥
 जिनि हरिरसु पाइआ सो त्रिपति अघाना ॥ जिनि हरिसादु पाइआ सो नाहि डुलाना ॥
 तिसहि परापति हरि हरि नामा जिसु मसतकि भागीठा जीउ ॥३॥
 हरि इकसु हथि आइआ वरसाणे बहुतेरे ॥ तिसु लागि मुक्तु भए घणरे ॥
 नामु निधाना गुरमुखि पाईऐ कहु नानक विरली डीठा जीउ ॥४॥१५॥२२॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. १००)

शब्दार्थ : अंघ्रित – अमृत; निरमलीआ – निर्मल; दूख बिडारन हरीआ – दुःख दूर करणारा; अवरि – अन्य; साद – स्वाद; चखि – चाखून; सभ ते मीठा – सर्वापेक्षा गोड; पीवै – जो जो पितो; सो – तो; त्रिपतावै – तृप्त होतो; अमरु होवै – अमर होतो; तिसहि – त्याला; परापति – प्राप्त; जिसु – ज्याला; सबदु – शब्द, नाम, उपदेश; वूठा – स्थिर झाला; जिनि – ज्याने; पाइआ – मिळाला; सो त्रिपति अघाना – तो पूर्ण रूपाने तृप्त झाला; डुलाना – डळमळणे, सरकणे; जिसु – ज्याच्या; मसतकि – मस्तकावर, भाली; भागीठा – शुभ भाग्य; इकसु – एकच; हथि – हात; वरसाणे – लाभ उठवतात; बहुतेरे – खूप, पुष्कळ; तिसु – त्याच्या; लागि – (पाठीशी) लागून; मुक्तु – मुक्त; घणरे – खूप, अनेक; गुरमुखि – गुरुद्वारा; विरली – कुणी एखाद्यानेच; डीठा – पाहिले, प्राप्त केले.

भावार्थ : हे प्रभू परमात्मा ! तुझे नाम हे अमृतासमान आहे. प्रभुनामाने मन निर्मल होते. प्रभू नामाने सुखाची प्राप्ती होते दुःखाचा नाश होतो. हे प्रभो ! बाकी सर्व रसांची चव चाखली आहे. पण तुझ्या नामामृतासारखे अन्य काहीही गोड नाही ॥१॥ ज्याने ज्याने नामामृत प्राशन केले. तो तो तृप्त झाला. जो नामामृत प्राशन करतो, तो अमर होतो. ज्याच्या

मनात शब्दगुरू स्थिर झाला त्यास प्रभु नामाचा खजिना प्राप्त होतो. ॥२॥ ज्यास हरिरस प्राप्त झाला तो सर्वार्थाने तृप्त झाला. ज्याने हरिरस प्राशन केला, त्याचे मन इकडे-तिकडे भटकत नाही ते सदैव स्थिर राहते. पण त्यालाच हरिनामाची प्राप्ती होते, ज्याच्या भाग्यात तसे लिहिलेले असते. ॥३॥ तो प्रभू परमात्मा क्वचितच एखाद्यास प्राप्त होतो व त्याच्या आधाराने इतर अनेक लाभान्वित होतात. त्याच्या आधारे अनेक जण मुक्त होतात. जो गुरुपदेशाप्रमाणे आचरण करतो. अशा गुरुमुखी भक्तासच प्रभु नामाचा खजिना प्राप्त होतो. नानक सांगतात. ज्यास प्रभू परमात्म्याचा नामरूपी खजिना प्राप्त झाला आहे, असा जीव विरळाच. ॥४॥१५॥२२॥

॥ माझ महला ५ ॥

निधि सिधि रिधि हरि हरि हरि मेरै ॥ जनमु पदारथु गहिर गंभीरै ॥

लाख कोट खुसीआ रंग रावै जो गुर लागा पाई जीउ ॥१॥

दरसनु पेखत भए पुनीता ॥ सगल उधारे भाई मीता ॥

अगम अगोचरु सुआमी अपुना गुर किरपा ते सचु धिआई जीउ ॥२॥

जा कउ खोजहि सरब उपाए ॥ वडभागी दरसनु को विरला पाए ॥

ऊच अपार अगोचर थाना ओहु महलु गुरू देख्वाई जीउ ॥३॥

गहिर गंभीर अंम्रित नामु तेरा ॥ मुकति भइआ जिसु रिदै वसेरा ॥

गुरि बंधन तिन के सगले काटे जन नानक सहजि समाई जीउ ॥४॥१६॥२३॥

(श्री. गु. ग्रं. सा.१०१)

शब्दार्थ : रिधि - ऋद्धी; मेरै - माझी; पदारथु - पदार्थ; लाख कोट - लाख कोटी; खुसीआ - प्रसन्नता, आनंदाच्या गोष्टी; रंग - आनंद; रावै - भोगतो; गुर - गुरूच्या; लागा - लागला; पाई - चरणाशी; दरसनु - दर्शन; पेखत - पाहताच; भए पुनीता - पवित्र होतो; उधारे - उद्धार केला; मीता - मित्रा; अगम - अगम्य; सुआमी - स्वामी, ईश्वर; अपुना - आपला; धिआई - ध्यान कर, स्मरण कर; जा - ज्याला; कउ - कोणी; खोजहि - शोधतात; वडभागी - भाग्यशाली; को विरला पाए - कुणी विरळाच पावतो; ऊच - श्रेष्ठ; थाना - स्थान, ठिकाण; ओहु - ते; महलु - महल, दरबार; गुरू देख्वाई - गुरूने दाखविले; जिसु - ज्याच्या; रिदै - हृदयात, अंतःकरणात; वसेरा - वसतिस्थान, निवास; काटे - संपतात; जन - दास, सेवक; सहजि समाई - सहजावस्थेत सामावून गेला.

भावार्थ : हे बंधु! तो हरीच माझा निधी, हरीच माझी सिद्धी, हरीच माझी ऋद्धी. ह्या गहन, गंभीर प्रभू परमात्म्यानेच मला ह्या मानवजन्माचे दान दिले आहे. जो सतगुरूच्या चरणसेवेत रंगून गेला त्याला अनंत प्रसन्नता, अनंत आनंद प्राप्त होतो. ॥१॥ ज्याला त्या प्रभू परमात्म्याचे दर्शन प्राप्त झाले, तो पवित्र झाला. त्याच्या सान्निध्येने त्याचे आसपासचे बंधू बांधव, मित्र सर्व जणांचा उद्धार होतो. तो प्रभू परमात्मा अगम्य आहे. जाणिवेच्या पत्तीकडे आहे. चर्मचक्षूंना न दिसणारा आहे. पण सतगुरूने कृपा केल्यास त्याचे ध्यान करण्याची बुद्धी होते. ॥२॥ सर्वजण नाना प्रकारे त्याच प्रभू परमात्म्याचा शोध घेत असतात. पण एखाद्याच भाग्यशाली जीवाला त्याचे दर्शन प्राप्त होते. तो प्रभू परमात्मा अत्यंत श्रेष्ठ स्थानी विराजमान झाला आहे. जेथे कोणी पोहोचू शकत नाही, जे कोणास दिसू शकत नाही, असे स्थान केवळ सतगुरूकृपेनेच दिसते. ॥३॥ हे गहन गंभीर प्रभो, तुझे नाम अमृतच आहे. ज्याच्या हृदयात ते नाम दृढ झाले तो जन्ममरणातून मुक्त झाला. नानक सांगतात, सतगुरूकृपेने त्याची सर्व बंधने तुटून तो सहजावस्था प्राप्त करतो व प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होतो. ॥४॥१६॥२३॥

॥ माझ महला ५ ॥

प्रभ किरपा ते हरि हरि धिआवउ ॥ प्रभू दइआ ते मंगलु गावउ ॥
ऊठत बैठत सोवत जागत हरि धिआईए सगल अवरदा जीउ ॥१ ॥
नामु अउखधु मोकउ साधू दीआ ॥ किलबिख काटे निरमलु थीआ ॥
अनदु भइआ निकसी सभ पीरा सगल बिनासे दरदा जीउ ॥२ ॥
जिसका अंगु करे मेरा पिआरा ॥ सो मुकता सागर संसारा ॥
सति करे जिनि गुरू पछाता सो काहे कउ डरदा जीउ ॥३ ॥
जब ते साधू संगति पाए ॥ गुर भेटत हउ गई बलाए ॥
सासि सासि हरि गावै नानकु सतिगुर ढाकि लीआ मेरा पडदा जीउ ॥४ ॥१७ ॥२४ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. १०१)

शब्दार्थ : प्रभ – प्रभू; धिआवउ – ध्यान करा; मंगलु गावउ – मंगल गीत गा; ऊठत बैठत – उठता बसता; सोवत जागत – झोपेत, जागेपणी; धिआईए – स्मरण करा; अवरदा – आयुष्यभर; अउखधु – औषध; मो – मुझे; कऊ – ला; साधू – गुरूने; दीआ – दिला; किलबिख – किल्मिष. पाप; काटे – काढून टाकले; निरमलु – निर्मळ; थीआ – झाले; अनदु – आनंद; भइआ – झाला; निकसी – निघून गेले; सभ पीरा – सर्व पीडा; बिनासे – नष्ट झाली; दरदा – व्यथा, दुखणे; अंगु – पक्ष; पिआरा – प्रेम; सो मुकता सागर संसारा – तो संसार सागरातून मुक्त; सति – सत्य; करे – करतो; जिनि – ज्याने; पछाता – ओळखले; सो काहे कउ डरदा – त्याला कुणाची का भीती वाटावी; भेटत – भेटताच; हउ – अहंकार; बलाए – आपत्ती, संकट; सासि सासि – श्वासोच्छ्वासागणिक; ढाकि लीआ मेरा पडदा – माझी लाज राखली.

भावार्थ : हे प्रभो, तुझ्या कृपेने मी तुझे ध्यान करतो. तुझ्याच दयेने तुझे मंगलनाम गातो. उठता, बसता, जागता, झोपता, सदासर्वदा आयुष्यभर तुझेच स्मरण करतो ॥१ ॥ मला गुरूनी प्रभुनामरूपी औषध दिले. त्यामुळे माझ्या मनातील सारे किल्मिष, सारे पाप ताप निघून गेले व माझे मन पवित्र झाले, निर्मळ झाले. माझे सर्व दुःख, सर्व पीडा नष्ट झाल्या व मला आनंद प्राप्त झाला. ॥२ ॥ हे बंधू! माझा प्रभू परमात्मा ज्याचा अंगीकार करतो, तो संसार सागरातून मुक्त होतो. ज्या साधकाने सतगुरूस सत्यस्वरूप परमेश्वर मानले, त्यास कोणाची का भीती वाटावी? तो निर्भय होतो. ॥३ ॥ जेव्हा मला साधुसंतांची संगत प्राप्त झाली, तेव्हा सतगुरूची प्राप्ती झाली व माझा सारा अहंकार गळून पडला. नानक सांगतात. मी प्रत्येक श्वासाश्वासाला प्रभू परमात्म्याचे स्मरण करतो. सतगुरूने माझ्या सर्व अवगुणांवर पांघरूण घातले. माझ्यातील सर्व अवगुण नष्ट केले. ॥४ ॥१७ ॥२४ ॥

॥ माझ महला ५ ॥

ओति पोति सेवक संगि राता ॥ प्रभ प्रतिपाले सेवक सुखदाता ॥
पाणी पखा पीसउ सेवक कै ठाकुर ही का आहरु जीउ ॥१ ॥
काटि सिलक प्रभि सेवा लाइआ ॥ हुकमु साहिब का सेवक मनि भाइआ ॥
सोई कमावै जो साहिब भावै सेवकु अंतरि बाहरि माहरु जीउ ॥२ ॥
तूं दाना ठाकुरु सभ बिधि जानहि ॥ ठाकुर के सेवक हरि रंग माणहि ॥

खंड १ [३०२]

जो किछु ठाकुर का सो सेवक का सेवकु ठाकुर ही संगि जाहरु जीउ ॥३॥
 अपुनै ठाकुरि जो पहिराइआ ॥ बहुरि न लेखा पुछि बुलाइआ ॥
 तिसु सेवक कै नानक कुरबाणी सो गहिर गभीरा गउहरु जीउ ॥४॥१८॥२५॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. १०१)

शब्दार्थ : ओति पोति – ओत प्रोत; संगि – बरोबर; राता – रमलेला; प्रभ प्रतिपाले – प्रभू प्रतिपालन करतो; पखा – पंखा; पीसउ – अत्यंत परिश्रम करतो; आहरु – उद्यम; सिलक – बंधन; लाइआ – लावून दिले; मनिभाइआ – मनाला भावले; सोई – तोच; कमावै – कमावतो, करतो; माहरु – पुढारी; दाना – ज्ञाता, सर्वज्ञ; ठाकुरु – परमेश्वर; जानहि – जाणतो; हरि रंग – हरीच्या आनंदाचा; माणहि – भोगतात; जो किछ – जो काही; संगि – बरोबर; जाहरु – प्रकट; अपुनै – आपल्या; ठाकुरि – ठाकुराने, परमेश्वराने; पहिराइआ – प्रदान केले आहे; बहुरि – पुन्हा; लेखा – जमा खर्च, हिशोब; पुछि – विचारने; बुलाइआ – बोलावून; तिसु – त्यास; कै – वरून; कुरबाणी – समर्पित; गहिर – गहन; गभीरा – गंभीर; गउहरु – श्रेष्ठ.

भावार्थ : तो प्रभू परमात्मा सेवकात संपूर्णपणे एकरूप झाला आहे. तो सर्व सुखदाता प्रभू परमात्मा सेवकाचा प्रतिपाळ करतो. जो सेवक रात्रंदिवस सदासर्वदा प्रभुप्राप्तीसाठी धडपडत असतो त्याच्या घरी मी पाणी भरावे. त्यास वारा घालावा. त्यांच्या घरी दळण कांडण करावे, हीच प्रभू सेवा आहे. ॥१॥ त्या प्रभू परमात्म्याने अशा सेवकाचे मोहमायेचे सारे बंध तोडून टाकले. अशा सेवकास प्रभू परमात्म्याची आज्ञा आवडू लागते. तो तेच कर्म करतो, जे प्रभू परमात्म्याला आवडेल. अशा रीतीने तो सेवक अंतरबाह्य प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होऊन श्रेष्ठ स्थान प्राप्त करतो. ॥२॥ हे प्रभू परमात्मा ! तू सर्वज्ञानी आहेस. तू सर्व काही जाणतोस, प्रभू परमात्म्याचे सेवक हरीच्या रंगात रममाण होऊन आनंद उपभोगतात. जे काही त्या प्रभूचे ते सारे सेवकाचे. सेवक त्याच्या स्वामीमुळेच ओळखला जातो. ॥३॥ ज्यास प्रभू परमात्म्याने सन्मानित केले, त्याच्या कर्माचा हिशोब कधीच मागितला जात नाही. असा सेवक गहन, गंभीर, श्रेष्ठ आहे. नानक सांगतात. अशा सेवकावर मी माझे प्राण ओवाळून टाकतो. ॥४॥१८॥२५॥

॥ माझ महला ५ ॥

सभ किछु घर महि बाहरि नाही ॥ बाहरि टोलै सो भरमि भुलाही ॥
 गुरपरसादी जिनी अंतरि पाइआ सो अंतरि बाहरि सुहेला जीउ ॥१॥
 झिमि झिमि वरसै अंघ्रित धारा ॥ मनु पीवै सुनि सबदु बीचारा ॥
 अनद बिनोद करे दिन राती सदा सदा हरि केला जीउ ॥२॥
 जनम जनम का विछुडिआ मिलिआ ॥ साध क्रिपा ते सूका हरिआ ॥
 सुमति पाए नामु धिआए गुरमुखि होए मेला जीउ ॥३॥
 जलतरंगु जिउ जलहि समाइआ ॥ तिउ जोती संगि जोति मिलाइआ ॥
 कहु नानक भ्रम कटे किवाड़ा बहुडि न होईऐ जउला जीउ ॥४॥१९॥२६॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. १०२)

शब्दार्थ : सब किछु घर महि – सर्व काही घरी (म्हणजेच हृदयात) आहे; टोलै – शोधतो; भरमि भुलाही – भ्रमात भुललेला (भटकतो.) गुरपरसादी – गुरुप्रसादाने; जिनी – ज्याने; पाइआ – मिळवले; सुहेला – सुखी; वरसै –

बरसतो; अंग्रित – अमृत; पीवै – पितो; सुनि – ऐकून; सबदु – गुरुशब्द; बीचारा – विचार; अनद – आनंद; बिनोद – विनोद; केला – क्रीडा; बिछुडिआ – वियोग झालेला; मिलिआ – मिळतो, भेटतो; साध – गुरुच्या; क्रिया – कृपा; ते – ने; सूका हरिआ – सुकलेले हिरवे (होते) आनंदित; सुमति – चांगली बुद्धी; पाए – मिळते; धिआए – ध्यान करण्याने, स्मरण करण्याने; होए – होते; मेला – मिलाप; जलतरंगु – जलतरंगात; जलहि – जलच; समाइआ – सामावलेले असते; तिउ – तसेच; जोती – ज्योत; मिलाइआ – मिळालेली; कटे – काटला जातो; दूर केला जातो; किवाइआ – भ्रमाचा पडदा; बहुडि – परत, पुन्हा; न होईए – होत नाही; जउला – (फारसी शब्द) दूर.

भावार्थ : जन हो ! तो प्रभू परमात्मा आपल्या अंतरातच आहे. बाहेर नाही. जे काही आहे ते आपल्या आतच आहे. जे मोहमायेमुळे भ्रमित झाले आहेत ते प्रभू परमात्म्यास बाह्यगोष्टीत शोधत असतात. ज्या भक्तांनी सतगुरुच्या कृपेने त्याला आपल्या अंतरात प्राप्त केले आहे ते अंतर्बाह्य सुखी होतात. ॥१॥ जेव्हा प्रभु नामाची अमृतधारा रिमझिम वर्षत असते, तेव्हा अंतर्मुखी मानवप्राणी विचारपूर्वक शब्दरूपाने त्याचे प्राशन करतो. असा जीव रात्रंदिवस सदासर्वदा हरी संगे आनंदाने प्रेमरंगात क्रीडा करतो ॥२॥ हे बंधू! जो जीव अनंत जन्मापासून प्रभूपासून दूर गेला होता त्याचे प्रभुनामाच्या स्मरणाने प्रभूशी मिलन होते. संतजनांच्या कृपेने त्याच्या शुष्क जीवनास नवीन पालवी फुटते. सुमती प्राप्त करून नामस्मरण करून, सतगुरुच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होत. ॥३॥ पाण्यावरील तरंग जसे पाण्यात मिसळून जातात तसाच जीवात्मा त्या प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होऊन जातो. त्याची आत्मजोत प्रभू परमात्म्याच्या परमज्योतीत विलीन होते. नानक सांगतात- अशा प्रकारे मानवी मनाचा भ्रमाचा पडदा दूर होतो. असा जीव परत प्रभुपरमात्म्यापासून दूर होत नाही. तो जन्ममरणाच्या चक्रातून मुक्त होतो. ॥४॥१९॥२६॥

॥ माझ महला ५ ॥

तिसु कुरबाणी जिनि तूं सुणिआ ॥ तिसु बलिहारी जिनि रसना भणिआ ॥
 वारि वारि जाई तिसु विटहु जो मनि तनि तुधु अराधे जीउ ॥१॥
 तिसु चरण पखालो जो तेरै मारगि चालै ॥ नैन निहाली तिसु पुरख दइआलै ॥
 मनु देवा तिसु अपुने साजन जिनि गुर मिलि सो प्रभु लाधे जीउ ॥२॥
 से वडभागी जिनि तुम जाणे ॥ सभ कै मधे अलिपत निरबाणे ॥
 साध कै संगि उनि भउजलु तरिआ सगल दूत उनि साधे जीउ ॥३॥
 तिन कि सरणि पारिआ मनु मेरा ॥ माणु ताणु तजि मोहु अंधेरा ॥
 नामु दानु दीजै नानक कउ तिसु प्रभ अगम आगाधे जीउ ॥४॥२०॥२७॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. १०२)

शब्दार्थ : तिसु – त्याच्यावर; जिनि – ज्याने; सुणिआ – ऐकले; (तुझे नाव ऐकले आहे); बलिहारी – जीव ओवाळून टाकावा; रसना भणिआ – जिभेने उच्चारले आहे; वारि वारि जाई – वारंवार कुरवंडी करतो; विटहु – वर, पासून; तुधु – तुझे; आराधे – स्मरण करतो, (तुझी) आराधना करतो; पखाली – प्रक्षालन करतो, धुतो; जो तेरै मारगि चलै – जो तुझ्या मार्गावरून चालतो; निहाली – लक्ष लावून पाहतो; पुरख – पुरुष; दइआलै – दया करतो; देवा – देतो; अपुने – आपले; साजन – स्वामी; लाधे – मिळतो; से – ते; वडभागी – भाग्यवान; तुम – तुला; जाणे – जाणले आहे; सभ कै मधे – सर्वांच्या मध्ये; अलिपत – अलिप्त; निरबाणे – विरक्त, अनासक्त; साध – गुरु; उनि – त्याने; भउजलु – भवसागर; तरिआ – तरला; दूत – वैरी (कमादि षड विकार शत्रू); साधे – जिकंले,

वश करून घेतले; तिन की – त्याच्या (त्याला); सरणि – शरण; परिआ – पडलो, गेलो; माणु – मान, अभिमान; ताणु – बळ, शक्ती; तजि – त्यागून; मोहु – मोह; अंधेरी – अंधार; कउ – ला; अगाधे – अगाध;

भावार्थ : ज्यांनी प्रभु नाम श्रवण केले त्यांच्यावर मी माझे प्राण ओवाळतो. ज्या जिभेने प्रभु नामाचा उच्चार केला तिच्यावर मी माझे प्राण समर्पित करतो. ज्यांनी तनमनाने तुझी आराधना केली त्यांच्या चरणी माझे सर्वस्व अर्पण करतो. ॥१॥ जे प्रभूच्या मार्गावरून चालतात त्याचे मी पाय धुवीन. अशा दयाळू पुरुषास मी माझ्या डोळ्यात साठवतो. ज्याने सतगुरू प्राप्त करून, त्याने केलेल्या मार्गदर्शनाप्रमाणे आचरण करून, प्रभू परमात्म्यास प्राप्त केले, त्यास मी माझे मन अर्पण करतो ॥२॥ हे प्रभो ! ज्यांनी तुला जाणले ते परम भाग्यवान होते. असे लोक चारचौघांसारखे संसारात राहूनही सर्वापासून अलिप्त असतात. निर्विकार असतात. त्यांनी संतसंगीत राहून भवसागर पार केलेला असतो. काम, क्रोध आदी विकारांवर मायेच्या दूतांवर विजय प्राप्त केलेला असतो. ॥३॥ हे माझ्या मना ! तू तुझ्या शक्तीचा वृथा अहंकार बाळगू नकोस, मोहमायेच्या अज्ञान अंधकारातून बाहेर पड आणि ज्यांनी प्रभू परमात्म्यास प्राप्त केले आहे त्यांना अनन्य भावाने शरण जा. नानक ह्या अगम्य, अगाध प्रभू परमात्म्यास विनंती करतात, की प्रभो ! माझ्यावर कृपा कर आणि मला नामाचे दान दे. ॥४॥२०॥२७॥

॥ माझ महला ५ ॥

तूं पेडु साख तेरी फूली ॥ तूं सुखमु होआ असथूली ॥
 तूं जलनिधि तूं फेनु बुदबुदा तुधु बिनु अवरु न भालीऐ जीउ ॥१॥
 तूं सूतु मणीए भी तूं है ॥ तूं गंठी मेरु सिरि तूं है ॥
 आदि मधि अंति प्रभु सोई अवरु न कोइ दिखालीऐ जीउ ॥२॥
 तूं निरगुणु सरगुणु सुखदाता ॥ तूं निरबाणु रसीआ रंगि राता ॥
 अपणे करतब आपे जाणहि आपे तुधु समालीऐ जीउ ॥३॥
 तूं ठाकुरु सेवकु फुनि आपे ॥ तूं गुपतु परगटु प्रभ आपे ॥
 नानक दासु सदा गुण गावै इक भोरी नदरि निहालीऐ जीउ ॥४॥२१॥२८॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. १०२)

शब्दार्थ : पेडु – वृक्ष, झाड; साख – शाखा; सूखमु – सूक्ष्म; होआ – झालास; असथूली – स्थूल, (रूप); फेनु – फेस; बुदबुदा – बुडबुडा; तुधु – तुझ्या; बिनु – शिवाय; अवरु – दुसरे, अन्य; भालीऐ – शोधण्याची; सूतु – सूत, दोरा; मणीए – मणी; गंठी – गाठ; मेरु – श्रेष्ठ मणी; सोई – तोच; अवरु – अन्य; दिखालीऐ – दिसत; सरगुणु – सगुण; निरबाणु – निर्लेप; रसीआ – रसभोक्ता, भोक्ता; रंगि राता – प्रेमात रंगलेला; अपणे – आपले; करतब – कर्तव्य; आपे – स्वतःच; जाणहि – जाणतो; तुधु – तुला; समालीऐ – संभाळतोस; ठाकुर – परमेश्वर; फुनि – परत, पुन्हा; गुपतु – गुप्त, अप्रकट; परगटु – प्रकट; प्रभ – प्रभू; गावै – गातो; इक – एक; भोरी – थोडावेळ, क्षणमात्र; नदरि – कृपादृष्टीने, निहालीऐ – निरखतो, पाहतो;

भावार्थ : हे प्रभो ! तू एक विशाल वृक्ष आहेस. ही सारी सृष्टी म्हणजे तुझ्या फांद्या, पाने, फुले आहेत. सान्या सृष्टीचा तूच आधार आहेस. मूलतः तू सूक्ष्मरूप आहेस पण ह्या सृष्टीच्या रूपाने तू स्थूलरूप धारण केले आहेस. तू स्वतः सागरासारखा अपार व विशाल आहेस. हे सारे जीव म्हणजे त्या जलापासूनच निर्माण झालेले बुडबुडे आहेत. जसे पाण्यावर निर्माण झालेले बुडबुडे अखेर पाण्यातच विरून जाऊन पाण्याशी एकरूप होतात, त्याप्रमाणे ह्या सृष्टीतील सर्व

जीव तुझ्या पासूनच निर्माण झाले आहेत व ते तुझ्यातच विलीन होणार आहेत. तुझ्याशिवाय ह्या सृष्टीत काहीही नाही. सर्व काही तू आणि तूच आहेस. ॥१॥ हे प्रभो ! माळेमधील सूत्र (धागा) ही तूच आहेस. माळेतील मणीही तूच आहे. माळेला वर बांधलेली गाठही तूच आहेस आणि माळेत शोभून दिसणारा मेरूमणीही तूच आहेस. ही सारी तुझीच रूपे आहेत. ह्या शरीररूपी माळेचे प्राणरूपी सूत्र तूच आहेस. शरीराचे अंगप्रत्यंगरूपी मणीही तूच आहेस. तूच ह्या सर्वांना एकत्र बांधून ठेवणारी गाठ आहेस. तूच साऱ्या जीवनाचा मेरूमणी आहेस. ह्या साऱ्या विश्वाचा आदी, मध्य व अंत सर्व काही हे प्रभो तूच आहेस. तुझ्याशिवाय अन्य कोणीही दिसत नाही. ॥२॥ हे सुखदाता ! हे प्रभो ! तू स्वयं निर्गुण निराकार आहेस पण तूच ह्या सृष्टीतील साऱ्या वस्तूतून साकार सगुण रूप धारण केले आहेस. हे प्रभो मूलतः तू सर्वांपासून विरक्त आहेस पण सर्वांमध्ये वास करून रसामध्ये रंगून जाणाराही तूच आहेस. हे प्रभो ! तूच सर्व करणारा आहेस, तू सर्व जाणणारा आहेस. सर्व जीवांचा संभाळ करणाराही तूच आहेस. ॥३॥ हे प्रभो ! तूच मालक आहेस व सेवकाचे रूपही तुझेच आहे. गुप्त स्वरूपात तूच आहेस आणि प्रगट रूपातही तूच आहेस. नानक म्हणतात, हे प्रभो ! मी तुझा दास सदैव तुझे गुणगान करतो, तू एकदा तरी माझ्याकडे कृपा दृष्टीने पाहा ! ॥४॥ २१ ॥ २८ ॥

॥ माझ महला ५ ॥

सफल सु बाणी जितु नामु वखाणी ॥ गुर परसादि किनै विरलै जाणी ॥
 धनु सु वेला जितु हरि गावत सुनाणा आए ते पराना जीउ ॥१॥
 ते नेत्र परवाणु जिनी दरसनु पेखा ॥ से कर भले जिनी हरि जसु लेखा ॥
 से चरण सुहावे जो हरि मारगि चले हउ बलि तिन संगि पछाणा जीउ ॥२॥
 सुणि साजन मेरे मीत पिआरे ॥ साधसंगि खिना माहि उधारे ॥
 किलविख काटि होआ मनु निरमलु मिटि गए आवण जाणा जीउ ॥३॥
 दुइ कर जोडि इकु बिनउ करीजै ॥ करि किरपा डुबदा पथरु लीजै ॥
 नानक कउ प्रभ भए क्रिपाला प्रभ नानक नि भाणा जीउ ॥४॥ २२ ॥ २९ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. १०३)

शब्दार्थ : सफल - यशस्वी, श्रेष्ठ; सु - ते; बाणी - वाणी; वखाणी - प्रशंसा; गुर परसादि - गुरु प्रसादाने; किनै विरलै जाणी - एखादा विरळाच जाणतो; धनु - धन्य; सु - ती; वेला - वेळ, समय; जितु - जेव्हा; हरि गावत सुनाणा - हरी यशाचे गाणे ऐकले; आए ते परवाना जीउ - त्याचे जीवन सफल झाले; परवाणु - स्वीकृत; जिनी - ज्यांनी; दरसनु - दर्शन; पेखा - घेतले, पाहिले; कर - हात; भले - चांगले; जिनी - ज्यांच्याकडून; जसु - यशगाथा; लेखा - लिहिले गेले आहे; चरण - पाय; सुहावे - सुंदर चांगले; जो हरि मारगि चले - जे परमेश्वरप्राप्तीच्या मार्गाने जातात; बलि - जीव ओवाळून टाकतो; तिन संगि पछाणा - ज्याच्या संगतीने (परमेश्वराला) ओळखले; सुणि - ऐक; साजन - सज्जन; मीत - मित्र; पिआरे - प्रिय; साध संगि - ससंगतीने; खिन - क्षण; माहि - मध्ये; उधारे - उद्धार करतो; किलविख - किल्मिष; काटि - नष्ट करून, कापून; होआ - झाले; मनु - मन, निरमलु - निर्मळ; मिटि - मिटले; आवण जाणा - येणे जाणे, जन्म मरण; दुइ - दोन्ही; जोडि - जोडून; इकु - एक; बिनउ - विनंती; करीजै - करतो; किरपा - कृपा; डुबदा - बुडणाऱ्या; पथरु - दगड (दगडाला तार); कउ - ला; प्रभ - प्रभू; भए - झाले; क्रिपाला - कृपाळू; मनि भाणा - मनात आवडू लागला;

भावार्थ : जी वाणी प्रभुनामाचा उच्चार करते ती वाणी श्रेष्ठ होय. पण हे तथ्य गुरुकृपेने कोणी विरळाच जाणतो. तीच

वेळ धन्य होय ज्या वेळी प्रभू परमात्म्याचे नाम ऐकण्याची, प्रभुगुण गाण्याची संधी प्राप्त होते. ज्यास गुरुकृपेने नामोच्चाराची, नामश्रवणाची, प्रभु गुणगान करण्याची बुद्धी झाली त्याचे जीवन कृतार्थ होय ॥१॥ ते नेत्र कृतार्थ होत, ज्यांना प्रभु दर्शन प्राप्त झाले. ज्या हातांनी प्रभूचे गुणगान लिहिले ते हात धन्य होत. जे पाय प्रभुमार्गी चालतात ते सुंदर होत. हे प्रभो ! अशा भक्तावरून मी माझा जीव ओवाळतो. हे प्रभो ! त्यांच्याच संगतीमुळे मी तुला जाणले. ॥२॥ हे प्रभो ! हे माझ्या सजणा ! हे माझ्या प्रिय मित्रा ! मला संतसंगतीचा लाभ होऊ दे. कारण संतसंगतीमुळे जीवाचा क्षणार्थात उद्धार होतो. मनातील सर्व मोहमाया, विषयविकार, पापवासना सारे नष्ट होतात, मन निर्मल होते आणि जीव जन्ममरणाच्या चक्रातून मुक्त होतो ॥३॥ हे वाहिरु ! हे प्रभो ! दोन्ही हात जोडून माझी तुझ्या चरणी एक नम्र विनंती आहे. हे प्रभो, माझा हा दगडासारखा जड जीव भवसागरात बुडत आहे. कृपा करून मला ह्या भवसागरातून तारून ने. नानक सांगतात, तो माझा प्रभू माझ्यावर कृपावंत झाला व त्याने मला भवसागर पार करून नेले. त्यामुळे तो माझ्या मनास आवडू लागला. ॥४॥२२॥२९॥

॥ माझ महला ५ ॥

अंम्रित बाणी हरि हरि तेरी ॥ सुणि सुणि होवै परमगति मेरी ॥
जलनि बुझी सीतलु होइ मनूआ सतिगुर का दरसन पाए जीउ ॥१॥
सूखु भइआ दुखु दूर पराना ॥ संत रसन हरिनामु वखाना ॥
जल थल नीरि भरे सर सुभर बिरथा कोइ न जाए जीउ ॥२॥
दइआ धारी तिनि सिरजनहारे ॥ जीअ जंत सगले प्रतिपारे ॥
मिहरवान किरपाल दइआला सगले त्रिपति अघाए जीउ ॥३॥
वणु त्रिणु त्रिभवणु कीतोनु हरिआ ॥ करणहारि खिन भीतरि करिआ ॥
गुरुमुखि नानक तिसै अराधे मन की आस पुजाए जीउ ॥४॥२३॥३०॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. १०३)

शब्दार्थ : अंम्रित – अमृत; बाणी – वाणी; सुणि सुणि – श्रवण केल्याने, ऐकून ऐकून; होवै – होते; परमगति – मुक्ती, मोक्ष; जलनि – मनाची तृष्णा, जलन; बुझी – विझले, शांत झाले; सीतलु – शांत; होई – झाले; मनूआ – मन; सतिगुर का – सतगुरूचे; दरसन – दर्शन; पाए – मिळाले; सूखु भइआ – सुख प्राप्त झाले; दुखु दूर पराना – दुःख दूर पळून गेले; वखाना – स्तुती केली; नीरि – (हरिनामरूपी) जलाने; भरे – भरते; सर – तलाव, सरोवर; सुभर – भरपूर, संपूर्ण (भरले); बिरथा – वृथा; कोई न जाए – कोणी जात नाही; दइआ धारी – दया केली; तिनि – त्या; सिरजनहारे – सृजनहाराने; जीअ जंत – जीव जंतू; त्रिपति – तृप्ती, समाधान; अघाए – पूर्णपणे तृप्त; कीतोनु – केली; हरिआ – हिरवे, हिरवेगार; करणहारि – प्रभूनी, करणाच्याने; खिन – क्षणात; करिआ – केले; तिसै – त्याची; अराधै – आराधना करा; आस पुजाए – आस पूर्ण करतो;

भावार्थ : हे प्रभू परमात्मा ! तुझी वाणी हे साक्षात अमृत आहे. तुझी वाणी ऐकून ऐकून मला परमगती प्राप्त झाली. सतगुरूच्या दर्शनाने माझ्या मनातील विकाराची आग पूर्णपणे विझली आहे. आता माझे मन शांत झाले आहे. ॥१॥ गुरुजनांच्या मुखातून प्रभू परमात्म्याचे गुणगान ऐकल्याने माझ्या मनास आत्मानुभूतीचे सुख प्राप्त झाले. संसारातील सारी दुःखे दूर पळून गेली. ज्या प्रमाणे वर्षाऋतूत पाऊस पडला की जमिनीवरील खडे, नदी, नाले, ओढे, सरोवर सारे कसे पूर्णपणे भरून जातात. त्याप्रमाणे सतगुरूच्या मुखातून प्रभु नामाचा वर्षाव झाल्यावर शरीर, इंद्रिये, मन, बुद्धी सर्वकाही

नामअमृताने तृप्त होतात. ॥२॥ हे बंधू! ज्या प्रभू परमात्म्याने ही सृष्टी उत्पन्न केली. त्यातील सर्व जीवांचे तो पालन-पोषण करतो. कृपाळू, दयाळू परमेश्वरा ! तुझ्या कृपेने सकल जन प्रभुनाम ऐकून पूर्णपणे तृप्त होतात. ॥३॥ हे बंधू! त्या कर्त्याकरवित्या प्रभू परमात्म्याने नामामृताच्या वर्षावाने वन, तृण, सारे त्रिभुवन एका क्षणात हिरवेगार करून टाकले आहे. नानक म्हणतात हे मना ! गुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून, मनातील सर्व आशा-आकांक्षा पूर्ण करणाऱ्या त्या प्रभू परमात्म्याची आराधना कर. ॥४॥२३॥३०॥

॥ माझ महला ५ ॥

तूं मेरा पिता तूं है मेरा माता ॥ तूं मेरा बंधुपु तूं मेरा भ्राता ॥
 तूं मेरा राखा सभनी थाई ता भउ केहा काडा जीउ ॥१॥
 तुमरी क्रिपा ते तुधु पछाणा ॥ तूं मेरी ओट तूं है मेरा माणा ॥
 तुझ बिनु दूजा अवरु न कोई सभु तेरा खेलु अखाडा जीउ ॥२॥
 जीअ जंत सभि तुधु उपाए ॥ जितु जितु भाणा तितु तितु लाए ॥
 सभ किछु कीता तेरा होवै नाही किछु असाडा जीउ ॥३॥
 नामु धिआइ महा सुखु पाइआ ॥ हरिगुण गाइ मेरा मनु सीतलाइआ ॥
 गुरि पूरै वजी वाधाई नानक जिता बिखाडा जीउ ॥ ४ ॥२४ ॥३१ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. १०३)

शब्दार्थ : बंधुपु – बन्धू; राखा – रक्षणकर्ता; सभनी थाई – सर्व ठिकाणी; भउ – भय, भीती; केहा – कशाचे; काडा – चिंता; तुमरी – तुझ्या; क्रिपा – कृपा; तुधु – तुला; पछाणा – ओळखले; ओट – आश्रय, आधार; माणा – सन्मान; तुझ बिनु – तुझ्याशिवाय; दूजा – दुसरे; अवरु – अन्य; अखाडा – खेळायचे स्थान; सभि तुधु उपाए – सर्व तूच उत्पन्न केले आहेस; जितु जितु – जे जे; भाणा – तुला भावले; तितु तितु – ते ते; लाए – आणलेस; किछु – काही; कीता – केलेले; तेरा – तुझे; होवै – (तुझेच) आहे; असाडा – आमचे; धिआइ – ध्यान करण्याने, स्मरण करण्याने; महासुखु – महा सुख; सीतलाइआ – शीतल झाले; शांत झाले; गुरि पूरै – पूर्ण गुरू; वजी – वाजले; बाधाई – मंगल प्रसंगाचे गाणे बजावणे; जिता – जिंकला; बिखाडा – कठिन, (संसाररूपी कुस्ती)

भावार्थ : हे प्रभो ! तूच माझा पिता, तूच माझी माता, तूच माझा सखा, तूच माझा बंधू. तूच माझे सर्वस्व आहेस. तूच माझे सर्व ठिकाणी रक्षण करतोस, मग मला कोणाची भीती ? कशाची चिंता ? ॥१॥ तुझ्या कृपेनेच मी तुला ओळखले आहे, तूच माझा आश्रय, तुझ्या मुळेच मी ताठ मानेने जगत आहे. ह्या साऱ्या सृष्टीत एकमेव तू आणि तूच भरून राहिला आहेस. तुझ्याशिवाय अन्य कोणीही नाही. ही सारी सृष्टी तुझी लीला आहे, आखाडा आहे. तूच ह्या साऱ्या सृष्टीत क्रीडा करतोस. ॥२॥ हे प्रभू परमात्मा ! ह्या सृष्टीतील सारे जीवजंतू तूच निर्माण केलेस. तुला ज्याने जे करावे असे वाटते, ते ते तू त्याच्याकडून करून घेतोस. तू त्यांना त्या त्या मार्गी लावतोस. सर्व कर्ताकरविता तूच आहेस. अन्य कोणातही ती क्षमता नाही. ॥३॥ हे प्रभू परमात्मा ! तुझ्या नामाचे ध्यान केल्याने मला महान आध्यात्मिक सुख प्राप्त झाले आहे. हरीचे गुणगान केल्याने माझे मन शांत झाले आहे. स्थिर झाले आहे. पूर्ण गुरूच्या मार्गदर्शनाने माझ्या अंगी आत्मिकशक्तीचा असा संचार झाला आहे की जणू चौफेर विजय दुंदुभी, ढोल नगारे वाजत आहेत. नानक म्हणतात, आता मोहमायेबरोबर विषयविकारांबरोबर चाललेली कुस्ती मी जिंकली आहे. ॥४॥२४॥३१॥

॥ माझ महला ५ ॥

जीअ प्राण प्रभ मनहि अधारा ॥ भगत जीवहि गुण गाइ अपारा ॥
गुणनिधानु अंम्रितु हरिनामा हरि धिआइ धिआइ सुखु पाइआ जीउ ॥१ ॥
मनसा धारि जो घर ते आवै ॥ साधसंगि जनमु मरणु मिटावै ॥
आसा मनोरथु पूरनु होवै, भेटत गुर दरसाइआ जीउ ॥२ ॥
अगम अगोचर किछु मिति नही जानी ॥ साधिक सिध धिआवहि गिआनी ॥
खुदी मिटी चूका भोलावा गुरि मन ही महि प्रगटाइआ जीउ ॥३ ॥
अनद मंगल कलिआण निधाना ॥ सूख सहज हरिनामु वखाना ॥
होइ क्रिपालु सुआमी अपना नाउ नानक घर महि आइआ जीउ ॥४ ॥२५ ॥३२ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. १०३)

शब्दार्थ : जीअ – जीव; मनहि – मनाचा; अधारा – आधार; अपारा – अपार; गुणनिधान – गुणांचा खजिना; धिआइ धिआइ – ध्यान करून, स्मरण करून; पाइआ – पावले; मनसा – इच्छा, मनीषा; धारि – धारण करतो; साधसांगि – सत्संगत, गुरूच्या संगतीत; जनमु मरणु मिटावै – जन्ममरणातून सोडवतो; पूरनु होवै – पूर्ण होतात; भेटत – भेटल्यावर; गुर – गुरू; दरसाइआ – दर्शन झाल्यावर (च); अगम – अगम्य; किछु – काहीही; मिति – सीमा, मर्यादा; साधिक – साधक; सिध – सिद्ध; धिआवहि – ध्यान करतात; गिआनी – ज्ञानी; खुदी – अहंकार, अहंभाव; मिटी – मिटून जातात, समाप्त होतात; भोलावा – भूल, अज्ञान; प्रगटाइआ – प्रकट केले; अनद – आनंद; कलिआण – कल्याण (आत्मिक); बखाना – वर्णन करणे; सुआमी – धनी, स्वामी; नाउ – नाम; घरमहि – घरात, अंतःकरणात; आइआ – येते; वास करतो;

भावार्थ : हे प्रभो ! संसारातील सर्व जीवांच्या प्राणांचा, मनाचा तूच एकमेव आधार आहेस. हे अपार, अनंत प्रभू परमात्म्या, सारे भक्त तुझ्या अपार गुणांचे गान करत असतात. त्या आधारेच आपले जीवन जगत असतात. हे प्रभो ! तुझे अमृतरूपी नाम हा सर्व गुणांचा खजिनाच आहे. हरीचे ध्यान करूनच जीवास सुखाची प्राप्ती होते ॥१ ॥ जो जीव प्रभू परमात्म्याच्या प्राप्तीची इच्छा धरून जन्मास आला तो साधुसंतांच्या संगतीने जन्ममरणाच्या चक्रातून मुक्त होतो. सतगुरूच्या मार्गदर्शनाने त्याच्या सर्व आशा, सर्व मनोरथ पूर्ण होतात ॥२ ॥ हे प्रभो ! तू अगम्य आहेस, अगोचर आहेस. सर्व साधक, सर्व सिद्धयोगी तुझे ध्यान करतात पण त्यांनाही तुझे यथार्थ ज्ञान प्राप्त झाले नाही. सतगुरूकृपेने जेव्हा मनातील अहंभाव नष्ट होतो, मनातील भ्रम नष्ट होतो, तेव्हाच मनात प्रभू परमात्मा प्रकट होतो. ॥३ ॥ नानक सांगतात, जेव्हा मी सकल सुखदायी, आनंददायी, कल्याणाचा खजिना असलेल्या प्रभुनामाचा जप केला तेव्हा मला सहजावस्था प्राप्त झाली. प्रभू परमात्मा कृपावंत होऊन त्याने माझ्या हृदयात वास केला. ॥४ ॥२५ ॥३१ ॥

॥ माझ महला ५ ॥

सुणि सुणि जीवा सोइ तुमारी ॥ तूं प्रीतमु ठाकुरु अति भारी ॥
तुमरे करतब तुम ही जाणहु तुमरी ओट गोपाला जीउ ॥१ ॥
गुण गावत मनु हरिआ होवै ॥ कथा सुणत मलु सगली खोवै ॥
भेटत संगि साध संतन कै सदा जपउ दइआला जीउ ॥२ ॥

खंड १ [३०९]

प्रभु अपुना सासि सासि समारउ ॥ इह मति गुरप्रसादि मनि धारउ ॥
तुमरी क्रिया ते होइ प्रगासा सरब मइआ प्रतिपाला जीउ ॥३॥
सति सति सति प्रभु सोई ॥ सदा सदा सद आपे होई ॥
चलित तुमारे प्रगट पिआरे देखि नानक भए निहाला जीउ ॥४॥२६॥३३॥

(श्री. गु. ग्र. सा. १०४)

शब्दार्थ : सुणि सुणि – श्रवण करून; जीवा – जगतो आहे; सोइ – शोभा, कीर्ती; तुमारी – तुमची; प्रीतमु – प्रियतम; ठाकुरु – ठाकूर, परमेश्वर; अति भारी – खूप मोठे; तुमरे – तुमचे; करतब – कार्य; जाणहु – जाणता; ओट – आश्रय, आसरा; गुण गावत – गुण गाण्याने; मनु – मन; हरिआ होवै – प्रसन्नता होते; सुणत – ऐकून; मलु – मळ; सगली – सगळे; खोवै – नष्ट होते; भेटत – भेटीने; संगि – बरोबर; साधु संतन – सतसंग; कै – ची; सदा – नित्य; जपहु – जपावे; दइआला – दयाळा; अपुना – आपला; सासि सासि – श्वास प्रतिश्वासात; समारउ – स्मरण करावे; हरिनाम – जप; इहमति – ही समज; गुर प्रसादि – गुरूच्या प्रसादाने; मनि – मनात; धारउ – धारण करावे; तुमरी – तुमची; क्रिया – कृपा; ते – ने; होइ प्रगासा – प्रकाश होतो; सरब – सर्व; मइआ – दया; प्रतिपाला – प्रतिपाळ करणारा; सति – सत्य; सोई – तो; सदा – नित्य; चलित – लीला; प्रगट – प्रगट; पिआरे – प्रियतमा; भए निहाला – प्रसन्न झाले.

भावार्थ : हे प्रभो ! तुझा महिमा, तुझे गुणगान श्रवण करून मी माझे जीवन जगत आहे. तू सर्व शक्तिमान आहेस. हे प्रभो, तूच माझ्या जीवाचा सखा. तुझे कार्य तूच जाणतोस. अन्य कोणाची ती क्षमता नाही. हे जगतपालका गोपाळा, मला तुझाच आधार आहे ! ॥१॥ त्या प्रभु परमात्म्याच्या गुणगानाने मन प्रफुल्ल, टवटवीत, ताजेतवाने होते. प्रभू परमात्म्याच्या कथा ऐकून मनातील वाईट विचाररूपी मळ नष्ट होतो. साधुसंतांच्या भेटीत, संतसंगीत त्या परमदयाळू प्रभू परमात्म्याच्या नामाचा सदैव जप करावा. ॥२॥ हे प्रभो, सतगुरुकृपेने मला अशी बुद्धी प्राप्त व्हावी की मी प्रत्येक श्वासागणिक तुझ्या नामाचा जप करावा. तुझ्याच कृपेने अंतरात तुझा प्रकाश प्रगट व्हावा. हे प्रभो ! हे दीनदयाळा ! सर्व जीवांचा तूच संभाळ करतोस. ॥३॥ हे प्रभो ! तू सत्य आहेस. तूच एकमेव सत्य आहेस. तूच केवळ सदासर्वदा अस्तित्वमान आहेस. नानक सांगतात, हे प्रभो ! साऱ्या सृष्टीत सामावून राहिलेले तुझे कौतुक पाहून माझे जीवन कृतार्थ झाले ॥४॥२६॥३३॥

॥ माझ महला ५ ॥

हुकमी वरसण लागे मेहा ॥ साजन संत मिलि नामु जपेहा ॥
सीतल सांति सहज सुखु पाइआ ठाढि पाई प्रभि आपे जीउ ॥१॥
सभु किछु बहुतो बहुतु उपाइआ ॥ करि किरपा प्रभि सगल रजाइआ ॥
दाति करहु मेरे दातारा जीअ जंत सभि ध्रापे जीउ ॥२॥
सचा साहिबु सची नाई ॥ गुरपरसादि तिसु सदा धिआई ॥
जनम मरण भै काटे मोहा बिनसे सोग संतापे जीउ ॥३॥
सासि सासि नानकु सालाहे ॥ सिमरत नामु काटे सभि फाहे ॥
पूरन आस करी खिन भीतरि हरि हरि हरि गुण जापे जीउ ॥४॥२७॥३४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. १०४)

खंड १ [३१०]

शब्दार्थ : हुकमी – प्रभूच्या हुकमाने; वरसण – पाऊस; मेहा – मेघ, वर्षा; मिलि – मिळून; नामु – नाम; जपेहा – जपतात; सीतल – शीतल; सांति – शांती; सहज सुखु – सहज सुख; ठाढि – मनात गारवा, शांती, पाई – प्राप्त होते; सभु किछु – सर्व काही; बहुतो बहुतु – खूपच खूप; करि – करून; सगल – सगळ्यांना; रजाइआ – तृप्त करतो; दाति – बक्षीस, कृपा, अनुग्रह; करहु – करा, करोत; दातारा – दाता; ध्रापे – संतुष्ट झाले; तिसु – त्याला; सदा – सदा, नेहमी; धिआई – ध्यान करावे, स्मरण करवे; भै – भय, भीती; काटे – काढून टाकतो, नाश करतो; मोहा – मोह; बिनसे – नाश होतो; सालाहे – स्तुती करतो, प्रशंसा करतो; काटे – कापतो, नष्ट करतो; सभि फाहे – सर्व बंधने; करी – करतो; खिन भीतरि – क्षणात; जापे – जप करावे;

भावार्थ : हे प्रभो ! तुझ्याच आज्ञेने नामरूपी अमृताचा मेघ वर्षत आहे. सतगुरू उपदेशामृताचा वर्षाव होत आहे. तुझ्या मुळे संतसंगतीत बसून लोक प्रभुनामाचा जप करीत आहेत. अशा लोकांना शीतल शांती व सहज सुख प्राप्ती होते. हे प्रभो ! ही सारी तुझीच कृपा ॥१॥ त्या प्रभू परमात्म्याने सर्वकाही भरपूर उत्पन्न करून ठेवले आहे. प्रभूने आपल्या कृपेने सर्वांना संतुष्ट केले आहे. तो महादानी प्रभू परमात्मा सर्वांना सर्व काही देत असतो व त्यामुळे सर्व जीवजंतू तृप्त होतात. ॥२॥ तो प्रभू परमात्मा सत्य आहे. त्याची महतीही सत्य आहे. तो सदैव अस्तित्वमान आहे. गुरुकृपेने त्या प्रभू परमात्म्याचे सदैव ध्यान केल्याने जीवाची जन्ममरणाची भीती नष्ट होते. मोहमायेपासून मुक्ती होते. सर्व विकार, शोक, संताप आदी भावनांचा समूळ नायनाट होतो. ॥३॥ नानक सांगतात मी प्रत्येक श्वासा श्वासागणिक प्रभू परमात्म्याची स्तुती गातो, नामस्मरणामुळे माझे सारे पाश गळून पडले आहेत. त्या सर्व दुःखाचे हरण करणारा जो हरी त्याचे स्मरण करणाऱ्याच्या सर्व आशा क्षणात पूर्ण होतात. ॥४॥२७॥३४॥

॥ माझ महला ५ ॥

आउ साजन संत मीत पिआरे ॥ मिलि गावह गुण अगम अपारे ॥
गावत सुणत सभे ही मुकते सो धिआईऐ जिनि हम कीए जीउ ॥१॥
जनम जनम के किलबिख जावहि ॥ मनि चिंदे सेई फल पावहि ॥
सिमरि साहिबु सो सचु सुआमी रिजकु सभसु कउ दीए जीउ ॥२॥
नामु जपत सरब सुखु पाईऐ ॥ सभु भउ बिनसै हरि हरि धिआईऐ ॥
जिनि सेविआ सो पार गिरामी कारज सगले थीए जीउ ॥३॥
आइ पइआ तेरी सरणाई ॥ जिउ भावै तिछ लैहि मिलाई ॥
करि किरपा प्रभु भगती लावहु सचु नानक अंम्रितु पीए जीउ ॥४॥२८॥३५॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. १०४)

शब्दार्थ : आउ – या; साजन – सज्जन; पिआरे – प्रियजनहो; मिलि – (सर्वांनी) मिळून; गावह – गा, गायन करा; अगम – अगम्य; अपार – अमर्याद; गावत – गाणारे; सुणत – ऐकत; मुकते – मुक्त होतात; सो ते धिआईऐ – ध्यान करा, स्मरण करा; जिनि – ज्याने; हम कीए – आम्हाला उत्पन्न केले आहे; जनम जनम के – जन्मजन्मांतरीचे; किलबिख – किल्मिष, पाप; जावहि – नष्ट होते; मनि चिंदे – मनोवांछित, इच्छित; सेई – तेच; फल पावहि – फळ मिळते; सिमरि – स्मरण कर; साहिबु – स्वामी, परमेश्वर; सो – जो; सचु – खरा; रिजकु – अन्न, धान्य; सभसु कउ – सर्वांना; दीए – दिले; बिनसै – नष्ट होते, नाहीसे होते; जिनि – ज्याने; सेविआ – सेवा केली आहे; सो – तो; पारगिरामी – पार जाणारा, मुक्त; कारज – कार्य; थीए – होतात, झाले; आइ पइआ – येऊन पडलो आहे; सरणाई

– शरण; जिउ – ज्या प्रकाराने; भावै – भावले; तितु – त्या प्रकाराने; लैहि मिलार्ई – मिळवून घ्या; करि किरपा – कृपा करून; लावहु – लावा; अंग्रितु – अमृत; पीए – पिते.

भावार्थ : या ! माझ्या प्रिय मित्रांनो, संतसज्जनांनो या ! आपण सगळे मिळून त्या अगम्य, अपार प्रभू परमात्म्याचे गुणगान करूया. ज्या प्रभू परमात्म्याने आम्हा सर्व जीवांना उत्पन्न केले, त्या प्रभू परमात्म्याचे जो गुणगान करतो, त्याचे सदैव स्मरण करतो तो मुक्त होतो. ॥१॥ जो सर्व जीवांचे पालनपोषण करतो त्या प्रभू परमात्म्याचे स्मरण करावे. त्याचे स्मरण केल्याने जन्मजन्मांतरीची पापे नष्ट होतात. सर्व मनोरथ पूर्ण होतात. ॥२॥ त्या प्रभू परमात्म्याच्या नामजपाने सर्व सुखांची प्राप्ती होते. त्या हरीचे स्मरण केल्याने सर्व भयांचा नाश होतो. त्या प्रभू परमात्म्याची सेवा केल्याने जीव ह्या संसारसागरातून मुक्त होतो. त्याचे सर्व मनोरथ पूर्ण होतात. ॥३॥ हे प्रभो ! मी तुला शरण आलो आहे. तुला जसे योग्य वाटेल तसे मला तू तुझ्यात विलीन करून घे. नानक म्हणतात. हे प्रभो ! माझ्यावर कृपा कर आणि मला तुझ्या भक्तीत लीन कर. ज्या योगे मी सदैव सत्यरूप प्रभू परमात्म्याचे अमृतपान करीन. ॥४॥२८॥३५॥

॥ माझ महला ५ ॥

भए क्रिपाल गोविंद गुसाई ॥ मेघु वरसै सभनी थाई ॥
दीन दइआल सदा किरपाला ठाढि पाई करतारे जीउ ॥१॥
अपुने जीअ जंत प्रतिपारे ॥ जिउ बारिक माता संमारे ॥
दुख भंजन सुख सागर सुआमी देत सगल आहारे जीउ ॥२॥
जलि थलि पूर रहिआ मिहरवाना ॥ सद बलिहारि जाईए कुरबाना ॥
रैणि दिनसु तिसु सदा धिआई जि खिन महि सगल उधारे जीउ ॥३॥
राखि लीए सगले प्रभि आपे ॥ उतरि गए सभ सोग संतापे ॥
नामु जपत मनु तनु हरीआवलु प्रभ नानक नदरि निहारे जीउ ॥४॥२९॥३६॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. १०५)

शब्दार्थ : गुसाई – परमात्मा, स्वामी; वरसै – बरसतो; थाई – ठिकाणी; ठाढि – शीतलता; करतारे – कर्त्याने; अपुने – आपले; जीअजंत – जीवजंतू; प्रतिपारे – प्रतिपाळ करतो; संभारे – संभाळतो; सगल आहारे – सगळ्यांना आहार देतो, अन्न देतो; पूर रहिआ – सगळीकडे व्याप्त आहे; मिहरवाना – मेहेरबान, दयाळू; धिआई – ध्यान करतो; जि – जो; खिन – क्षण; महि – मध्ये; उधारे – उद्धार करतो; राखि लीए – राखले, बचाव केला; प्रभि आपे – प्रभूनी स्वतःच; उतरि गए – नष्ट झाले, निघून गेले; जपत – जपण्याने; हरीआवलु – प्रसन्न, प्रफुल्लता, हिरवागार; प्रभ – प्रभूच्या; नदरि – कृपादृष्टीने; निहारे – पाहतो;

भावार्थ : हे गोविंदा ! जगत् चालका ! प्रभू परमात्म्या तू सर्व जीवांवर अशी काही कृपावृष्टी करतोस की जणू वर्षाऋतूतील मेघवृष्टी. मेघ ज्या प्रमाणे सर्व भूमी ओलीचिंब करून सर्व तहानलेल्या जीवांची तहान भागवतो, सर्व भूमी शांत तृप्त करतो त्या प्रमाणे हे प्रभो ! तू सर्व जीवांना शांत तृप्त करतोस ॥१॥ ज्या प्रमाणे ज्या वात्सल्याने माता आपल्या बालकाचा संभाळ करते, त्या प्रमाणेच तो प्रभू परमात्मा त्याने निर्माण केलेल्या जीवांचा संभाळ करतो. तो सर्व दुःखे नष्ट करणारा, सर्व सुखांचा सागर प्रभू परमात्मा सर्व जीवांचे भरण पोषण करतो. ॥२॥ जळी, स्थळी, काष्टी, पाषाणी सर्वत्र भरून राहिलेल्या त्या परमदयाळू प्रभू परमात्म्यावर जीव ओवाळून टाकावा. जो क्षणार्धात सर्व जीवांचा उद्धार करतो, त्या प्रभू

परमात्म्याचे रात्रंदिवस स्मरण करावे. ॥३॥ हे प्रभो ! तू तुझ्या कृपेने सर्व जीवांचे रक्षण करतोस. तुझ्याच कृपेने सर्व शोक, संताप नष्ट होतात. नानकजी सांगतात, हे प्रभू ! ज्या जीवावर तुझी कृपा झाली ते नामस्मरणाने प्रफुल्लित झाले. हे प्रभो ! तुझी माझ्यावर सदैव कृपादृष्टी असू दे. ॥४॥२९॥३६॥

॥माझ महला ५॥

जिथै नामु जपीऐ प्रभ पिआरे ॥ से असथल सोइन चउबारे ॥
जिथै नामु न जपीऐ मेरे गोइदा सेई नगर उजाडी जीउ ॥१॥
हरि रुखी रोटी खाइ समाले ॥ हरि अंतरि बाहरि नदरि निहाले ॥
खाइ खाइ करे बदफैली जाणु विसू की वाडी जीउ ॥२॥
संता सेती रंगु न लाए ॥ साकत संगि विकरम कमाए ॥
दुलभ देह खोई अगिआनी जड अपुणी आपि उपाडी जीउ ॥३॥
तेरी सरणि मेरे दीन दइआला ॥ सुख सागर मेरे गुर गोपाला ॥
करि किरपा नानकु गुण गावै राखहु सरम असाडी जीउ ॥४॥३०॥३७॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. १०५)

शब्दार्थ : जिथै – जिथे, ज्याठिकाणी; जपीऐ – जपले जाते; पिआरे – प्रियतमाचे; असथल – स्थळ, ठिकाण; सोइन – सोन्याचे; चउबारे – सुंदर महाल, माडी; गोइदा – गोविंदा; उजाडी – उद्ध्वस्त, उजाड; रुखी – शुष्क, बेचव; खाइ – खाऊन; समाले – स्मरण करतो; नदरि – कृपादृष्टी; निहाले – न्याहळतो; बदफैली – वाईट कृत्य, कुकर्म; विसू – विष, जहर; वाडी – बाग, शेती; सेती – बरोबर; रंगु न लाए – प्रेम करत नाही; साकत – शाक्त, शक्तीचे उपासक; विकरम – कुकर्म; कमाए – करतो, मिळवतो; दुलभ – दुर्लभ; देह – देह, शरीर; खोई – घालवितो; अगिआनी – अज्ञानी; अपुणी – आपली; आपि – स्वतः; उपाडी – उखडून टाकली; जड – मुळे आधार; सरणि – शरण येऊन; दीन दइआला – दीनदयाळा; राखहु – रक्षण कर; सरम – लाज; असाडी – आमची.

भावार्थ : ज्या ठिकाणी त्या प्रिय प्रभू परमात्म्याचे नाम स्मरण केले जाते ती जागा स्वर्गतुल्य होय. ज्या ठिकाणी त्या गोविंदाचे नामस्मरण होत नाही ती जणू ओसाड नगरी होय ॥१॥ जो त्या प्रभू परमात्म्याकडून मिळालेल्या ओल्या सुक्या भाकरीवर संतोष मानून प्रभुनामात तल्लीन होऊन जातो, त्याचे तो प्रभू परमात्मा अंतर्बाह्य सर्वत्र रक्षण करतो. पण जो प्रभू परमात्म्याने दिलेले अन्न खाऊनही त्याच्याशी कृतघ्न होतो तो जणू विषाची पेरणी करीत आहे असे समजावे ॥२॥ ज्या जीवांना संतसंगतीत आनंद वाटत नाही व जे शाक्त लोकांच्या संगतीत राहून विकारी जीवन जगतात आणि प्रभू कृपेने प्राप्त झालेला हा दुर्लभ नरदेह वाया घालवितात ते स्वतःस समूळ नष्ट करतात. ॥३॥ नानक म्हणतात, हे दीनदयाळा प्रभू परमात्मा ! मी तुला शरण आलो आहे. हे प्रभो ! माझ्यावर अशी कृपा कर की मी तुझ्या गुणगानात सदा रंगून जावे. हे प्रभो ! माझी लाज राख. ॥४॥३०॥३७॥

॥ माझ महला ५ ॥

चरण ठाकुर के रिदै समाणे ॥ कलि कलेस सभ दूरि पइआणे ॥
सांति सूख सहज धुनि उपजी साधू संगि निवासा जीउ ॥१॥

खंड १ [३१३]

लागी प्रीति न तूटै मूले ॥ हरि अंतरि बाहरि रहिआ भरपूरे ॥
 सिमरि सिमरि सिमरि गुण गावा काटी जम की फासा जीउ ॥२ ॥
 अंघ्रितु वरखै अनहद बाणी ॥ मन तन अंतरि सांति समाणी ॥
 त्रिपति अघाइ रहे जन तेरे सतिगुरि कीआ दिलासा जीउ ॥३ ॥
 जिस का सा तिस ते फलु पाइआ ॥ करि किरपा प्रभ संगि मिलाइआ ॥
 आवण जाण रहे वडभागी नानक पूरन आसा जीउ ॥४ ॥३१ ॥३८ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. १०५)

शब्दार्थ : रिदै – हृदयात, अंतःकरणात; समाणे – स्थिर झाले, सामावलेले; कलि – कलह, भांडण; क्लेश – क्लेश; पइआणे – पळून गेले; सांति – शांत; सहज धुनि – सहजध्वनी; साधू संगि निवासा – साधुसंतांच्या बरोबर निवासाने; लागी – जडलेली; तूटै – तुटत; मूले – मुळातून; भरपूरे – व्याप्त आहे; सिमरि – स्मरण करून; गावा – गायन करून; काटी – कापली; जम की – यमाची; फासा – फास; बरखै – बरसते; अनहद – अनाहत; सांति – शांती; समाणी – सामावून जाते, भरून राहते; त्रिपति – तृप्ती; अघाइ – पूर्णपणे; कीआ – केले, दिले; दिलासा – धैर्य, धीर; जिस का सा – ज्याचा तो (दास) होता; ते – पासून; फलु – फल; पाइआ – प्राप्त केले; मिलाइआ – मिळवले; आवण जाण रहे – येणे जाणे (जन्ममृत्यूचे चक्र) समाप्त होईल; वडभागी – मोठ्या भाग्याने;

भावार्थ : ज्या भक्ताने आपल्या हृदयात प्रभू परमात्म्याचे चरण धारण केले, जो सदैव प्रभु भक्तीत तल्लीन झाला, त्याचे सर्व दुःख, क्लेश सारे काही नष्ट होतात. संतसंगतीत राहिल्याने अशा भक्तांना सुख, संतोष प्राप्त होतो व त्यांच्या अंतरात प्रभू परमात्म्याचा अनाहत नाद, सहज ध्वनी गुंजन करू लागतो. ॥१ ॥ अशा भक्तांच्या मनात प्रभू परमात्म्याप्रती असे दृढ प्रेम निर्माण होते की जे कधीही नष्ट होत नाही. त्यास तो प्रभू परमात्मा अंतरात आहे, बाहेरही आहे, तो सर्वत्र भरून राहिला आहे हे समजून येते. प्रभू परमात्म्याचे सतत स्मरण केल्याने सतत गुणगान केल्याने यमाचे पाश तुटून जातात ॥२ ॥ गुरुद्वारा अशा भक्तांच्या अंतरात सदैव त्या प्रभू परमात्म्याच्या अनाहत ध्वनीचा अमृत वर्षाव होत असतो. त्याच्या तनात, मनात, अंतरात सर्वत्र शांती सामावलेली असते. त्याचे अंतःकरण तृप्तीने परिपूर्ण भरून राहिलेले असते. सतगुरूने भक्तांच्या मनाला पूर्ण दिलासा दिलेला असतो की ज्यामुळे तो मोहमायेच्या पलीकडे जाऊन प्रभु नामात रंगून जातो. ॥३ ॥ नानक सांगतात, ज्याने प्रभू परमात्म्याची सेवा केली त्या सेवेचे फळ म्हणून प्रभू परमात्म्याने त्या साधकास स्वतःमध्ये एकरूप करून घेतले. त्याच्या जन्ममरणाच्या येरझाऱ्या संपल्या आणि प्रभु मिलनाच्या सर्व आशा पूर्ण झाल्या. ॥४ ॥३१ ॥३८ ॥

॥ माझ महला ५ ॥

मीहु पइआ परमेसरि पाइआ ॥ जीअ जंत सभि सुखी वसाइआ ॥
 गइआ क्लेसु भइआ सुखु साचा हरि हरि नामु समाली जाउ ॥१ ॥
 जिस के से तिन ही प्रतिपारे ॥ पारब्रह्म प्रभ भए रखवारे ॥
 सुणी बेनंती ठाकुरि मेरै पूनर होई घाली जीउ ॥२ ॥
 सरब जीआ कउ देवणहारा ॥ गुर परसादी नदरि निहारा ॥
 जल थल महीअल सभि त्रिपताणे साधू चरन पखाली जीउ ॥३ ॥

खंड १ [३१४]

मन की इछ पुजावणहारा ॥ सदा सदा जाई बलिहारा ॥

नानक दानु कीआ दुख भंजनि रते रंगि रसाली जीउ ॥४ ॥३२ ॥३९ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. १०५)

शब्दार्थ : मीहु – पाऊस, मेघ; पड़आ – पडला; परमेसरि – परमेश्वर; सभि – सर्व; वसाइआ — वसवले; गड़आ – गेले; कलेसु – क्लेश; भइआ – झाले; साचा – खरे; समाली – स्मरण करून; जिस के से – ज्याचा दास होतो; पारब्रह्म – परब्रह्म; ठाकुरि – परमेश्वराने; मैरै – माझी; पूरन – पूर्ण; होई – झाली; घाली – मेहनत, परिश्रम; सरब – सर्व; जीआ – जीवांना; कउ – ना, साठी; देवणहारा – देणारा; गुरपरसादी – गुरुप्रसादाने; नदरि – कृपादृष्टीने; निहारा – पाहतो; जल – पाणी; थल – स्थळ; महीअल – अंतरिक्ष; सभि – सर्व; त्रिपताणे – तृप्त झाले; साधू – गुरूचे; चरन – चरण; पखाली – प्रक्षालन करतो, धुतो; इछ – इच्छा; पुजावणहारा – पूर्ण करणारा; सदा – नित्य; जाई – जातो; बलिहारा – समर्पित होतो; दुख भंजनि – दुखहर्ता; रते – रंगला; रंगि – प्रेमात; रसाली – रसामध्ये.

भावार्थ : प्रभू परमात्म्याने गुरू उपदेशरूपी अमृताचा वर्षाव केला व त्यामुळे सर्व जीवांचा उद्धार होऊन ते सुखी झाले. ज्या जीवांनी हरीचे गुणगान केले, ज्यांनी सदैव हरीनामाचे स्मरण केले, त्यांचे सर्व दुःख, क्लेश नष्ट होऊन त्यांना खऱ्या सुखाची प्राप्ती होते. ॥१ ॥ हे सारे जीव ज्या प्रभू परमात्म्याने निर्माण तोच त्यांचा प्रतिपाळ करतो. तोच प्रभू परमात्मा त्यांचे रक्षण करतो. त्याच प्रभू परमात्म्याने माझी विनंती ऐकली त्यामुळे माझ्या प्रभु प्राप्तीच्या सर्व परिश्रमाचे सार्थक झाले. ॥२ ॥ तो प्रभू परमात्मा सर्व जीवांना सर्व काही देत असतो व सर्वांच्या इच्छा पूर्ण करतो. गुरुकृपेने त्या प्रभु परमात्म्याची कृपादृष्टी प्राप्त होते. मी अशा सतगुरूची चरणसेवा करतो की ज्यामुळे जल, स्थल, पृथ्वी सर्व तृप्त होतात. ॥३ ॥ मनाच्या सर्व इच्छा, आकांक्षा पूर्ण करणाऱ्या त्या प्रभू परमात्म्यावर मी माझा जीव ओवाळतो. नानक सांगतात ज्यांना दुःखनाशक प्रभू परमात्म्याने प्रभु नामाचे दान दिले ते सदैव त्याच्याच रंगात रंगून जातात. ॥४ ॥३२ ॥३९ ॥

॥ माझ महला ५ ॥

मनु तनु तेरा धनु भी तेरा ॥ तूं ठाकुरु सुआमी प्रभु मेरा ॥

जीउ पिंडु सभु रासि तुमारी तेरा जोरु गोपाला जीउ ॥१ ॥

सदा सदा तूं है सुखदाई ॥ निवि निवि लागा तेरी पाई ॥

कार कमावा जे तुधु भावा जा तूं देहि दइआला जीउ ॥२ ॥

प्रभ तुम ते लहणा तूं मेरा गहणा ॥ जो तूं देहि सोई सुखु सहणा ॥

जिथै रखहि वैकुंठु तिथाई तूं सभना के प्रतिपाला जीउ ॥३ ॥

सिमरि सिमरि नानक सुखु पाइआ ॥ आठ पहर तेरे गुण गाइआ ॥

सगल मनोरथ पूरन होए कदे न होइ दुखाला जीउ ॥४ ॥३३ ॥४० ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. १०६)

शब्दार्थ : तेरा – तुझे; जीउ – जीव; पिंडु – शरीर; रासि – पूंजी, संपत्ती; तुमारी – तुमची; जोरु – शक्ती, बल; निवि निवि – लव लावून (नम्रतापूर्वक नमस्कार करून); लागा – लागलो; तेरी पाई – तुझ्या पायाशी; कार – सेवा, कार्य; कमावा – करतो; जे – जर; तुधु – तुला; भावा – आवडले; जा – जेव्हा; देहि – देतोस; ते – पासून; लहणा – घ्यावयाचे आहे; गहणा – दागिना, आभूषण; सोई – तोच; सहणा – प्राप्त होणे (सुख मानणे); जिथे – जिथे

खंड १ [३१५]

जिथे; रखहि – ठेवतोस; बैकुंठ – वैकुंठ; तिथाई – तिथे; सभना के – सर्वांचा; पाइआ – पावला; आठ पहर – आठ प्रहर; गाइआ – गातो; पूरन होए – पूर्ण होतात; कदे – कधीच; दुखाला – दुःख.

भावार्थ : हे प्रभो ! हे माझे शरीर, हे माझे मन, हे माझे धन वास्तविक तुझेच आहे. हे परमात्मा ! तूच माझा स्वामी आहेस. हा जीव, ही काया सारी काही तूच दिलेली देणगी आहे. तू सर्व शक्तिमान आहेस. तूच माझी शक्ती आहेस ॥१॥ सर्वांना सर्वदा सुख देणारा तूच आहेस. मी अत्यंत विनम्रभावे तुझ्या चरणी लीन होतो. हे दयाळा ! तू जे काम सांगशील ते मी तुझी सेवा म्हणून करीन. जे तुला रुचेल, आवडेल तेच मी करीन. पण हे कार्य सुद्धा तेव्हाच माझ्या हातून घडेल जेव्हा तुझी कृपा असेल. ॥२॥ हे प्रभू ! मला जे काय हवे ते तुझ्याकडूनच प्राप्त होईल. माझ्या पूर्ततेचे स्थान तूच आहे. हे प्रभो ! तू माझा अलंकार आहेस. तुझ्याचमुळे ह्या जीवास शोभा आहे. मला जे काही प्राप्त करायचे आहे ते तुझ्याकडूनच प्राप्त होणार आहे. तू जे काही देशील त्याचा मी आनंदाने स्वीकार करीन. तू मला जेथे ठेवशील तेच माझे वैकुंठ. सर्व जीवांचा तूच प्रतिपालक आहेस. ॥३॥ नानक सांगतात, मी सदैव प्रभुपरमात्म्याचे स्मरण करून सुख प्राप्त केले. नानक सांगतात, रात्रंदिन अष्टौप्रहार तुझेच गुण गाईलेल्यामुळे माझे सर्व मनोरथ पूर्ण झाले आहेत. आता मला कधीही दुःख होत नाही. ॥४॥३३॥४०॥

॥ माझ महला ५ ॥

पारब्रह्मि प्रभि मेघु पठाइआ ॥ जलि थलि महीअलि दहदिसि वरसाइआ ॥

सांति भई बुझी सभ त्रिसना अनदु भइआ सभ ठाई जीउ ॥१॥

सुखदाता दुख भंजनहारा ॥ आपे बखसि करे जीअ सारा ॥

अपने कीते नो आपि प्रतिपाले पइ पैरी तिसहि मनाई जीउ ॥२॥

जा की सरणि पइआ गति पाईऐ ॥ सासि सासि हरिनामु धिआईऐ ॥

तिसु बिनु होरु न दूजा ठाकुरु सभ तिसै कीआ जाई जीउ ॥३॥

तेरा माणु ताणु प्रभ तेरा ॥ तूं सचा साहिबु गुणी गहेरा ॥

नानकु दासु कहै बेनंती आठ पहर तुधु धिआई जीउ ॥४॥३४॥४१॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. १०६)

शब्दार्थ : पारब्रह्मि – परब्रह्म; प्रभि – प्रभूने; मेघु – मेघ; पठाइआ – पाठवले; जलि – जलात; थलि – स्थलात; महिअलि – आकाशी; दहदिसि – दाही दिशात; वरसाइआ – बरसतो; सांति भई – शांती झाली, मिळाली; बुझी – शमली, भागली; त्रिसना – तृष्णा, तहान; अनदु – आनंद; भइआ – झाला; ठाई – ठिकाणी; दुख भंजनहारा – दुःखाचे भंजन करणारा; आपे – स्वतःच; बखसि करे – कृपा करतो; जीअ – जीवांचे; सारा – सर्व काही; कीते – पैदा केलेले; नो – ला; प्रतिपाले – प्रतिपालन करता; पइ – पडून; पैरी – पायावर; तिसहि – त्याला; मनाई – मनवतो; जा की – ज्याच्या (ज्याला); सरणि पइआ – शरण पडून, शरण जाऊन; गति – मुक्ती, सद्गती; पाईऐ – मिळते; सासि सासि – श्वासा श्वासात; धिआईऐ – ध्यान, स्मरण करावे; तिसु बिनु – त्याच्याशिवाय; होरु – अन्य; तिसै – त्याने; कीआ – केले; माणु – मान; ताणु – बल, शक्ती; प्रभ – प्रभू; सचा – खरा, सत्य; साहिबु – परमेश्वर; गुणी – गुणांचा; गहेरा – सागर; कहै – म्हणतो; आठ पहर – आठ प्रहर; तुधु – तुझे; धिआई – ध्यान करावे.

भावार्थ : त्या परब्रह्म परमात्म्याने सतगुरूरूपी मेघ पाठवला. जळी, स्थळी पृथ्वीवर सर्व ठिकाणी त्याने आपल्या नामरूपी कृपेचा वर्षाव केला. त्यामुळे साधकाची वासनाविकाराची आग विझून गेली अन् सार काही शांत शांत झालं. सारी पृथ्वी आनंदित झाली. ॥१॥ हे प्रभो ! तू सुखकर्ता तू दुःखहर्ता आहेस. तूच सान्या जीवांचा रक्षणकर्ता. सान्या जीवांना तूच उत्पन्न केलेस. तूच त्यांचे पालनपोषण करतोस. सर्व जीव तुझ्याच चरणी लीन होऊन मागणे मागतात. तुझीच मनधरणी करतात. ॥२॥ ज्याला शरण गेल्याने परमगती प्राप्त होते. त्या प्रभू परमात्म्याच्या नामाचे प्रत्येक श्वासागणिक ध्यान करावे. हे प्रभो ! ही सारी सृष्टी तूच उत्पन्न केली आहेस तुझ्याशिवाय कोणातही ते सामर्थ्य नाही. ॥३॥ हे प्रभो ! मला तुझा अभिमान आहे. तूच माझे सामर्थ्य आहेस. तूच खरा गुणाचा सागर आहेस. नानक म्हणतात, हे प्रभो ! माझी तुला एकच विनंती आहे की मी अष्टौप्रहर तुझेच ध्यान करत जीवन जगावे. ॥४॥ ३४ ॥ ४१ ॥

॥ माझ महला ५ ॥

सभे सुख भए प्रभ तुठे ॥ गुर पूरे के चरण मनि वुठे ॥
 सहज समाधि लगी लिव अंतरि सो रसु सोई जाणै जीउ ॥१॥
 अगम अगोचरु साहिबु मेरा ॥ घट घट अंतरि वरतै नेरा ॥
 सदा अलिपतु जीआ का दाता को विरला आपु पछाणै जीउ ॥२॥
 प्रभ मिलणै की एह नीसाणी ॥ मनि इको सचा हुकमु पछाणी ॥
 सहजि संतोखि सदा त्रिपतासे अनदु खसम कै भाणै जीउ ॥३॥
 हथी दिती प्रभि देवणहारै ॥ जनम मरण रोग सभि निवारे ॥
 नानक दास कीए प्रभि अपुने हरि कीरतनि रंग माणे जीउ ॥४॥ ३५ ॥ ४२ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. १०६)

शब्दार्थ : सभे सुख भए – सर्व सुखे प्राप्त झाली; तुठे – प्रसन्न झाले; गुर पूरे – पूर्ण गुरू; वुठे – स्थिर झाले; सहज समाधि – स्वाभाविक ध्यान; अगम – अगम्य; अगोचरु – अगोचर; घट घट अंतरि – घटाघटात, व्यक्ती व्यक्तीच्या हृदयात; वरतै – सामावलेला; नेरा – जवळ; अलिपतु – अलिप्त; जीआ – जीवांचा; को – कोणी एखादा; विरला – विरळा; आपु – स्वतःला; पछाणै – ओळखतो; मिलणै – मिळण्याची, भेटण्याची; एह – ही; नीसाणी – खूण; पछाणी – ओळखतो; संतोखि – संतोष; त्रिपतासे – तृप्त होतो; खसम – परमात्मा; भाणै – आज्ञेत; हथी – हाताने; दिती – दिली; देवणहारै – देणारा; निवारे – निवारले, दूर केले; दास – सेवक; कीए – केले; कीरतनि – कीर्तनाचा; रंग – आनंद; माणे – भोगतात, प्राप्त करतात.

भावार्थ : ज्या जीवावर तो प्रभू परमात्मा प्रसन्न होतो त्यास सर्व सुखे प्राप्त होतात. त्याच्या हृदयात प्रभू परमात्म्याचा वास होतो. असा जीव सहज समाधीत लीन होऊन प्रभुप्राप्तीचा रसास्वाद घेतो. ॥१॥ माझा प्रभू अगम्य आहे. तो चर्मचक्षूंना दिसत नाही पण तो प्रत्येक जीवमात्राच्या अंतरात वसतो. तो कोठे दूर नाही. अगदी जवळच आहे. पण असे असूनही तो सर्वांपासून अलिप्त आहे. तो सर्व जीवांना सर्व काही देऊन त्यांचा प्रतिपाळ करत असतो. पण क्वचित एखादाच हे सत्य जाणतो. ॥२॥ प्रभू परमात्मा प्राप्त झाला आहे हे ओळखण्याची एकच खूण आहे. एकच लक्षण आहे. ते म्हणजे असा जीव प्रभू परमात्म्याची आज्ञा काय आहे ते ओळखून त्याप्रमाणे आचरण करतो. असा जीव सहज समाधी प्राप्त करतो, सदा संतुष्ट सदा तृप्त व आनंदी असतो. कारण तो सदैव प्रभू परमात्म्याच्या आज्ञेत राहतो. ॥३॥ ज्या जीवास प्रभू

परमात्मा आधार देतो त्याचे जन्म-मरणादी सर्व भवरोग नष्ट होतात. नानक सांगतात, की ज्यास प्रभू परमात्म्याने आपला दास बनवले तो सदैव हरीकीर्तनात रंगून जाऊन प्रभू प्रेमाची अनुभूती प्राप्त करतो. ॥४॥३५॥४२॥

॥ माझ महला ५ ॥

कीनी दइआ गोपाल गुसाई ॥ गुर के चरण वसे मन माही ॥
अंगीकारु कीआ तिनि करतै दुख का डेरा ढाहिआ जीउ ॥१॥
मनि तनि वसिआ सचा सोई ॥ बिखड़ा थानु न दिसै कोई ॥
दूत दुसमण सभि सजण होए एको सुआमी आहिआ जीउ ॥२॥
जो किछु करे सु आपे आपै ॥ बुधि सिआणप किछू न जापै ॥
आपणिआ संता नो आपि सहाई प्रभि भरम भुलावा लाहिआ जीउ ॥३॥
चरण कमल जन का आधारो ॥ आठ पहर रामनामु वापारो ॥
सहज अनंद गावहि गुण गोविंद प्रभ नानक सरब समाहिआ जीउ ॥४॥३६॥४३॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. १०७)

शब्दार्थ : कीनी – केली; दइआ – दया; गुसाई – पृथ्वीचा मालक, परमेश्वर; वसे – वास करतात; मन माही – मनात; अंगीकारु – बाजू, पक्ष, अंगीकार; कीआ – केला; तिनि – त्याने; करतै – कर्त्याने; दुख का डेरा – दुःखाचा डेरा; ढाहिआ – फोडून टाकला, नष्ट केला; वसिहा – वास करतो, राहतो; बिखड़ा – भयंकर, बिकट; थानु – स्थान; न दिसै कोई – दिसत नाही; दूत – यमदूत; दुसमण – दुष्मन; सजण – सज्जन; आहिआ – इच्छा, अभिलाषा; आकांक्षा; जो किछु – जे काही; सिआणप – चतुराई; जापै – जाणतो, प्रतीत होते; आपणिआ – आपले; नो – ला; सहाई – साहाय्यक; प्रभि – प्रभू; भरम – भ्रम; भुलावा – भ्रंती; लाहिआ – दूर केले, नष्ट केले; जन आधारो – आश्रय, आसरा; आठ पहर – आठ प्रहर; रामनामु वापारो – रामनामाचा व्यापार, रामनामाचे स्मरण; सहज – सहजावस्था; अनंद – आनंद; गावहि – गातात; गुण – गुणांचे; गोविंद – परमेश्वर; सरब समाहिआ – सर्वांत व्यापलेला.

भावार्थ : ज्या जीवावर प्रभू परमात्मा कृपा करतो त्या जीवाच्या अंतरात गुरु चरणांचा वास होतो. ज्या भक्तांचा तो प्रभू परमात्मा स्वीकार करतो. तो जन्ममरणाच्या दुःखातून मुक्त होतो. ॥१॥ ज्याच्या तन-मनात प्रभू परमात्म्याचा वास असतो त्यास कोणतीही गोष्ट अवघड वाटत नाही. कारण प्रभू परमात्मा सर्वत्र आहे हे तो जाणतो. त्याचे सारे वैरी एवढेच नव्हे तर यमदूतही त्याचे मित्र बनतात. ॥२॥ तो प्रभू जे काही करतो ते स्वयंप्रज्ञेने करतो. दुसऱ्या कोणासही तेथे स्थान नसते. तेथे मानवी बुद्धी, शहाणपणा याचा काहीही उपयोग नसतो. आपल्या भक्तांच्या आत्म्यावरील भ्रंतीचे पटल प्रभू परमात्मा दूर करतो. प्रभू परमात्मा संतांना स्वतः सदैव साहाय्य करतो. ॥३॥ नानक सांगतात, अशा संतांचा प्रभू परमात्म्याचे चरणकमल हाच एकमेव आधार असतो. ते अष्टौप्रहर रामनामाचाच व्यवहार करतात. ते सदैव त्या सर्वत्र सामावलेल्या गोविंदाचे गुणगान करून आनंदाने सहजावस्थेस प्राप्त करतात. ॥४॥३६॥४३॥

॥ माझ महला ५ ॥

सो सचु मंदरु जितु सचु धिआईए ॥ सो रिदा सुहेला जितु हरिगुण गाईए ॥
सा धरति सुहावी जितु वसहि हरिजन सचे नाम विटहु कुरबाणो जीउ ॥१॥

खंड १ [३१८]

सचु वडाई कीम न पाई ॥ कुदरति करमु न कहणा जाई ॥
 धिआइ धिआइ जीवहि जन तेरे सचु सबदु मनि माणो जीउ ॥२ ॥
 सचु सालाहणु वडभागी पाईए ॥ गुर परसादी हरिगुण गाईए ॥
 रंगि रते तेरे तुध भावहि सचु नामु नीसाणो जीउ ॥३ ॥
 सचे अंतु न जाणै कोई ॥ थानि थनंतरि सचा सोई ॥
 नानक सचु धिआईए सद ही अंतरजामी जाणो जीउ ॥४ ॥३७ ॥४४ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. १०७)

शब्दार्थ : सो - ते; सचु - खरे; मंदरु - मंदिर, हृदय; सुहेला - सुंदर; गाईए - गायले जाते; सा - ती; धरति - धरती, भूमी; सुहावी - शोभिवंत; वसहि - वास करतात, राहतात; हरिजन - हरीचे भक्त; सचे - सत्य स्वरूप परमात्मा; विटहु - वर; कुरबाणो - समर्पित होतो; वडाई - मोठेपण, महिमा; कीम - किंमत; कुदरति - कृती, रचना; करमु - कृपा, अनुग्रह; न कहणाजाई - सांगितले जाऊ शकत नाही; धिआइ धिआइ - स्मरण करून; सचु - खरा, सत्ये; सबदु - शब्द, नामे; माणो - उपभोग करा; सालाहणु - स्तुती करणे; वडभागी - मोठ्या भाग्याने; गुरपरसादी - गुरुकृपेने; गाईए - गावे; रंगि - प्रेमात; रते - रत झालेले; तुघु - तुझे; भावहि - आवडतात, चांगले वाटतात; नीसाणो - निशाण, चिन्ह; अंतु - अंत; थानि थनंतरि - स्थान स्थानांतरी; सचा सोई - सत्यस्वरूप परमेश्वर, धिआईए - ध्यान करा, स्मरण करा; अंतरजामी - अंतर्यामी; जाणो - जाणा;

भावार्थ : तेच खरे स्थान, तेच खरे मंदिर, जेथे सत्यस्वरूप परमात्म्याचे ध्यान केले जाते. तेच हृदय सुंदर, जेथे प्रभू परमात्म्याचे गुण गायले जातात. तीच भूमी पवित्र, जेथे संतसज्जन वास करतात. अशा सत्यस्वरूप प्रभू परमात्म्याचे ठायी मी माझे सर्वस्व अर्पण करतो. ॥१ ॥ त्या सत्यस्वरूप प्रभू परमात्म्याच्या महतीचे मोल कोणी करू शकत नाही. त्या प्रभू परमात्म्याच्या कार्याचे व कृपेचे वर्णनही कोणी करू शकत नाही. तुझे भक्त सतत तुझे ध्यान करत आपले जीवन व्यतीत करतात. गुरुच्या उपदेशाने तुझ्या नामाने आनंद उपभोगतात. ॥२ ॥ सत्यरूप प्रभू परमात्म्याची स्तुती करण्याची बुद्धी कोणा भक्तास महत् भाग्यानेच प्राप्त होते. तो मग सतगुरुच्या कृपाप्रसादाने हरि गुण गातो. जे तुझ्या रंगात रंगून जातात तेच तुला प्रिय होतात. तू त्यांना दिलेले तुझे नाम हीच तुझ्या प्रेमाची निशाणी होय. ॥३ ॥ त्या सत्यस्वरूप सदैव अस्तित्वमान असलेल्या प्रभू परमात्म्याचा अंत कोणास लागला नाही. तो तर सर्वा ठायी कणाकणात विराजमान आहे. नानक सांगतात, तो प्रभू परमात्मा सर्वांचे हृदय जाणतो. त्याचे सदैव स्मरण करावे. ॥४ ॥३७ ॥४४ ॥

॥ माझ महला ५ ॥

रैणि सुहावडी दिनसु सुहेला ॥ जपि अंग्रित नामु संतसंगि मेला ॥
 घडी मूरत सिमरत पल वंअहि जीवणु सफलु तिथाई जीउ ॥१ ॥
 सिमरत नामु दोख सभि लाथे ॥ अंतरि बाहरि हरिप्रभु साथे ॥
 भै भउ भरभु खोइआ गुरि पूरै देखा सभनी जाई जीउ ॥२ ॥
 प्रभु समरथु वड ऊच अपारा ॥ नउ निधि नामु भरे भंडारा ॥
 आदि अंति मधि प्रभु सोई दूजा लवै न लाई जीउ ॥३ ॥

खंड १ [३१९]

करि किरपा मेरे दीन दड़आला ॥ जाचिकु जाचै साध रवाला ॥

देहि दानु नानकु जनु मागै सदा सदा हरि धिआई जीउ ॥४ ॥३८ ॥४५ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. १०७)

शब्दार्थ : रैणि – रात्र; सुहावडी – सुशोभित, चांगली; दिनसु – दिवस; सुहेला – सुखद; जपि – जप करतो; अंम्रित – अमृत; नामु – नाम; संतसंगि – संतांच्या संगतीत; मेला – मेळावा; घडी – घटी; मूरत – मुहूर्त; सिमरत – स्मरण करीत; पल – पळ; वंजहि – व्यतीत होते; जीवणु – जीवन; सफलु – सफल; तिथाई – तेथे; दोख – दुःख, दोष; सभि लाथे – सर्व दूर झाले, उतरले; साथे – साथच; भै – भय, भीती; भउ – भय; भरमु – भ्रम; खोइआ – हरवले, गमावले; गुरि पुरै – पूर्ण गुरू; देखा – पाहिले; सभनी जाई – सर्व स्थानावर; समरथु – समर्थ; वड – मोठा; ऊच – वरिष्ठ; अपारा – अपार; नऊ निधि – नऊ निधी; भंडारा – भांडार; मधि – मध्य; सोई – तेथेच आहे; दूजा – दुसऱ्याला; लवै – जवळ; न लाई – जवळ येऊ देत नाही; जाचिक – याचक; जाचै – याचना करतो; साध रवाला – संतांची चरणधूळ; देहि – दे, प्रदान कर; मागै – मागतो आहे; धिआई – ध्यान करावा, स्मरण करावा.

भावार्थ : रात्र अगर दिवस ज्या ज्या वेळी संतसंगतीत बसून प्रभू परमात्म्याच्या अमृतरूपी नामाचा जप केला जातो, ती रात्र तो दिवस सुंदर होय. ज्या घटकेला, ज्या मुहूर्तावर, ज्या तिथीला ज्या क्षणाला प्रभुनामाचा जप केला, ती घटका, तो मुहूर्त, ती तिथी, तो क्षण सफल झाला. त्या क्षणाचे सार्थक झाले. ॥१ ॥ प्रभू परमात्म्याच्या नामस्मरणाने भक्ताच्या ठायी असलेले सारे दोष नष्ट होतात. अशा भक्तास तो प्रभू परमात्मा आपल्या अंतरात आहे व बाहेरही सर्वत्र तोच आहे असा साक्षात्कार होतो. अशा भक्ताचे भय, भ्रम सारे नष्ट होतात व सर्व जीवांचे ठायी प्रभू परमात्मा वास करतो हे त्यास समजते. ॥२ ॥ तो प्रभू परमात्मा सर्व समर्थ आहे. सर्वश्रेष्ठ आहे. अपार आहे. प्रभुनाम हे नऊ निधींनी भरलेले भांडार आहे. ह्या सृष्टीच्या आधी, मध्ये, अंती सर्वत्र तोच एकमेव प्रभू परमात्माच आहे. अन्य कोणीही त्याची बरोबरी करूच शकत नाही. ॥३ ॥ हे प्रभू परमात्म्या, हे दीनदयाळा, माझ्यावर कृपा कर. मी तुझ्याकडे केवळ एकच याचना करतो. मला साधुसंतांच्या चरणांची धूळ दे. अन्य काही नको. नानक सांगतात. हे प्रभो, माझे तुझ्या जवळ एकच मागणे आहे की मी सदासर्वदा तुझेच स्मरण करावे. ॥४ ॥३८ ॥४५ ॥

॥ माझ महला ५ ॥

ऐथै तूं है आगै आपे ॥ जीअ जंत्र सभि तेरे थापे ॥

तुधु बिनु अवरु न कोई करते मै धर ओट तुमारी जीउ ॥१ ॥

रसना जपि जपि जीवै सुआमी ॥ पारब्रह्म प्रभ अंतरजामी ॥

जिनि सेविआ तिन ही सुखु पाइआ सो जनमु न जुऐ हारी जीउ ॥२ ॥

नामु अवरुधु जिनि जन तेरै पाइआ ॥ जनम जनम का रोगु गवाइआ ॥

हरि कीरतनु गावहु दिनु राती सफल एहा है कारी जीउ ॥३ ॥

द्रिसटि धारि अपना दासु सवारिआ ॥ घट घट अंतरि पारब्रह्ममु नमसकारिआ ॥

इकसु विणु होरु दूजा नाही बाबा ! नानक इह मति सारी जीउ ॥४ ॥३९ ॥४६ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. १०७)

शब्दार्थ : ऐथै – येथे, या संसारात; आगै – पुढे, परलोकात; आपे – स्वतःच; जीअ जंत्र – जीव जंतु; तेरे – तुझ्या

द्वारे; थापे – स्थापित झाले आहे; धर – आश्रय; ओट – आधार, निवारा; तुमारी – तुमची; पारब्रह्म – परब्रह्म; अंतरजामी – अंतर्यामी; जिनि सेविआ – स्मरण केले; अवखधु – औषध (नामरूपी औषध); जिनि – ज्या; जनम जनम का रोगु – जन्मजन्मांतरीचा रोग; गवाइआ – घालवला, दूर केला; कीरतनु – कीर्तनात; गावहु – गा; दिनु राती – दिन रात; एहा – येथे; कारी – कार्य; दिसटि – कृपादृष्टी; धारि – धारण करून; अपना – आपला; दासु – दास; सवारिआ – संभाळले; घट घट अंतरि – घटा घटात, व्यक्ती व्यक्तीत; नमसकारिआ – नमस्कार करतो; इकसु – एक प्रभू; विणु – शिवाय; होरु – अन्य; बाबा – हे गुरुदेव; इह – ही; सारी – पूर्ण, श्रेष्ठ.

भावार्थ : हे प्रभो ! ह्या लोकातही तूच आहेस आणि परलोकातही तूच आहेस. ह्या सर्व जीवांना तूच निर्माण केले आहेस. तुझ्याशिवाय अन्य कोणीही काहीही करू शकत नाही. तूच एकमेव कर्ता आहेस. माझ्या जीवाला तुझाच एकमेव आधार आहे. ॥१॥ हे स्वामी ! माझी जिव्हा तुझ्याच नामाचा सदैव जप करत आहे. हे परब्रह्म परमात्मा, तू अंतर्ज्ञानी आहेस. ज्यांनी तुझी सेवा केली, त्यांना सुखाची प्राप्ती होते. ते ह्या संसाररूपी जुगारात कधी हरत नाहीत. ते मोहमायेच्या पाशात, विषयविकारात अडकत नाहीत. ॥२॥ ज्या जीवाने नामरूपी औषध प्राशन केले आहे, त्याचा जन्मजन्मांतरीचा मनस्ताप नष्ट होतो. जो रात्रंदिवस प्रभुनाम संकीर्तनात रंगून जातो त्याची सारी कार्ये सफल होतात व जीवनाचे सार्थक होते. ॥३॥ ज्या भक्तांचा प्रभू परमात्म्याने आपल्या कृपादृष्टीने संभाळ केला तो, परब्रह्म परमात्मा सर्वत्र सर्व जीवांचे ठायी आहे हे जाणून त्यास नमस्कार करतो. नानक सांगतात, अरे बाबा ! सर्वत्र तोच एकमेव प्रभू परमात्मा विराजमान आहे. हेच श्रेष्ठ मत आहे. ॥४॥३९॥४६॥

॥माझ महला ५॥

मनु तनु रता राम पिआरे ॥ सरबसु दीजै अपना वारे ॥
 आठ पहर गोविंद गुण गाईए बिसरु न कोई सासा जीउ ॥१॥
 सोई साजन मीतु पिआरा ॥ रामनामु साध संगि बीचारा ॥
 साधू संगि तरीजै सागरु कटीए जम की फासा जीउ ॥२॥
 चारि पदारथ हरि की सेवा ॥ पारजातु जपि अलख अभेवा ॥
 कामु क्रोधु किलबिख गुरि काटे पूरन होई आसा जीउ ॥३॥
 पूरन भाग भए जिसु प्राणी ॥ साध संगि मिले सारंगपाणी ॥
 नानक नामु वसिआ जिसु अंतरि परवाणु गिरसत उदासा जीउ ॥४॥४०॥४७॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. १०८)

शब्दार्थ : रता – रंगून गेला, लीन झाला; पिआरे – प्रियतम; सरबसु – सर्वस्व, सर्व काही; अपना – आपले; वारे – ओवाळून टाकतो; आठ पहर – आठ प्रहर; गाईए – गावे; बिसरु – विस्मरण; सासा – श्वासात; सोई – तोच; साजन – प्रियकर; पिआरा – प्रियतमा; बीचारा – विचार केला; तरीजै – तरून जाता येते; सागरु – संसाररूपी सागर; कटीए – तुटून जाते; जम – यम; फासा – फास; चारि पदारथ – चार पदार्थ (चार पुरुषार्थ – धर्म, अर्थ, काम, मोक्ष); पारजातु – पारिजात, कल्पवृक्ष; अलख – अलक्ष्य; अभेवा – अभेद्य; कामु – काम; क्रोधु – क्रोधे; काटे – कापून टाकतो; काढून टाकतो; पूरन भाग – पूर्ण भाग्य; भए – होते, झाले; जिसु – ज्याचे; सारंगपाणी – शारंगपाणी, धनुष्यधारी प्रभू परमात्मा; वसिआ – बसला; जिसु – ज्याच्या; अंतरि – आत; परवाणु – स्वीकृत; गिरसत – संसारी गृहस्थी; उदासा – विरक्त

भावार्थ : हे जीवा ! तन-मनाने, अंतःकरणपूर्वक त्या प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होण्यासाठी, त्या प्रभू परमात्म्यात रममाण होण्यासाठी त्याच्या चरणी आपले सर्वस्व अर्पण करावे. अष्टौप्रहर, रात्रंदिवस त्या गोविंदाचे गुण गावे. क्षणभरही त्याचे विस्मरण होऊ देऊ नये ॥१॥ जो साधु संतांच्या संगतीत राहून सदैव त्या प्रभू परमात्म्याचाच विचार करतो तोच जीवाचा खरा परमप्रिय मित्र, तोच जीवाचा सखा आहे. संतसज्जनांच्या संगतीने हा भवसागर तू तरून जाशील आणि यमपाश तुटून जातील. ॥२॥ प्रभू परमात्म्याची सेवा केल्याने धर्म, अर्थ, काम, मोक्ष चारही पुरुषार्थांचा लाभ होतो. त्या निर्गुण, निराकार प्रभू परमात्म्याचा जप हा पारिजात वृक्षासमान, कल्पवृक्षासमान आहे. प्रभू परमात्म्याच्या नामजपाने जीवाच्या सर्व इच्छा पूर्ण होतात. सतगुरूच्या कृपेने काम, क्रोध आदी सर्व विकार नष्ट होतात व जीवाची प्रभू मिलनाची आशा, आकांक्षा पूर्ण होते. ॥३॥ ज्या जीवाचा पूर्ण भाग्योदय झाला त्यास संतसंगत प्राप्त होते व तो प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होऊन जातो. नानक सांगतात, असा जीव गृहस्थधर्मी असो किंवा विरक्त असो त्याचा प्रभू परमात्मा स्वीकार करतो. त्यास आपल्याशी एकरूप करून घेतो. ॥४॥४०॥४७॥

॥ माझ महला ५ ॥

सिमरत नामु रिदै सुखु पाइआ ॥ करि किरपा भगतीं प्रगटाइआ ॥
 संत संगि मिलि हरि हरि जपिआ बिनसे आलस रोगा जीउ ॥१॥
 जा कै ग्रिहि नव निधि हरि भाई ॥ तिसु मिलिआ जिसु पुरब कमाई ॥
 गिआन धिआन पूरन परमेसुर प्रभु सभना गला जोगा जीउ ॥२॥
 खिन महि थापि उथापनहारा ॥ आपि इकंती आपि पसारा ॥
 लेपु नही जग जीवन दाते दरसन डिठे लहनि विजोगा जीउ ॥३॥
 अंचलि लाइ सभ सिसटि तराई ॥ आपणा नाउ आपि जपाई ॥
 गुर बोहिथु पाइआ किरपा ते नानक धुरि संजोगा जीउ ॥४॥४१॥४८॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. १०८)

शब्दार्थ : सिमरत – स्मरण करण्याने; रिदै – हृदयात; भगती – भक्तांना; पग्रटाइआ – प्रकट केले; मिलि – मिळाल्यावर; जपिआ – जप केला; बिनसे – नष्ट झाले; आलस – आळस; रोगा – रोग; जा कै – ज्याच्या; ग्रिहि – घरात; नव निधि – नऊ निधी; जिसु – ज्याला; कमाई – पुण्याई; गिआन – ज्ञान; धिआन – ध्यान; गला – प्रसंगाने निघालेली गोष्ट; जोगा – समर्थ, योग्य; खिन – क्षण; थापि – स्थापन करून; उथापनहारा – नष्ट करणारा; इकंती – एकटाच; पसारा – अनेक, पसारा; लेपु – संपर्कात, गुंतलेला; दाते – दाता, देणारा; डिठे – पाहून, दर्शन करून; लहनि – दूर होतो; विजोगा – वियोग; अंचलि – पदर; लाइ – देऊन; तराई – तारली; आपणा – आपले; आपि – आपणच; जपाई – जपवतो; गुर बोहिथु – गुरूरूपी जहाज; पाईआ – मिळाल्याने; किरपा – कृपा; धुरि – मूळ स्थानी; संजोगा – संयोग.

भावार्थ : ज्या भक्तांवर प्रभू परमात्म्याची कृपा होते त्याच्या अंतःकरणात तो प्रभू परमात्मा स्वतः भक्ति भाव उत्पन्न करतो. असा भक्त अंतःकरणपूर्वक प्रभु नामाचे स्मरण करतो. अशा भक्तास आत्मिक सुखाची प्राप्ती होते. ज्याने संतसंगतीत राहून प्रभु नामाचा जप केला त्याच्या अंतःकरणातील आळस व विषय विकाररूपी रोग नष्ट होतात ॥१॥ ज्याचे पूर्वसुकृत असेल अशाच भाग्यशाली जीवास ज्या प्रभूच्या घरी नऊ निधी आहेत, तो प्रभू परमात्मा प्राप्त होतो. त्यास कळून येते की तोच पूर्ण परमात्मा, ज्ञान, ध्यान, सर्व सर्व काही आहे. तो सर्व समर्थ आहे. ॥२॥ तो प्रभू परमात्मा

एका क्षणात सृष्टीची रचना करणारा आहे व त्याचा नाशही करणारा आहे. तोच एक व तोच विस्ताररूप आहे. सर्व काही करणारा तोच आहे. तो स्वतः निर्गुण, निराकार आहे. तरीही तोच चोहिकडे सर्व वस्तूत, सर्व चराचरात भरून राहिला आहे. सकल जगाला जीवन देणारा दानी प्रभू स्वतः मात्र सर्वांपासून अलिप्त असतो. अशा ह्या प्रभू परमात्म्याच्या दर्शनाने वियोगाचे दुःख समाप्त होते. ॥३॥ प्रभू परमात्म्याच्या आधारानेच सारे जग तरले आहे. तो स्वतः जीवांकडून आपल्या नामाचा जप करून घेत आहे. नानक सांगतात, प्रभू परमात्म्याच्या कृपेने, त्यानेच घडवून आणलेल्या संयोगाने, जीवास सतगुरू रूपी नौका प्राप्त होते व त्याच्याच साहाय्याने जीव हा भवसागर पार करतो. ॥४॥४१॥४८॥

॥ माझ महला ५ ॥

सोई करणा जि आपि कराए ॥ जिथै रखै सा भली जाए ॥

सोई सिआणा सो पतिवंता हुकमु लगै जिसु मीठा जीउ ॥१॥

सभ परोई इकतु धागै ॥ जिसु लाइ लए सो चरणी लागै ॥

ऊंध कवलु जिसु होइ प्रगासा तिनि सरब निरंजनु डीठा जीउ ॥२॥

तेरी महिमा तूं है जाणहि ॥ अपणा आपु तूं आपि पछाणहि ॥

हउ बलिहारी संतन तेरे जिनि कामु क्रोधु लोभु पीठा जीउ ॥३॥

तूं निरवैरु संत तेरे निरमल ॥ जिन देखे सभ उतरहि कलमल ॥

नानक नामु धिआइ धिआइ जीवै बिनसिआ भ्रमु भउ धीठा जीउ ॥४॥४२॥४९॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. १०८)

शब्दार्थ : सोई करणा – तोच करतो; जि आपि कराए – जे (स्वयंप्रभू) आपण स्वतः करवतो; जिथै – जिथे; रखै – ठेवतो; सा – ते (स्थान); भली जाए – चांगले आहे; सोई – तोच; सिआणा – शहाणा, हुशार; सो – तो; पतिवंता – प्रतिष्ठावान; हुकमु – ईश्वराची आज्ञा; मिठा – गोड; परोई – गुंफणे; इकतु – एका; धागै – धाग्यात; जिसु – ज्याला; लाइ – आणून; चरणी – चरणावर; लागै – लागतो; ऊंध – अधोमुख; कवलु – कमल; प्रगासा – प्रकाश; तिनि – त्यांना; निरंजनु – कलंकरहित; डीठा – पाहिले, तेरी महिमा – तुझा महिमा; जाणहि – जाणतोस; अपणा – आपला; आपि पछाणहि – स्वतःच ओळखतोस; बलिहारी – समर्पित होतो; संतन – संत; कामु – काम; क्रोधु – क्रोध; लोभु – लोभ; पीठा – भरडून टाकले; निरवैरु – निर्वैरु; निरमल – निर्मळ; जिन देखे – ज्यांना पाहिल्यावर; उतरहि – उतरून जाते, निघून जाते; कलमल – पाप, मळ; धिआइ – ध्यान करून; जीवै – जिवंत आहे; बिनसिआ – नष्ट झाले; भ्रमु – भ्रम; भउ – भय; धीठा – निर्भयपणे, धीट;

भावार्थ : तो प्रभू परमात्मा, तो माझ्याकडून जे कार्य करवून घेतो तेच कार्य मी करतो. तो मला जसे व जेथे ठेवील, तसेच व तेथेच राहणे माझ्या हिताचे आहे. जो प्रभूची आज्ञा गोड मानून शिरसावंद्य मानून, त्याप्रमाणे वागतो तोच शहाणा, तोच आदरणीय होय. ॥१॥ हे प्रभो ! सर्व जीवांना तू तुझ्या आज्ञारूपी दोराने बांधून ठेवले आहेस. तुला जे योग्य वाटतात त्यांना तू भक्ती देतोस व तेच तुझ्या भक्तीत रंगून जाऊन तुझ्या चरणी लीन होतात. ज्याने त्या निर्गुण, निराकार, सर्वांपासून अलिप्त असणाऱ्या प्रभू परमात्म्यास सर्वत्र, सर्वव्याप्त असल्याचे जाणले, त्याचे हृदयकमल विकसित होते. त्याचा आध्यात्मिक विकास होतो. ॥२॥ हे प्रभो ! तुझा महिमा तूच जाणतोस. तूच तुला ओळखतोस. अन्य कोणातही ती क्षमता नाही. ज्यांनी काम, क्रोध, लोभ आदी सर्व विकार चुरडून नष्ट केले आहेत अशा तुझ्या संतांवर मी

माझा जीव ओवाळून टाकतो. ॥३॥ हे प्रभू, तू निवैर आहेस व तुझे संत निर्मळ आहेत. त्यांच्या दर्शनाने सारी पापे नष्ट होतात. मनातील पापभावना नाहीशी होते. तुझा दास नानक तुझ्या नामाचे ध्यान करून जीवन जगतो. त्या नामस्मरणाने, त्या ध्यानाने माझ्या मनातील सर्व भय, भ्रम, कठोर भाव नष्ट झाले आहे. ॥४॥४२॥४९॥

॥ माझ महला ५ ॥

झूठा मंगणु जे कोई मागै ॥ तिस कउ मरते घडी न लागै ॥
 पारब्रह्म जो सद ही सेवै सो गुर मिलि निहचलु कहणा ॥१॥
 प्रेम भगति जिस कै मनि लागी ॥ गुण गावै अनदिनु निति जागी ॥
 बाह पकडि तिसु सुआमी मेलै जिस कै मसतकि लहणा ॥२॥
 चरन कमल भगतां मनि वुठे ॥ विणु परमेसर सगले मुठे ॥
 संतजनां की धूडि नित बांछहि नामु सचे का गहणा ॥३॥
 ऊठत बैठत हरि हरि गाईए ॥ जिसु सिमरत वरू निहचलु पाईए ॥
 नानक कउ प्रभ होइ दइआला तेरा कीता सहणा ॥४॥४३॥५०॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. १०९)

शब्दार्थ : झूठा – नश्वर, खोटे, मंगणु – मागणे; जे – जर; कोई – कोणी; मागै – मागेल; तिस कउ – त्याला; मरते घडी – मरायला थोडा सुद्धा वेळ; घडी दिवस-रात्रीचा साठावा भाग; न लागै – लागत नाही; पारब्रह्म – परब्रह्म; सदही – नेहमीच, नित्य; निहचलु कहणा – अमर (जन्ममरणरहित) भगति – भक्ती; जिस कै मनि – ज्याच्या मनात; लागी – लागते, राहते, गावै – गातो; जागी – जागते; बाह पकडि – हात पकडून; मेलै – आपला करतो; जिस कै – ज्याच्या; मसतकि – मस्तकावर; लहणा – लिहिले आहे; भगता मनि – भक्तांच्या मनात; वुठे – राहते; विणु – शिवाय; मुठे – लुटले गेले आहेत; धूडि – पायधूळ; बांछहि – इच्छा करतात; सचे का – सत्यस्वरूप – परमेश्वराचा; गहणा – दागिना; गाईए – गावे; जिसु – ज्याचे; वरू – वर, पती, परमात्मा; निहचलु – निश्चल, अचल (प्रभु); पाईए – प्राप्त करतो; दइआला – दयाळू; तेरा कीता – तू केलेले; सहणा – पालन करणे;

भावार्थ : जे त्या प्रभू परमात्म्याकडे नश्वर गोष्टी मागतात त्यांचा आध्यात्मिक मृत्यू होण्यास, त्यांचे अधःपतन होण्यास क्षणाचाही वेळ लागत नाही. जो सदैव परब्रह्म परमात्म्याचे स्मरण करतो, प्रभूची सेवा करतो तो गुरूकृपेने प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होऊन जन्ममरणाच्या पत्तीकडे जाऊन अमरपद प्राप्त करतो. ॥१॥ ज्या भक्तांच्या मनात प्रभू परमात्म्याविषयी प्रेम व भक्ती जागृत झाली तो सदैव जागृत राहून, मोहमायेपासून दूर राहून, रात्रं-दिवस प्रभू गुणगानात रंगून जातो. अशा भक्तास प्रभू परमात्मा स्वतः हात देऊन आपल्यात सामावून घेतो. पण हे भाग्य त्यांनाच लाभते ज्यांच्या ललाटी प्रभू परमात्म्याने तसे आधिच लिहून ठेवले आहे ॥२॥ ज्या प्रभु भक्तांचे अंतरात प्रभु चरणांचा वास असतो ते हे जाणतात की प्रभु नामाशिवाय सर्व खोटे आहे. क्षणभंगूर आहे. असे भक्त परमेश्वराकडे संतांच्या चरणधुळीची मागणी करतात. त्यांना प्रभु नाम हाच सर्वश्रेष्ठ अलंकार वाटतो ॥३॥ ज्याच्या स्मरणाने अमरत्वाचा वर प्राप्त होतो त्या प्रभू परमात्म्याचे उठता बसता सदैव हरी हरी असे नाम गावे. नानक प्रार्थना करतात, हे प्रभो ! तू ह्या नानकावर दया कर. तू जी आज्ञा करशील ती मी आनंदाने मान्य करीन व त्याप्रमाणे आचरण करीन. ॥४॥४३॥५०॥

रागु माझ असटपदीआ, महला १, घरु १ ॥

१ ओअंकार सतिगुर प्रसादि ॥

ईश्वर एक आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. सतगुरुकृपेने तो प्राप्त होतो.

सबदि रंगाए हुकमि सबाए ॥ सची दरगह महलि बुलाए ॥
सचे दीन दइआल मेरे साहिबा सचे मन पतीआवणिआ ॥१ ॥
हउ वारी जीउ वारी सबदि सुहावणिआ ॥
अप्रित नामु सदा सुखदाता गुरमती मंनि वसावणिआ ॥१ ॥रहाउ ॥
ना को मेरा हउ किसु केरा ॥ साचा ठाकुरु त्रिभवणि मेरा ॥
हउमै करि करि जाइ घणेरी करि अवगण पछोतावणिआ ॥२ ॥
हकमु पछाणै सु हरिगुण वखाणै ॥ गुर कै सबदि नामि नीसाणै ॥
सभना का दरि लेखा साचै छूटसि नामि सुहावणिआ ॥३ ॥
मनमुखु भूला ठउरु न पाए ॥ जम दरि बधा चोटा खाए ॥
बिनु नावै को संगि न साथी मुकते नामु धिआवणिआ ॥४ ॥

शब्दार्थ : सबदि - (गुरूच्या), शब्दाद्वारा; रंगाए - रंगून जा; हुकमि - आज्ञेने; सबाए - सर्वाना; सची - खरी; दरगह - परमेश्वराचा दरबार; महलि - महालात; साहिबा - स्वामी, प्रभू; पतीआवणिआ - गुणावर लुब्ध होणारा; वारी जीउ वारी - वारंवार, परत परत समर्पित होतो; सुहावणिआ - सुंदर झाले आहे; गुरमती - गुरुपदेश; वसावणिआ - वसवणारा; को - कोणी; किसु केरा - कोण कोणाचा; साचा - सत्यस्वरूप; ठाकूर - परमेश्वर; हउमै - अहंकार; जाइ - निघून जातो; घणेरी - पुष्कळसे; करि - करून; पछोतावणिआ - पश्चात्ताप करतात; पछाणै - ओळखतात; वखाणै - प्रशंसा करतो; गुर कै सबदि - गुरूच्या उपदेशाने; नीसाणै - चिन्हद्वारा; दरि - दरबार; लैखा - हिशोब; सचै - सत्यस्वरूप परमात्मा; नामि - नामाने; छूटसि - सुटून जातात, मुक्त होतात; सुहावणिआ - सुंदर; मनमुखु - स्वेच्छेने वागणारा; भूला - भरकटलेला; ठउरु - ठिकाण, मुक्ती; बाधा - बांधलेला; चोटा - मार; मुकते - मुक्ती, मोक्ष; धिआवणिआ - ध्यान केल्याने, स्मरण केल्याने;

भावार्थ : हे प्रभू परमात्म्या, जो भक्त गुरू आज्ञेत वागून प्रभू नामात रंगून जातो, ह्या विश्वात जे काही घडत आहे ते सारे तुझ्याच इच्छेने, तुझ्याच आज्ञेने घडत आहे हे रहस्य जो जाणतो, त्यासच तू तुझ्या दरबारात, तुझ्या महालात स्थान देतोस. हे सत्यरूप परमेश्वरा, हे दीनदयाळा ! हे माझ्या स्वामी, तू तुझ्या खऱ्या भक्तांच्या गुणांवर लुब्ध होऊन त्यांना पत, प्रतिष्ठा प्राप्त करून देतोस. ॥१ ॥ ज्याला शब्द प्रिय आहे व जो सतगुरूकृपेने शब्दब्रह्माशी एकरूप झाला आहे. त्याच्या चरणी मी माझे सर्वस्व अर्पण करतो. सतगुरूकडून प्राप्त झालेले व मनात दृढपणे वसलेले नाम सर्व सुख देणारे अमृत आहे. ॥१ ॥रहाउ ॥ ह्या जगात कोणीही माझा नाही व मीही कोणाचा नाही. तो एक मात्र सदा अस्तित्वमान असलेला त्रिभुवनाचा स्वामी प्रभू परमात्मा तोच केवळ माझा आहे. किती तरी जीव अहंकारात मग्न होऊन जगातून निघून जातात. कारण अहंकारामध्ये विकारवश होऊन त्यांच्याकडून पापाचरण घडते व अंती त्यांना त्याचा पश्चात्ताप होतो ॥२ ॥ जो हे जाणतो की सारे काही त्या प्रभू परमात्म्याच्या आज्ञेप्रमाणेच, त्याच्याच इच्छेनुसार घडते, तो भक्त प्रभू परमात्म्याचे गुणगान गातो. अशा भक्तास सतगुरूकृपेने प्रभू नामाची प्राप्ती होते. त्या प्रभू परमात्म्याच्या दरबारात प्रत्येक जीवाच्या

कर्माचा हिशोब केला जातो. त्यातून कोणाचीही सुटका नाही. पण जो त्या सत्यरूप परमेश्वराच्या नामात रममाण झाला त्याच्यावर प्रभू परमात्म्याची कृपा होते व तो ह्यातून मुक्त होतो. ॥३॥ मनमुखी माणूस जो स्वतःच्या इच्छेप्रमाणे वागतो, तो मोहमायेच्या पाशात अडकून इतस्ततः भटकत राहतो. तो कोठेही कधीही स्थिर होत नाही. तो यमाच्या दरबारात शिक्षेस पात्र होतो व जन्ममृत्यूच्या चक्रात फिरत रहातो. ज्याच्या मुखी प्रभू परमात्म्याचे नाव नाही अशा माणसास कोणाचीही साथसंगत लाभत नाही. ज्यांनी प्रभु नामाचे ध्यान केले तेच मुक्त होतात. ॥४॥

साकत कूडे सचु न भावै ॥ दुबिधा बाधा आवै जावै ॥
 लिखिआ लेखु न मेटै कोई गुरमुखि मुकति करावणिआ ॥५॥
 पेईअडै पिरु जातो नाही ॥ झूठि विछुंनी रोवै धाही ॥
 अवगणि मुठी महलु न पाए अवगण गुणि बखसावणिआ ॥६॥
 पेईअडै जिनि जाता पिआरा ॥ गुरमुखि बूझै ततु बीचारा ॥
 आवणु जाणा ठाकि रहाए सचै नामि समावणिआ ॥७॥
 गुरमुखि बूझै अकथु कहावै ॥ सचे ठाकुर साचो भावै ॥
 नानक सचु कहै बेनंती सचु मिलै गुण गावणिआ ॥८॥१॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. १०९)

शब्दार्थ : साकत – शाक्त; कूडे – खोटे; भावै – आवडते; दुबिधा – द्वैत; बाधा – बांधलेला; आवै जावै – येतो जातो; (जन्मतो मरतो); लिखिआ – लिहिलेले; लेखु – भाग्य; मेटै – मिटवू, संपवू; गुरमुखि – गुरूच्या द्वारा; पेईअडै – माहेरी; पिरु – पती, प्रभू; जातो – जाणले; झूठि – खोट्याच्या कारणाने, मोहमायेच्या कारणाने; विछुनी – दूर झालेली; रोवै धाही – ध्याय मोकलून रडते; अवगणि मुठी – अवगुणाने फसली गेली; महलु – परमेश्वराचा महाल; न पाए – मिळत नाही; पेई अडै – माहेरी; जिनि – जिने; जाता – जाणले; पिआरा – प्रियतम; बूझै – समजतो; ततु – तत्त्व; बीचारा – विचार; आवणु जाणा – येणे जाणे, जन्ममरण; ठाकि रहाए – रोखून टाकतो, समाप्त करतो; सचै नामि समावणिआ – खऱ्या नामात सामावला जातो; गुरमुखि – गुरुद्वारा; अकथु कहावै – कथन न करता येण्यासारखे सांगतात; बेनंती – विनंती; सचु – सत्यस्वरूप; परमेश्वर; मिलै – मिळतो, भेटतो; गुण – गुण; गावणिआ – गायले जाते;

भावार्थ : मोहमायेच्या पाशात गुंतलेल्या असत्यचरणी माणसांना सत्य आवडत नाही. ते सदैव द्वैतात अडकून जन्ममरणाच्या फेऱ्यात फिरत रहातात. ज्याच्या नशिबी प्रभू परमात्म्याने जे लिहून ठेवले आहे तो ललाटलेख कोणीही पुसू शकत नाही. गुरू उपदेशाप्रमाणे आचरण करणारा मुक्त होतो. ॥५॥ ह्या संसारात राहून ज्या जीवस्त्रीने प्रभू (पती) परमेश्वरास जाणले नाही तो जीव ह्या संसारातील मोहपाशात अडकून पती विरहाने म्हणजे पतिपरमेश्वराच्या विरहाने दुःखीत होऊन रडत बसतो. अवगुणी जीव कधीही प्रभू परमेश्वराचे दरबारात पोहोचू शकत नाही. क्षमा करणाऱ्या प्रभूपुढे क्षमायाचना करून अवगुण दूर केल्याने सतगुण प्राप्त होतात. ॥६॥ ज्या जीवाने ह्या संसारातच प्रभू परमात्म्यास जाणले आहे, गुरूच्या उपदेशाप्रमाणे वागून प्रभू परमात्म्याचे सत्यस्वरूप जाणले आहे, तो जीव जन्ममरणाच्या चक्रातून मुक्त होतो. सत्यरूप प्रभूच्या नामाशी तो एकरूप होऊन जातो. ॥७॥ जो जीव गुरुमुख झाला त्यालाच त्या अवर्णनीय प्रभू परमात्म्याची जाण येते व तो जीव इतरांनाही प्रभूचे वर्णन करून सांगतो. त्या सत्यरूप परमेश्वरास सत्याचरणी लोक आवडतात. जे प्रभुनामात रंगून गेले असेच लोक प्रभूला आवडतात. नानक सांगतात हे वाहेगुरू ! हे सत्यरूप प्रभू परमात्मा ! माझी तुझ्या चरणी एकच विनंती आहे की मी तुझ्यात एकरूप व्हावे व सदैव तुझे गुण गात राहावे. ॥८॥१॥